

T.C

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERE İSNAT EDİLEN
AHLÂKİ ZAAFLAR/GÜNAHLAR VE KUR'AN'IN
PEYGAMBERLİK ANLAYIŞI
(Bir Karşılaştırma)**

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Salih İNCİ

109169

109169

**Enstitü Ana Bilim Dalı : FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
Enstitü Bilim Dalı: DİNLER TARİHİ**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ali ERBAŞ

HAZİRAN 2001

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERE İSNAT EDİLEN
AHLÂKİ ZAAFLAR/GÜNAHLAR VE KUR'AN'IN
PEYGAMBERLİK ANLAYIŞI
(Bir Karşılaştırma)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Salih İNCİ

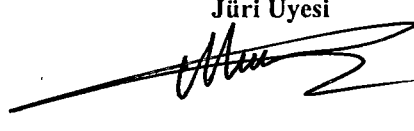
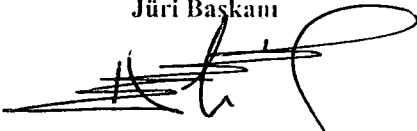
Enstitü Ana Bilim Dalı: **FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ**
Enstitü Bilim Dalı : **DİNLER TARİHİ**

Bu tez 20.07.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ali ERBAS
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Fuat Aydın
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. M. Aydın
Jüri Üyesi

ÖNSÖZ

Peygamberler, Yüce Yaratıcı ile insanlar arasında habercilik ve elçilik görevlerini yapan seçilmiş kimselerdir. Bu özellikleri ile onlar başlangıçta Rab'le kulları arasında yapılmış olan ilahi ahdin müzekkiri/hatırlatıcısı ve mübelliği konumundadırlar.

Peygamberlerin gönderiliş hikmetleri ilahi dinlerde temelde aynı hedefe yönelik olmakla birlikte aralarında birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farkın onların şahsiyetleri, vahiy dışında dini konularla ilgili söyledikleri şeylerin bağlayıcılığı ve peygamberin inananlar tarafından algılanışı ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Hristiyanlığın peygamberlik anlayışı diğer iki dine göre peygamberin mahiyeti/shahsiyeti açısından farklılık arz etmektedir. Hristiyanlık'ta Hz. İsa nebevi fonksiyonundan uzaklaştırılıp Tanrısal bir konuma yükseltilmiş ve tüm teoloji İsa'nın şahsiyeti üzerine temellendirilmiştir.

Yahudilikte ve İslam'da ise peygamberler birer beşer olarak görülürler. Ancak Yahudiliğin ve İslam'ın peygamberlere bakışında da farklılıklar vardır: Bunlar, peygamberlerin dindeki konumları, davranışlarının örnek /bağlayıcı olup olmaması ve ismet sıfatı vs.'dir.

Yahudilik'te peygamberlerin görevleri sadece Tanrı'dan aldıkları vahyi İsrailoğulları'na ulaştırma, onları, Tanrı Yehova dışındaki ilahlara tapmaktan men ederek Tanrı ile İsrailoğulları'nın yaptığı ahde sadık kalmalarını sağlamaktır. Bunun dışında onlar normal bir insan gibidirler, onların fiilleri ve davranışları örnek olarak kabul edilmez. Bu nedenle kimi zaman günah da işleyebilmektedirler. Nitekim Eski Ahid'de peygamberlerin günah işlediklerine dair bazı bölümler bulunmaktadır. Kendilerine birtakım isnatlarda bulunan şahıslardan bazılarının Yahudilerce peygamber kabul edilip edilmediği de tartışmalıdır. Bu da Yahudiliğin nübüvvet anlayışından kaynaklanmaktadır.

Tezimizde, ilahi dinlerin gayelerinden birisinin de insanlara güzel ahlakı öğütlemek olduğu fikrinden hareketle Eski Ahid metinlerinde peygamberlere isnad edilen ve ahlaki olmayan bu isnatları ele aldık. Sonunda bu isnatları İslam'ın peygamberlik anlayışı ile mukayese etmeye çalıştık. Bu da bizi şu sonuca götürdü: İslam, Hristiyanlıkta olduğu

gibi ne peygamberi beşeri sıfatlardan soyutlayıp ona ilahi bir özellik atfetmiş ne de Yahudilikte olduğu gibi onu, her türlü günahı işleyebilen sıradan bir insan konumuna indirgemıştır. Peygamberin beşerilik sıfatının yanında ilahi iradenin de gözetimi altında olduğu gerçeğini esas almış, ve onun hayatının müminler için örnek olduğunu vurgulamıştır..

Ulaşabildiğimiz Türkçe kaynaklarda, doğrudan bu konuyla ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlamadık. Ancak “peygamberlerin ismeti” ile ilgili yapılan çalışmalarda konuya ilişkin atıflarda bulunulduğunu gördük. Bu çalışmamız daha çok Eski Ahid metinlerinden hareketle genel bir tesbit mahiyetinde oldu.

Tezimizin birinci bölümünde umumiyetle Ö. Faruk Harman’ın “Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler” adlı makalesi ile, M. Sinanoğlu’nun “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de Nübüvvet” adlı tezinden faydalandık.

Bu çalışmamda büyük yardımlarını gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Ali Erbaş’a, teşekkürü bir borç bilirim. Ve yine tezimle ilgili değerlendirmelerinden istifade ettiğim Yard. Doç. Dr. Fuat Aydın’a, ayrıca İLAM’da maddi-manevi desteklerini gördüğüm Dr. Adem Ergül Bey’e ve Tuncay Başoğlu’na teşekkür ederim.

Salih İNCİ
İstanbul 2001

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
KISALTMALAR	VIII
ÖZET	IX
SUMMARY	X
GİRİŞ.....	1
YAHUDİ KUTSAL KİTAPLARI HAKKIDA GENEL BİLGİ	1
A. ESKİ AHİD	1
I. Eski Ahid'in bölümleri.....	2
a. Torah (Tevrat).....	2
b. Nevîim (Peygamberler)	3
c. Ketuvim (Kitaplar).....	3
B. TALMUD	4

I. BÖLÜM

YAHUDİLİK'TE PEYGAMBER VE PEYGAMBERLİK MÜESSESESİ

A. PEYGAMBER İÇİN KULLANILAN İFADELER	6
I. Nebi Kelimesi.....	6
II. Hôzeh ve Rôeh Kelimeleri.....	7
III. Allah Adamı	7
IV. Allah'ın Kulu.....	7
V. Kullarım Peygamberler.....	8
VI. Haberci ve Elçi	8
B. PEYGAMBERLİĞİN TEMEL VASIFLARI.....	9
I. Hakiki Peygamberler.....	9
a. Tanrı Yehova Tarafından Görevlendirilme	10
b. Tebliğ Vazifesi	10
c. Gelecekte Haber Verme.....	11
d. Mucize	12
II. Sahte Peygamberler ve Özellikleri	13
a. Başka İlahlara Kulluk	14

b. Verilen Haberlerin Gerçekleşmemesi.....	14
c. Yalan ve Asılsız haberler Verme	14
d. Ahlaksızlık.....	15
e. Dinsizlik.....	15
f. Aşırı İyimserlik	15
III. Kadın Peygamberler	16
IV. Peygamberle İlişkisi Olan Diğer Kimseler.....	17
a. Kohen (Kâhin)	17
b. Hikmetli Kişi	18
c. Kral	19
C. VAHİY ANLAYIŞI.....	20
I. Peygamberliğin Verilişi	20
a. Tanrı İle Karşılaşma.....	20
b. İlk Hitap	21
c. Görevlendirme	21
d. Çekimserlik ve İtiraz	22
e. İlahi Teminat.....	22
f. Mucize ve Alamet	23
II. Vahiy Şekilleri	23
a. Rabbin İzzetinin Tecellisi (Teofani).....	23
b. Rüya ve Rü'yet	24
c. Tanrı'nın Ruhu.....	25
d. Tanrı'nın Kelamı	26
D. ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERİN TARİHİ SEYRİ	27
I. Musa Öncesi Dönem	27
II. Musa Dönemi.....	28
III. Musa'dan Samuel'e Kadar Olan Dönem.....	29
IV. Klasik Peygamberler Öncesi Dönem	30
a. Samuel Dönemi.....	30
b. Kuzey Krallığı Peygamberleri	31
c. Güney Krallığı Peygamberleri	32
V. Klasik/Yazar Peygamberler Dönemi	33

II. BÖLÜM

ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERE İSNAD EDİLEN AHLAKİ ZAAFLAR VE GÜNAHLAR

A. ESKİ AHİD'DE GÜNAH MESELESİ	36
I. Günah Kavramı ve Çeşitleri.....	36
II. İlk Günah ve İlk Ceza	37
III.Eski Ahid'de Günah ve Ceza Gerektiren Filler.....	39
a. Genel Anlamda Emirler ve Yasaklar	39
b. On Emir	40
c. Bazı Yasaklar ve Cezalar	41
IV. Günahtan Pişmanlık	44
V. Peygamber Günah İlişkisi ve Peygamberin Örnekliliği	45
B. ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERE İSNAD EDİLEN AHLAKİ ZAAFLAR VE GÜNAHLAR.....	46
I. Tanrı ile İlişkilerinde Görülen Zaaflar	47
a. Rabb'e Karşı İtirazda Bulunma ve Peygamberliği Kabul Etmede Çekimser Davranmaları	48
b. Rab'le Pazarlık	50
c. Rabbi Sorgulama.....	53
d. Pişmanlık ve Ölümü İsteme.....	58
e. Rabb'in Peygambere Kötülüğü Emretmesi	59
f. Rabb'in İbrahim'le Yiyip İçmesi ve Yakup'la Güreşmesi.....	61
II. Şahsı İle ve Toplumla Olan İlişkilerinde Görülen Zaaflar ve Günahlar.....	64
a. Doğruyu Söylemekten Kaçınma	64
b. Adam Öldürme Savaşlarda Katliama Teşvik	71
c. Lanctleme İsrail oğullarının Seçilmişliği Meselesi	76
d. Sarhoşluk	80
e. Soymayı Öğütme.....	81
f. Put Yapma ve Puta Tapma	82
g. Zina İsnadı	85
ga. Lut'la İlgili Zina İsnadı.....	86
gb. Davut'la İlgili Zina İsnadı.....	92
gc. Peygamber Yakınlarında Görülen Zina İsnatları.....	96

III. BÖLÜM

KUR'AN'DA PEYGAMBERLİK MÜESSESİ

A. KUR'AN'DA PEYGAMBERLİK	104
I. Peygamberlerle İlgili İfadeler	104
II. Peygamberliğin Temel Özellikleri.....	107
a. Peygamberliğin Vehbî Oluşu.....	107
b. Her Ümmete Peygamber Gönderilişi.....	107
c. Erkek Oluşları	108
d. Gaybî Kesin Olarak Bilemeyişleri.....	109
e. Bağlayıcı Oluşları	109
f. Örnek Ahlak Sahibi Oluşları	112
III. Peygamberlerin Vasıfları.....	113
a. Sıdk	114
b. Emanet	115
c. Tebliğ	116
d. Fetanet	118
e. İsmet.....	118
IV. İsmet Bağlamında Peygamber ve Günah İlişkisi	119
a. Genel Anlamda İsmet	119
b. İsmetin Kapsamı	124
B. ESKİ AHİD'DE VE KUR'AN'DA ADI GEÇEN PEYGAMBERLER	125
I. Eski Ahid'de Adı Geçen Peygamberler	125
II. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler ve Sayıları	127
III. Eski Ahid'in ve Kur'an'ın Müşterek Kabul Ettiği Peygamberler	130

IV. BÖLÜM

ESKİ AHİD'DEKİ İSNATLARIN KUR'AN'IN NÜBÜVET ANLAYIŞI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

A. PEYGAMBERLİK ANLAYIŞI İLE İLGİLİ GENEL BİR MUKAYESE.....	132
B. RAB'LE İLİŞKİSİ AÇISINDAN MUKAYESE.....	134
C. ŞAHSİ İLE İLGİLİ İSNATLAR AÇISINDAN MUKAYESE	137
SONUÇ.....	144
KAYNAKLAR.....	144
ÖZGEÇMİŞ.....	150

KISALTMALAR

a.g.d.	Adı Geçen Dergi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
Ansk.	Ansiklopedi
AÜ	Ankara Üniversitesi
Bkz.	Bakınız
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
EJ	Encyclopedia Judaica
ER	Encyclopedia of Religion
Fak.	Fakülte
İÜ.	İstanbul Üniversitesi
M.S.	Milattan Sonra
M.Ö.	Milattan Önce
s.	Sayfa
ts.	Tarihsiz
YY.	Yüzyıl
Yay.	Yayınevi

ÖZET

Çalışmamızda, Eski Ahid’de yer alan ve peygamberler hakkında birtakım ahlaki zaaflar içeren bölümleri incelemeye çalıştık. Giriş’te yahudilerin kutsal kitaplarını oluşturan Eski Ahid ve sözlü geleneği temsil eden Talmud hakkında kısaca bilgi verdik.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Yahudilik’teki peygamberlik anlayışının bilinmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle birinci bölümde bu konuya yer vererek peygamberler hakkında kullanılan terimleri, peygamberlerin temel özelliklerini, vahiy anlayışını ve Eski Ahid’de peygamberlerin tarihi seyrini ele aldık.

İkinci bölümde önce Yahudilik’teki günah anlayışına yer verdik. Bu başlık altında özellikle esas konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı kanaatiyle Yahudilik’te peygamber-günah ilişkisini incelemeye çalıştık. Bu bağlamda peygamberlerin davranışlarının bir yahudi için ne anlam ifade ettiği sorusuna cevap aramaya çalıştık. Daha sonra da Eski Ahid’de peygamberlere isnad edilen ahlaki zaaflara ve günahlara yer verdik. Bunları da iki başlık altında incelemeyi uygun gördük. Birincisi peygamberin Tanrı ile olan ilişkisi açısından zaaf teşkil eden davranışlar, burada ayrıca İsrail Tanrısının antropomorfik özelliklerine de değindik. İkinci kısımda ise peygamberlerin kendi şahsiyetleri ile ilgili ve toplumla olan ilişkileri açısından ahlaki zaaf taşıyan ve günah sayılabilecek birtakım davranışları inceledik.

Üçüncü bölümde önce İslam’daki peygamberlik müessesesini ele aldık. Burada İslam açısından peygamberlerin özelliklerini, ümmetleri için örnek teşkil etmesi ve ismet bağlamında peygamber-günah ilişkisine yer verdik. Ayrıca Eski Ahid’de ve Kur’an’da adı geçen peygamberlerle ilgili bilgi verdik.

Dördüncü bölümde de Eski Ahid’de peygamberlerle ilgili isnatları, Kur’an’ın peygamberlere bakışı açısından mukayeseli olarak incelemeye çalıştık. Sonuç kısmında ise, bu isnatların sosyal, siyasi, dini vb. nedenlerle Eski Ahid metinlerine sonradan sokulmuş ve peygamberlerle ilgili akidenin de bu şartlar altında oluşmuş olabileceği şeklindeki kanaatimizi belirttik.

SUMMARY

SİNS AND WEAKNESS ATTRIBUTED TO THE PROPHETS IN THE OLD TESTAMENT

I studied the immoral behaviours and attributed to the prophets in the Old Testament. In the introduction, I gave information about the Old Testament and Talmud which consist of the written and oral tradition of Jewish religion respectively.

In the first chapter, Jewish view of propethood was analissed. The terms used to show prophets, the main characteristics of the prophets, the historical development of the prophethood and view of reveletion in the Old Testament are the subject of this chapter.

In the secon chapter, description of Jewish view of “sin” was given and the position of prophets with in this understanding was described. Apart from Islamic view, a jewish prophet hasn’t a role of quidance and being a “model” in the Jewish dogma. Sins attributed to the prophets may be divided in two parts: One is the immoral behaviors within the relation of God and prophet, and the other is sins within relation ofthe prophets and his community and the deviations in the personalities of the prophets.

In the third and fourth chapter, I studied the Islamic view of prophethood and the characteristics of the prophets. According to Islam the prophets are exact models and guides for their communities and for all humanity and they are protected from the sins (the characteristic is called ‘ismah), but they have some Short Comings as aresult of being human.

In the conclusion, I tried to give and explanation about the causes of those attributions of sins to the prophets in the Old Testament, this is mainly becauseof the authenticity problem of the Old Testament and I gave information about the differences between the stories in the Quran and the Old Testament about the same subjects.

GİRİŞ

YAHUDİ KUTSAL KİTAPLARI HAKKINDA GENEL BİLGİ:

A. ESKİ AHİD:

Yahudilerin kutsal kitabına Eski Ahid (İbrani’ce adı “Tanakh), denilmekte ve ittifak, birlik, ittihat, anlaşma, mukavele, sözleşme, gibi çeşitli anlamlara gelmektedir¹. Bu ittifak’ın Tanrı Yehova ile İsrail Kavmi arasında olduğuna inanılmaktadır. Bu ittifak ifadesi Tevrat’ın muhtelif yerlerinde geçmektedir². Eski Ahid, Torah(Tevrat), Neviim(Peygamberler) ve Ketuvim(Kitaplar) olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır³.

Eski Ahid Yahudi ve Hristiyanlarca müştereken kabul edilen bir külliyattan meydana gelmektedir. Ancak yahudiler bu külliyatın sayısını yirmi dört, hatta ibrani alfabesindeki harf sayısınca yirmi iki, Hristiyanlar ise otuz dokuz olarak göstermektedirler. Bu fark, hristiyanlarca her biri müstakil kabul edilen birkaç kitabın yahudilerce bir tek kitap sayılmasından ileri gelmektedir⁴.

Yahudilerin Kitab-ı Mukaddesine “Eski Ahid” denmesi Hristiyanların bir ifadesidir. Çünkü Hz. İsa ile yeni bir Ahid yapılmıştır. Bu eskiyi aşan daha yeni bir ahiddir⁵. Dolayısı ile hristiyanlar yeni ahid’in yazılı ifadesi olan metinlere “Yeni Ahid”, buna göre daha eski olan ve Allah ile İsrailoğulları arasında yapılan ahde ise “Eski Ahid” demektedirler.⁶

¹ Hikmet Tanyu, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmî İnceleme ve Tenkidî” AÜ, İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara 1966 s. 96

² Bk. Çıkış, 19/3-6; 24/3

³ Tanyu, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları” a.g.d. s. 98.

⁴ Ö. Faruk Harman, “Ahd-i Atîk”, DİA, I, 495

⁵ Hristiyanların Eski Ahid’e bakışı için bkz. George Bristow, *Vaat Eski Anlaşma’da Tanrı’nın Değişmez Amacı*, Yeni Yaşam Yay. İst. 2000.

⁶ Ö. Faruk Harman, *Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları*, İstanbul 1988, s. 1

I. Eski Ahid'in Bölümleri:

a. Torah (Tevrat):

Kanun, şariat, emir gibi anlamlara gelmekte ve beş kitaptan oluşmaktadır. Bu beş kitabı ifade etmek için Batı dillerinde Pentatök ifadesi kullanılmaktadır⁷. Hz Musa'ya nisbet edilen bu kitaplara Müslümanlar tarafından "Esfâr-i Hamse" (Beş Kitap) denilmektedir⁸. Bunlar;

- 1. Tekvin:** Alemin yaratılışı, Adem ile Havva'nın hikayesi, ilk cinayet, Nuh tufanı İbrahim, İshak ve Yakub'un kıssaları ile Yusuf zamanında İsrailoğulları'nın Mısır'a yerleşmelerinden bahsedilir.
- 2. Çıkış:** İsrailoğulları'nın Mısır'daki kölelik hayatı, Musa'nın doğumu, peygamberlikle görevlendirilmesi, İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarması, Sina'da on emrin verilmesi, Toplanma Çadırı ve Ahid Sandığı'nın yapılmasıyla ilgili konuları ele alır.
- 3. Levililer:** Ayin ve merasimlere ait usuller, kurban, keffaret, evlilik, zina, temizlik yiyecek ve içeceklerle ilgili birtakım kurallar, akraba ve komşulukla ilgili hususlar ve hahamlıkla ilgili birtakım esaslardan bahseder.
- 4. Sayılar:** İsrailoğulları'nın Çölde geçen hayatlarından bahsedilir. Nüfus sayımı, Sina'dan ayrılış sırası, gökten yiyecek indirilmesi, mirasla ilgili hükümler, Bal'am ve Bal'ak hikayesi, suçluların sığınabileceği şehirler ile ilgili konuları içerir.
- 5. Tesniye:** İsrailoğulları'nın geçmişleri hatırlatılıp birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır. İçinde Musa'nın ilahisi ile bir de duası yer alır. Musa'nın ölümü ve defni ile son bulmaktadır. Tesniye üslup bakımından diğer dört kitaptan farklıdır. İlk dört kitapta hitap doğrudan Allah'a ait olduğu halde, Tesniye'de Musa'ya aittir. Tesniye, Musa'nın kendi tecrübesinin bir ürünü gibi kaleme alınmıştır. Musa, burada Mısırdan çıkışlarından itibaren

⁷ Harman, *Yahudi Kutsal Kitapları*, s. 1

⁸ Mahmud Esat İbn-i Emin Seydişehri, *Tarih-i Edyan*, İstanbul ts. s.105

başlarına gelen olayları kendi diliyle anlatmaktadır⁹.

b. Nevîim (peygamberler):

Bu bölüm ilk peygamberler ve son peygamberler olmak üzere iki kısımdan meydana gelir. Hz. Musa'nın ölümünden sonra Yahudilerin Tanrı tarafından va'dedilmiş topraklara yerleşmeleri, krallığın kuruluşu, mabedin yapılışı, Yahudilerin diğer kavimlerle olan ilişkileri ve peygamberlerin yapmış oldukları mücadeleler anlatılır¹⁰.

Altı kitaptan müteşekkil olan ilk kısım; Yeşu, Hakimler, I. Samuel, II. Samuel, I. Krallar, II. Krallar isimli kitaplardır ki 587'de Babil'in fethine kadarki kahramanları, Musa'nın halefi olan Yeşu, Samuel, Saul, Dâvud, İlyas ve Elyasa peygamberleri kapsar. Son Peygamberler İşaya'nın, Yeremya'nın, Hezekiel'in ve on ikilerin (Hoşea, Yoel, Amos, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, Tsefenya, Haggay, Zekarya, Malaki) vahiyleri ve vizyonları hakkında bilgi verir.¹¹

c. Ketuvim (kitaplar)

Yazılar demektir. Yahudi Kutsal kitabı Tanakh'ın üçüncü ve son bölümünü oluşturur. Bunlar; Mezmurlar, Meseller, Eyüb, Beş Megillot (Neşideler Neşidesi, Rut, Yeremya'nın Mersiyeleri, Vaiz, Ester), Daniel, Ezra, Nehemya, I. Tarihler, II. Tarihler gibi değişik çağlara ait çeşitli kitaplardan ibarettir¹².

Söz konusu olan Ahd-i Atik'i teşkil eden kitaplar, tarihin belli bir döneminde ve aynı anda yazıya aktarılmamıştır. Tarihi seyir içinde farklı zamanlarda ortaya çıkan bu eserler, uzun süre şifahi olarak nakledilmiş, söz konusu edilen olaylardan asırlarca sonra ve Bugün nisbet edildikleri şahısların dışındaki kişilerce kaleme alınmışlardır. Şifahi geleneklerin yazıya aktarılması milâttan önce X. yüzyılda başlamış, milâttan sonra I. yüzyılda sona

⁹ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Ankara, 1997, s. 18.

¹⁰ Harman, "Eski Ahid" *DİA*, I, s. 496

¹¹ Mircea Eliade -J.P Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, Çev. Ali Erbaş, İstanbul, 1997, s. 288

¹² Eliade - Couliano, a.g.e. s. 288

ermiştir¹³.

Ahd-i Atik'in başlangıçta bir değil, birden çok nüshası bulunmaktaydı. Bunlardan biri daha sonra "masoretik" (yahudilerce muteber addedilen ibrance metin) nüshaya esas teşkil eden metin; ikincisi Samiriler'ce muteber sayılan metin, üçüncüsü ise kısmen de olsa Yunanca tercümeyle asıl teşkil eden metindir. Bugün elde bulunan en eski masoretik metin nüshası m.s. 820 – 850'lerde istinsah edilendir ki sadece Tevratı ihtiva eder. Aski Ahidi'in en eski tam nüshası X. asrın ilk yıllarında istinsah edilen Halep Kodeksidir¹⁴.

Eski Ahid Hristiyanlarca da kutsal sayıldığından erken dönemlerden itibaren Kitab-ı Mukaddes adı altında ve Ahd-i Cedidi de içine almak üzere Yunanca, Latince, Ârâmîce, Süryânîce gibi birçok dile çevrilmiştir. Yahudi kutsal kitabını oluşturan Eski Ahid'in liste halinde resmen onaylanması(konanizasyon) çok geç dönemlerde, milattan sonra 90 – 100 yıllarında toplanan Jamnia Sinodunda gerçekleşmiştir¹⁵.

B. TALMUD

Eski Ahid yanında hahamların nesilden nesle naklettikleri rivayetler de vardır ki bunlar "Talmud" adı altında toplanıp biraraya getirilmiştir. Talmud, Mişna ve onun şerhi olan Gamera'dan oluşmaktadır. Şeriat, sayısız emir ve nehiyeler, ibadet ve hukuka dair talimatlar (Halaha) yanında çok sayıda hikaye, mesel ve hikmetli sözlerden oluşmaktadır¹⁶.

Yahudiler Talmud'u Allah tarafından indirilmiş sözlü bir vahiy olarak kabul edip Tevrat'la aynı değerde tutarlar. Onu kabul etmeyenleri gerçek Yahudi saymazlar. Ms. 150 yıllarında Yudas isimli bir haham tarafından şifahi olarak nakledilen dini esasların kaybolup

¹³ Harman, "Eski Ahid" *DİA*. I, s. 495

¹⁴ Harman, "Eski Ahid" *DİA*. I, s. 495

¹⁵ Harman, "Eski Ahid" *DİA*. I, s. 496.

¹⁶ Zafer İslam Han, "Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri" Çev. M. Aydın, *AÜ. İlahiyat Fak. Dergisi*, Ankara, 1981, s. 139-140.

gitmesinden korkulduđu için derlenmiştir¹⁷.

Yahudi dini geleneğinde çok önemli bir yere sahip olan Talmud iki önemli kısma ayrılır. Bunlar Mişna ve Gamera Talmudu'dur. Mişna'da yahudilerin tevrattan sonra kendileri için koydukları ilk kanuni prensipler yer alır. Judas Hanasi (M.S. 190-200) tarafından derlenmiştir. Gamrea ise kendi içinde Babil ve Kudüs Talmudu diye iki kısma ayrılmaktadır. Bunun derlenişı ise M.S. 400-500 yılları arasında olmuştur¹⁸.

¹⁷ .F. Kaufmann –J. Eisenberg, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, *Din Fenomeni*, Çev. M Aydın, Konya 1995, s.102.

¹⁸ Zafer İslam Han, “Talmud’un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri” *a.g.d.* , s. 139-140.

I. BÖLÜM

YAHUDİLİK'TE PEYGAMBER VE PEYGAMBERLİK MÜESSESESİ

A. PEYGAMBERLER İÇİN KULLANILAN İFADELER:

Yahudilerin kutsal kitabı olan Eski Ahid'de peygamberleri ifade etmek için çeşitli kelimeler kullanılmıştır. İsrail peygamberlerinin Tanrı Yehova ve İsrailoğulları ile olan münasebetleri açısından farklı şekillerde ifade etmek için kullanılan “nevi”, “rôeh”, ve “hôzeh” terimleridir.

I. Nebi (nevi) Kelimesi:

İbrani dilinde peygamber karşılığı kullanılan kelime “nebi” dir. Nebi kelimesi ibrance’ de “çağırarak” anlamına gelen “nâbâ” fiilinden türemiştir ve “çağırılmış” anlamına gelmektedir¹⁹.

Nebi terimi, İsrail peygamberi İlya ve onun talebesi Elişa’dan (IX. y.y.) önce gelen peygamberleri işaret eder. Bunlar İsrail’in Tanrı’sı Yahve’nin, Kenanlılar’ın Tanrıları’ndan üstün olduğunu ortaya koymaya çalışan Amos, Hoşea, İşaya, Yeremya, Hezekiel gibi keramet sahibi peygamberlerdir²⁰. Tekvin’de Hz. İbrahim²¹, yine Tesniye’de Hz. Musa²² için bu terimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca Eski Ahid’de kadın peygamberler için de aynı kökten gelen “nevîa” (nebiye) kelimesi kullanılmaktadır.²³ Bunun yanında İsrailoğulları’nı saptırmaya ve yanlış vaadlerle onları doğru yoldan alıkoymaya çalışan sahte peygamberler için de bu terim kullanılmıştır.²⁴

¹⁹ Ö. Faruk Harman, “Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler”, *İÜ. Edebiyat Fak. İslâm Tetkikleri Dergisi*, İstanbul, 1995, s. 129

²⁰ Eliade – Couliano a.g.e 292.

²¹ Bkz. Tekvin, 20/7

²² Bkz.. Tesniye, 18/15

²³ Bkz. Çıkış, 15/20; Hakimler, 4/4; II.Krallar,22/14; II.Tarihler, 34/22; Nehemya, 6/14; İşaya,8/3.

²⁴ Paul Shalom, “Prophet and Prophets”, *Encyclopedia Judaica*, İsrail, 1988, XIII,1152,1154

II. “Hôzeh” ve “Rôeh” Kelimeleri:

Ahd-i Atikte peygamberi ifade etmek için kullanılan diğer terimler ise “hôzeh” ve “rôeh”dir²⁵. Bu kelimeler Türkçe Kitab-ı Mukaddes de “gören” diye çevrilmiştir²⁶. Bu kelimeler hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları “hôzeh”in Ârâmîce’den, “rôeh”in ise Arapça’dan geldiğini, ikisinin de eş anlamlı olduklarını ifade etmişlerdir²⁷.

Rôeh ile nebi’nin alakasını Eski Ahid’de geçen şu ifadeden anlıyoruz: “Evvelleri İsrail’de Allah’tan sormak için gittiği zaman adam böyle derdi: Gel Gören’e (rôeh) gidelim: Çünkü şimdi peygamber denilene önceleri “Gören” denirdi”²⁸.

III. Allah Adamı:

“Allah adamı” (Ish ha Elohim) deymi peygamberler için kullanılan ifadelerden birisidir²⁹. Eski Ahid’in Tevrat kısmında sadece Hz. Musa için kullanılmakla birlikte³⁰ diğer kısımlarda en çok Samuel³¹, Şemaya³², ayrıca İlya³³, Elişa³⁴, Dâvud³⁵, için de kullanılmaktadır. Kullanımları itibariyle “Tanrı adamı” ile “Nevi” nin fonksiyonları arasında bir ayırma gidebilmek mümkün görünmemektedir.³⁶

IV. Allah’ın Kulu:

“Allah’ın kulu” (Obedah ha Elohim) deymi Eski Ahid’de bir çok peygamber için

²⁵ Shalom, “Prophet and Prophets”, E J, XIII, 1154

²⁶ John Bowker, *The Oxford Dictionary of World Religions*, s. 770.

²⁷ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s.132, 133

²⁸ I. Samuel 9/9

²⁹ Bowker, *Dictionary* s. 770.

³⁰ Tesniye 33/1

³¹ Samuel 9/6-10.

³² I. Krallar 12/21-24; II. Tarihler 11/2.

³³ I. Krallar 17/18-24; II. Krallar 1/9, 11, 12, 13.

³⁴ II. Krallar 4/7; 13/19.

³⁵ II. Tarihler 86/14; Nehemya 12/24, 36.

³⁶ Mustafa Sinanoğlu, *Kitab-ı Mukaddes’de ve Kur’an’da Nübüvvet* İst. 1995 s.29.

kullanılmıştır. Ancak “Allah kulu” ifadesi Eski Ahid’de sadece peygamberler hakkında değil, bazı doğru insanlar³⁷ ve Hz. Musa’dan önce yaşamış olan patriyarklar³⁸ için de kullanılmıştır³⁹. Bu terim daha çok Hz. Musa için kullanılmakla beraber, ⁴⁰ Yeşu⁴¹, Samuel⁴², Ahiya⁴³, İlya⁴⁴, Yûnus⁴⁵ ve İşaya⁴⁶ için kullanılmıştır.⁴⁷

V. Kullarım Peygamberler:

Eski Ahid’de “Kullarım peygamberler” (obednu navi’im) ifadesi de peygamberleri ifade etmek için kullanılan bir deyimdir. Tanrı bu ifadeyle peygamberlerinden İsrailoğulları’na şeriatını bildirmelerini istemiştir⁴⁸.

VI. Haberci, Elçi:

“Haberci, Elçi” (Mal’ak) terimi de Eski Ahid’de peygamberi ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu ifade esaretten sonraki İsrail peygamberleri için kullanılmıştır⁴⁹.

Ayrıca peygamberlerin İsrailoğulları ile olan münasebetleri açısından “sürülerin bekçisi”⁵⁰,

³⁷ Mezmurlar 119.

³⁸ Patriyark, bir ailenin veya klanın erkek reisine denir. Eski Ahid’de ise İbrahim, İshak, Yakup gibi İsrail dinini ata ve öncülerini sayılan önemli şahsiyetlere verilen isimdir Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* Konya 1998, s.302.

³⁹ Shalom Paul , “*Servant of the Lord*” *EJ* , XIV, 1187

⁴⁰ Bkz. Çıkış 14/31; Sayılar 12/7,8; Tesniye 34/5; Yeşu 8/31,33; 9/24.

⁴¹ Yeşu 24/29; Hakimler 2/8.

⁴² I. Samuel 3/9.

⁴³ I. Krallar 14/18; 15/29.

⁴⁴ I. Krallar 18/36; II. Krallar 9/36; 10/10.

⁴⁵ II. Krallar 15/25.

⁴⁶ İşaya 20/3.

⁴⁷ Harman , “*Peygamberlik ve Peygamberler*” a.g.d. s.134

⁴⁸ II. Krallar 9/7; 17/13,23; Zekarya 1/6; Amos 3/7; Hezekiel 38/17; Yeremya 25/4; 26/5;

⁴⁹ İşaya 42/19; 44/26; II. Tarihler 36/15,16; Haggay 1/13; Malaki 3/1

⁵⁰ I. Samuel 17/20

“tarlaların bekçisi”⁵¹ ifadeleri de mecazi olarak peygamberler için kullanılmıştır. Yine ilâhi vahyi alışı esnasında ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik değişiklikler ile ilk planda insanlara garip gelebilecek ilahi esrarı bildirmeleri sebebi ile “akılsız” ve “mecnun”⁵² dahi denilmiştir⁵³.

B. PEYGAMBERLİĞİN TEMEL VASIFLARI

Yahudiliğin peygamberlik anlayışını belirleyen temel esaslar “Tesniye” kitabında belirtilmiştir. Bunları, hakiki peygamberler, sahte peygamberler ve kadın peygamberler başlığı altında incelemeye çalışacağız.

Ancak bunlardan önce peygamberliğin belirleyici özelliklerinden kısaca bahsetmek uygun olacaktır. Peygamberler kendi iradeleriyle ve çabalarıyla bu görevi elde edemezler. İsteseler de istemeseler de Tanrı Yahve’nin kendilerine vahyettiklerini halka aktarmak zorundadırlar.⁵⁴ Peygamberler üstün bir gücün hakimyeti altında bulunduklarının bilincindedirler⁵⁵. Tanrı ile insanlar arasında birer elçi konumundadırlar.⁵⁶ Tanrı Yahve’den aldıkları bu vahyi direk insanlara ulaştırdıkları için “Tanrı’nın ağzı” olarak da nitelendirilmişlerdir⁵⁷.

Eski Ahid bu özellikleri taşıyanları “Hakiki Peygamberler”, bunları taşımayanları ise “Sahte Peygamberler” olarak isimlendirmiştir.

I. Hakiki Peygamberler

Eski Ahid’deki hakiki peygamberler, kendilerini sahte peygamberlerden ayıran birtakım

⁵¹ Yeremya 4/17

⁵² Hoşea 9/7; II.Krallar 9/11-13

⁵³ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s.135

⁵⁴ Amos 3/8 ;Hezekiel 3/11

⁵⁵ İşaya 8/11; Hezekiel 1/3

⁵⁶ Bk. 23/28; Haggay 1/13

⁵⁷ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s.137

özelliklere sahiptirler. Onlar ilâhi mesajı yorumlarlar, izah ederler; kapalı, gizli olan yerleri açıklarlar ve bunlarla kitlelere vaaz ve nasihatte bulunurlar. Bilhassa Tanrı Yahve'nin birliği bu mesajın vazgeçilmez bir parçasıdır⁵⁸.

a.Tanrı Yehova Tarafından Görevlendirilme:

Eski Ahid'de gerçek peygamberlerin ilk özellikleri Tanrı Yehova tarafından gönderilmiş olmalarıdır. Nitekim Yehova Hz.İbrahim⁵⁹ ve İshak'la⁶⁰ Ahid yaparak kendilerini peygamberlikle görevlendirmiş, yine bu ahdi Hz. Musa ile yenilemiş, Mısır'da Firavun'un esareti altında yaşayan İsrailoğulları'nı kurtarmak üzere de Hz. Musa'yı peygamberlikle⁶¹ vazifelendirmiştir.⁶²

Konuyla ilgili olarak Tesniye'de yer alan şu ifadeler bunu açıkça göstermektedir:“Allah'ın RAB senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak; onu dinleyeceksin.” “onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım; ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek”⁶³.

b.Tebliğ Vazifesi:

Eski Ahid peygamberlerinin bir diğer özellikleri de Tanrı Yehova tarafından verilen vahyi doğru bir şekilde kavimlerine tebliğ etmeleridir. Bunu Eski Ahid'de peygamberlerin göreve davet edildikleri yerlerde görmekteyiz. Aşağıdaki ayette bu durum açık bir şekilde ifade edilmektedir:

“Ve Rab bana dedi: Ben çocuğum deme! Çünkü kime seni gönderirsem gideceksin ve sana emrettiğim her şeyi söyleyeceksin. Onların yüzünden korkma; çünkü seni kurtarmak için ben seninle beraberim, Rab diyor. Ve Rab elini uzattı ve ağzıma dokundu ve Rab bana

⁵⁸ Brinner, “*Prophet and prophecy*” a.g.d, s. 64.

⁵⁹ Tekvin 17/10

⁶⁰ Tekvin 26/1 - 3

⁶¹ Çıkış 3/4 - 12

⁶² Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s. 34 -35

⁶³ Tesniye 18/15,18

dedi: İşte sözlerimi senin ağzına koydum”⁶⁴. Aynı şekilde Rab Yehova Musa’ya⁶⁵, İşaya⁶⁶ vb. peygamberlere de görevlerini yerine getirmelerini istemiştir. Rab peygamberlerin görevlerinin kendilerine vahyolunanı tebliğ etmelerini isterken kelimelerini onların ağzına koyacağını ifade etmiştir⁶⁷.

Gerçek peygamberler bu tebliğleri başka ilahlar adına değil, Rab Yehova adına yapacaklardır. Çünkü Rab kendi adına yalan yere peygamberlik iddia edenleri kendisinin göndermediğini ve onlara hiçbir şey emretmediğini⁶⁸ söyler.⁶⁹

c. Gelecekte Haber Verme:

Eski Ahid, hakiki peygamberlerin bir özelliğinin de gelecekte haber verme olduğunu söyler. Eğer bir kişinin gelecekte ilgili haberi tahakkuk ederse bu onun hakiki Peygamber, tahakkuk etmezse yalancı peygamber olduğunu gösterir. Eski Ahid’de konuyla ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir:

“Ve Rabbin söylemediği sözü nasıl bilelim diye yüreğinden dersin; peygamber Rabbin ismi ile söylediği zaman, o şey olmaz ve çıkmazsa Rabbin söylemediği şey odur; peygamber küstahlıkla söylemiştir, ondan yılmayacaksın.”⁷⁰.

Ancak tüm bunların yanında Eski Ahid’de hakiki peygamberlerin gerçekleşmeyen haberlerini de buluyoruz: Mesela İşaya’nın önceden haber verdiği gibi Samiriye kısa süre içinde Asurlular tarafından yağmalanmamıştı⁷¹. Yahuda krallığına son veren Asurlular değil, Babilliler olmuştur⁷². Yine İşaya, Yeremya, Hezekiel, Haggay, Zekarya da

⁶⁴ Yeremya 1/7-9

⁶⁵ Çıkış 3/10

⁶⁶ İşaya 6/8-9

⁶⁷ Çıkış 4/15; Tesniye 18/18; İşaya 34/6 ; Yeremya 1/9, Hezekiel 3/3

⁶⁸ Yeremya 14/14; 23/21, 32.

⁶⁹ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s. 144.

⁷⁰ Tesniye 18/21- 22.

⁷¹ İşaya 8/4.

⁷² İşaya 8/8.

gerçekleşmeyen haberler vermişlerdir⁷³. Bu konuda şöyle bir yorum yapılmaktadır: Peygamberler ve onların getirdikleri vahyi biraraya getirip muhafaza eden insanlar için bu denli detaylı istikbali haberler değil, dinden ayrılanlara gelebilecek ve herhangi bir yolla seçilmiş milletin kurtuluşu için Tanrı'nın gayesini gerçekleştireceği günden bahseden haberlerin önemli olduğu, bunun dışında gelecekle ilgili verilen diğer haberlerin çok da önemli sayılmaması gerektiği ileri sürülmüştür⁷⁴.

Tanrı, gösterdiği veya vaadettiği olağanüstü haller gerçekleşse de o peygamber, Yehova'dan başka Tanrılara kulluğa davet ediyorsa, onun sahte olduğunu ve öldürüleceğini bildirmektedir⁷⁵.

d. Mucize :

Mucizeyi, tabiat kurallarının normal işleyişine aykırı olarak meydana gelen ve insanları hayrette bırakan olağanüstü olaylar, durumlar diye tanımlayabiliriz. Dinsel bir hakikatin vurgulanması, peygamberin de peygamberliğini ispat etmesi açısından bir çok dinsel gelenekte mucize önemli bir yere sahip olmuştur⁷⁶.

Yahudilik'te de gerçek peygamberlerin özelliklerinden birisi kendilerine birtakım mucizelerin verilmiş olmasıdır. Peygamberler Tanrı Yehova tarafından gönderildiklerini ispat için bazı olağanüstü haller gösterirler.

Eski Ahid'de Hz. Musa'nın mucizeleri önemli yer tutar. Musa'nın değneğini yere atınca yılan olması, yılanın kuyruğundan tuttuğunda tekrar deyneye dönüşmesi, yine Musa'nın elini koynuna soktuğunda elinin cüzzamlı hale gelmesi, koynundan çıkardığında eski haline dönüşmesi⁷⁷, Musa'nın şahsi mucizelerinden bazılarıdır.

Bunun yanında Musa'nın Firavun'la olan mücadelesi esnasında gösterdiği mucizeler de

⁷³ Yeremya 17/15; Hezekiel 4/6; 5/2,12; Haggay 2/1-9; Zekarya 4/1-14; 6/9-15.

⁷⁴ Sinançlı, *Nübüvvet* s.104.

⁷⁵ Tesniye 13/1-5.

⁷⁶ *Din ve İnanç Sözlüğü*, Şinasi Gündüz, Vadi Yay. Ankara 1998, s. 268

⁷⁷ Çıkış 4/2-9.

vardır. Firavun İsrailoğulları'nın Musa'nın mahiyetinde Mısır'dan çıkmalarına izin vermeyince; ırmağın kana dönüşmesi⁷⁸, kurbağa⁷⁹, tatarcık⁸⁰, at sineği⁸¹, çekirge istilası⁸², Mısırlıların sürülerinin kırılması⁸³, ilk doğan çocuklarının ölmesi ve sürülerinin telef olması⁸⁴, dolu yağması⁸⁵, Mısırlılarda çıban çıkması⁸⁶, karanlığın üç gün sürmesi⁸⁷ gibi mucizeler bunlardandır. Eski Ahid'de Musa'nın dışında diğer peygamberlere verilen mucizelerden de bahsedilir⁸⁸.

II. Sahte Peygamberler:⁸⁹

Yukarıda vasıflarını saydığımız hakiki peygamberler dışında Eski Ahid'de sahte peygamberlerden de bahsedilmektedir⁹⁰. Bunlar İsrailoğulları'nın Filistine yerleşmelerinden önce Filistin'de hakim olan Kenanlılar'ının Baal⁹¹ peygamberleridirler⁹². Eski Ahid'de yer yer sahte peygamberleri belirtmek için de “peygamber” anlamına gelen “nevi”, bazı bölümlerde ise “Baal Peygamberleri” ifadesi kullanılmıştır⁹³. Özellikleri:

⁷⁸ Çıkış 7/19-21.

⁷⁹ Çıkış 8/5-6.

⁸⁰ Çıkış 8/16-18.

⁸¹ Çıkış 8/20-24.

⁸² Çıkış 10/12-15.

⁸³ Çıkış 9/6-7.

⁸⁴ Çıkış 12/29-30.

⁸⁵ Çıkış 9/22-26.

⁸⁶ Çıkış 9/10-11.

⁸⁷ Çıkış 10/21-23.

⁸⁸ İşaya 7/11-14.

⁸⁹Sahte peygamberler için sayılan vasıfların bazıları Eski Ahid'te gerçek kabul edilen peygamberlere de isnad edilmektedir. Tezimizin asıl konusunu da teşkil eden eski ahid peygamberlerine yapılan söz konusu bu isnadlara ileride ayrı bir bölüm halinde değinilecektir.

⁹⁰ Bristow, *Vaat*, s. 134.

⁹¹ Bunlar sahte peygamberler olup öteden beri yerli halkın taptıkları baal gibi değişik putlara ibadete çağıran kimselerdir

⁹² I.Krallar18/19,26-29; Yeremya 2/8; 23/1.

⁹³ I.Krallar 18/19, 20, 23, 24, 25, 40; 19/1; Yeremya 2/8; 23/13.

a. Başka İlahlara Kulluk

Onların en önemli özelliklerinden biri Rab Yehova dışında başka ilahlara kulluk etmeye çağırımlarıdır⁹⁴. Bu durum Tesniye kitabının iki ayrı yerinde açıkça şöyle ifade edilir:

“Bilmediğiniz başka ilahların ardınca yürüyelim ve onlara kulluk edelim diye hakkında söylediği alamet yahut harika vaki olursa, o peygamberin yahut rüya görenin sözlerini dinlemeyeceksiniz.”⁹⁵ “Ancak bir peygamber kendisine söylemeyi emretmediğim bir sözü küstahça benim ismimle söyler, yahut başka ilahların ismiyle söylerse, o peygamber ölecektir”⁹⁶.

b. Verilen Haberlerin Gerçekleşmemesi

Sahte peygamberlerle ilgili olarak Tesniye’de yer alan ikinci ölçü ise onların vermiş oldukları haberlerin gerçekleşmemesidir⁹⁷. Bu hüküm haberin söylendiği an için geçerli değildir. Zira geleceğe dair verilen bu tür haberlerin tahakkuku için uzun süre beklemek gerekmektedir ki o takdirde, haberi veren kişinin, söz konusu haberi verdiği anda gerçek ve sahte Peygamber olarak nitelendirilmesi mümkün olabilsin⁹⁸. Ancak Eski Ahid’de kimi gerçek peygamberlerin vermiş oldukları bazı haberlerin de gerçekleşmediği görülmektedir⁹⁹.

c. Yalan ve Asılsız Haberler Verme

Eski Ahid’de sahte peygamberlerle ilgili bir diğer ölçü de onların hem Tanrı Yahve adına hem de çeşitli hadiselerle ilgili olarak yalan söylemeleridir¹⁰⁰. Onlar aslı olmayan birtakım

⁹⁴ Paul Shalom, “*Prophet and Prophets*”, *EJ*, XIII, 1168

⁹⁵ Tesniye 13/2-3.

⁹⁶ Tesniye 18/20.

⁹⁷ Tesniye 18/22.

⁹⁸ Harman, “*Peygamberlik ve peygamberler*” a.g.d. s.145

⁹⁹ İşaya 8/4,8; Yeremya 17/15

¹⁰⁰ Yeremya 23/16-32; I. Krallar 22/5-28; Hezekiel 13/17, 19; Mika 13/11; Zekarya 13/14.

haberler verirler¹⁰¹.

d. Ahlaksızlık:

Eski Ahid’de sahte peygamberlerin bir takım ahlaksız davranışlarda bulunduklarından bahsedilir. Peygamber Yeremya, sahte peygamberlerin zina ettiklerini bildirmektedir¹⁰². Peygamber İşaya sahte peygamberlerin içkiden dolayı sendelediklerini ve şarap düşkün olduklarını belirtmektedir¹⁰³. Yine Peygamber Hezekiel, sahte peygamberlerin halkın değerli şeylerini ve hazinelerini çaldıklarını bildirir¹⁰⁴. Bundan başka Yeremya sahte peygamberlerin küçüğünden büyüğüne kadar her birinin kötü kazanca düşkün ve hilekâr olduklarını¹⁰⁵ söyler.¹⁰⁶

e. Dinsizlik :

Dini yayan hakiki peygamberlerin aksine sahte peygamberler dinsizliği yaymaya çalışırlar. Bununla ilgili olarak Rab Yehova Yeremya’ ya şöyle der:“İşte ben onlara pelin otu yedireceğim ve öd suyu içireceğim. Çünkü dinsizlik bütün memlekete Yerusâlim peygamberlerinden çıktı”¹⁰⁷.

f. Aşırı iyimserlik:

Sahte peygamberler kendilerince İsrailoğulları’na aşırı iyimser haberler veriyorlar ve halk gerçek peygamberlerin ardından gitmiyordu; böylelikle Yehova ile aralarındaki ahde riayet etmemiş oluyorlardı. Gerçek peygamberler bu tür haberlerle sahte peygamberlerin kavim içinde kötülüğü artırdıklarından şikayetçi olmaktaydılar¹⁰⁸. Sahte peygamberler selamet

¹⁰¹ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.146-147

¹⁰² Yeremya 23/14; 29/23

¹⁰³ İşaya 28/7-8; Mika 2/11

¹⁰⁴ Hezekiel 22/25.

¹⁰⁵ Yeremya 6/13

¹⁰⁶ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.146

¹⁰⁷ Yeremya 23/15

¹⁰⁸ Yeremya 23/14,16-22; Hezekiel 13/10,16; Mika 3/5

tellallığı yaparken, hakiki peygamberler her türlü tehlikeye göğüs germişlerdir¹⁰⁹.

Yukarıda sayılan söz konusu özellikler sahte peygamberlerin vasıfları olarak kabul edilmiştir. Eski Ahid bu peygamberlerin cezalandırılmasını emretmiştir. Peygamber İlyâ'nın emriyle 450 Baal peygamberi ile 400 Aşera peygamberi öldürülmüştür¹¹⁰. Fakat bu sahte peygamberlerin yanısıra Yahudi tarihinde Yeremya, Zekarya ve Yahya gibi hakiki peygamberler de öldürülmüştür¹¹¹.

III. Kadın Peygamberler:

Eski Ahid'de peygamberlik sadece erkeklere has kılınmamış, kadın peygamberlerin de varlığından bahsedilmiştir. Rabbinik gelenekte kırk sekiz erkek peygamber, yedi kadın peygamber, Eyüb ve üç arkadaşını da içine alan yedi centile¹¹² peygamberinden bahsedilir İbranice'de kadın peygamberler için “nebiah” (nebiye) kelimesi kullanılmıştır.¹¹³

Bunlardan ilki Hz. Musa ve Hz. Harun'un kız kardeşi olan “Miryam'dır”. Hz. Musa bir sandık içinde nehre atıldığında sandığı uzaktan takip eden odur. Kızıldeniz geçildikten sonra Miryam diğer kadınlarla birlikte, def ve rakslarla birlikte bu hadiseyi kutlamıştır. Eski Ahid'e göre Miryam bir peygamberdir. İsrailoğulları'nı sevk ve idare ile görevlendirilen Hz. Musa ve Harunla birlikte zikredilir¹¹⁴.

Eski Ahid'de zikri geçen ikinci kadın peygamber, Hz.Musa'dan sonra İsrailoğulları'na rehberlik eden hakimlerin dördüncüsü olan Lapittot'un karısı “Debora”dır. Hem hakim, hem de peygamberdir. Rama ile Beyt-el arasında bir hurma ağacı altında otururdu. Kendisine danışmaya gelenlere hükmünü bildirirdi. Barak adlı bir komutanın isteği üzere katıldığı bir savaşta İsrailoğulları galip gelmişti. Eski Ahid'de bu galibiyet üzerine yazılan

¹⁰⁹ Yeremya 6/10,17; Hezekiel 33/32.

¹¹⁰ Tesniye 13/1-6; I.Krallar 18/19-40.

¹¹¹ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d., s. 145-147.

¹¹² Yahudi ırkından olmayanlar için kullanılan bir ifadedir.

¹¹³ Brinner, “Prophet and Prophecy” a.g.d.,s. 65.

¹¹⁴ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.149; bkz. Çıkış 15/20; 2/4-8; 15/20-21; Mika 6/4.

ve “Debora’nın şarkısı” olarak bilinen bir bölüm vardır ki İbrani edebiyatının en önemlilerinden biri olarak kabul edilir¹¹⁵.

Kadın peygamberlerin bir diğeri de Kral Yoşiya zamanında yaşayan Şallum’un karısı olan “Hulda”dır. Yerusolimde otururdu. Tanrı Yehova’dan yüz çevirmelerinden dolayı kralı ve halkı uyarırdı. Tanrı’ya kulluk etmeye çağırırdı. Kudüs’ün tahrip edileceğini ve kralın bunu göremeden öleceğini haber vermiştir¹¹⁶.

Yine Eski Ahid’de peygamber Nehemya zamanında yaşayan ve ona muhalefet eden “Noadya” isimli bir kadın peygamberin varlığından da bahsedilir¹¹⁷.

Bunların dışında İsrailoğulları peygamberlerinden olan İşaya da kendi eşinden peygamber diye bahsetmektedir¹¹⁸.

IV. Peygamberle İlişkisi Olan Diğer Kimseler (Kohen/Rahip, Hikmetli Kişi ve Kral):

Eski Ahid’de, peygamberlerin yanında dini saha da söz sahibi olan iki grup daha vardır. Bunlar Kohen (Rahip) ve Hikmetli kişi (İhtiyar)dir. Bunlardan, peygamber için söz ve rü’yet sahibi olma, kohen için şeriatı gözetme; hakim için de öğüt verme özellikleri ön plandadır¹¹⁹. Bu üç grubun (peygamber, kohen, hikmetli kişi) dışında dördüncü bir tip daha vardır ki o da kraldır. Kral da Tanrı’nın kelamına muhatap olur, Tanrı’nın ruhu tarafından kuşatılır ve aynı zamanda ahdin de takipçisidir. Şimdi bunları biraz açıklamaya çalışalım;

a. Kohen: (Kâhin)

Bu kelime Kitab-ı Mukaddes’in Türkçe çevirilerinde “Kâhin” diye geçmektedir. İbranicede

¹¹⁵ Hakimler 4/4,6-24; 5/1-31.

¹¹⁶ II. Krallar 22/14-20; II.Tarihler 34/22-33.

¹¹⁷ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.149 bkz. Nehemya 6/14.

¹¹⁸ İşaya 8/3.

¹¹⁹ Yeremya 18/18;Hezekiel 7/27.

“Kohen” dir ve din adamı veya rahip karşılığıdır. Kohenlik miras yoluyla devam etmektedir. Bir ruhban sınıfı olup dini gelenek ve usulleri koruyan ve insanların ulûhiyetle irtibata geçmesini sağlayan bir müessesedir¹²⁰. İsrail tarihi boyunca kimi zaman kohen ön plana çıkmıştır, kimi zaman da peygamber daha ön planda yer almıştır.

Peygamber ve kohen görevlerinin farklı oluşuna rağmen, Tanrı’nın bilgisinden, hakim kişi (ihtiyar) ile beraber sorumlu olmuşlardır. Peygamberlere göre kohenlerin görevi şudur:

1. Onlar şeriatın görevlileridirler¹²¹.
2. Davranışlar hakkında hüküm verirler¹²².
3. Halkın eğitimi ile görevlidirler¹²³.

Bununla beraber peygamberler zaman zaman onları kınayıp tenkit etmişlerdir. Çünkü onlar, şeriatı öğretmeyip para karşılığında çalışan dinsizler durumuna düşmüşler ve bozulmuşlardır¹²⁴. Aynı zamanda Allah’ın şeriatını (Tevrat’ı) unutup, Tanrı adını hor görmüşler, kutsal yerleri ve diğer mukaddes şeyleri bozup temiz olanla pis olanı bildirmemişlerdir. Şarap düşkünü olmuşlardır ve içkiden dolayı¹²⁵ sendelemektedirler.¹²⁶

b. Hikmetli Kişi:

İsrailoğulları’nın dini hayatlarındaki otoritelerden biri de Hikmetli kişidir. “Öğütçüler” adı verilen bu grup Eski Ahid’de bazen hakimlerle birlikte, bazen de krallardan hemen sonra zikredilir¹²⁷. Babil esareti öncesi hakim kişi hikmetiyle övünürdü. O hayatta ve siyasette başarılı olmanın yollarını biliyordu. Kimi zaman onlar da peygamberler tarafından eleştirilirdi. Nitekim Yerehya onlara karşı şöyle der:

¹²⁰ Bristow, *Vaat*, 109-110.

¹²¹ Yerehya 18/18; Hezekiel 7/26; Malaki 2/7.

¹²² Tesniye 33/10; Hezekiel 44/23; Haggay 2/11.

¹²³ Hoşea 4/6; Nehemya 4.

¹²⁴ Yerehya 2/8, 5/31; 23/11; Mika 3/11; Hezekiel 7/26.

¹²⁵ Hoşea 4/6; Malaki 1/6; Tsefanya 3/4; Hezekiel 22/26; İşaya 28/7.

¹²⁶ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.150-151

¹²⁷ Yerehya 18/10; İşaya 1/26; Mika 3/9; Eyüb 3/14.

“Biz hikmetliyiz ve Rabbin şeriatı bizdedir diye nasıl söylüyorsunuz? Fakat işte yazıcıların kalemi yalan düzdü. Hikmetli adamlar utandılar, yıldılar ve ele geçtiler. İşte onlar, Rabbin sözünü kendilerinden attılar”¹²⁸

Bunların yanında gerçek hikmet sahibi kişiler de vardı. Hz. Süleyman’ın hikmeti hem Tyr Kralı, hem Saba Melikesi, hem de diğerleri tarafından bilinmekteydi¹²⁹.

c. Kral:

İsrail kralı Rabbin Mesihidir. Eski Ahid’de bu tabir Saul ve Dâvud için kullanılmıştır¹³⁰. Aslında İsrailin gerçek kralı Rab Yehovadır. İsrailde kralın yetkileri Tesniye’de krallık hukuku ile belirlenmiştir. O, Tanrı Yahve önünde kavmi temsil eder. O, ruhban sınıfının teşekkül etmediği dönemlerde, halkın temsilcisi olarak ruhbanlık görevini de yerine getirmiştir. Mabedin yönetiminden sorumludur. Kültü organize eder, kurban takdiminde bulunur ve halkı takdis eder. Şefaati için de dua eder. Nitekim onlara göre kral kabul edilen Hz. Dâvud Ahid Sandığı’nın nakline başkanlık etmiş, yine Süleyman da dini merasimlere önderlik etmiştir¹³¹.

İsrail’in tarihi seyri içinde kral için “kohen” vasfı söz konusu olmamıştır. Ancak şef ve kralın peygamberlik karizmasına iştirak ettikleri görülmüştür. Çünkü onlar da Rabbin sözüne muhatap oluyorlar ve ilahi ruhla doluyorlardı. Mesela Hz. Musa’dan sonra İsrailoğulları’nın başına geçen Yeşu kendisinde ilahi ruh bulunan kişiydi. Rab Musa ile olduğu gibi onunla da beraber olmuştu¹³². İlk kral olan Saul’ün üzerine Rabbin ruhu kuvvetle gelmiş ve o da peygamberlik etmişti¹³³. Yine Rabbin ruhu Dâvud üzerine

¹²⁸ Yeremya 18/10.

¹²⁹ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.152. Bkz. Krallar 5/21; 10/1-9, 23-24; II.Tarihler 2/11-12; 9/1-8, 22-23.

¹³⁰ I. Samuel 26/9,11,16,23; II. Samuel 1/14, 16; 19/22.

¹³¹ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.152 Bkz. Tesniye 7; II. Samuel 6/13,14,17-18; 24/18,21,25; I.Krallar 8/1,5,14,55.

¹³² Sayılar 27/18; 3/7.

¹³³ I. Samuel 10/6.

kuvvetle gelmiş, Rab Yehova Hz. Süleyman'a gece rüyasında hitap ederek emirlerini bildirmiştir¹³⁴.

C. VAHİY ANLAYIŞI:

I. Peygamberliğin Verilişi:

Eski Ahid'de, çeşitli kişilere peygamberliğin verilişi işle ilgili hikayelerde birtakım ortak özellikler bulmak mümkündür. Yahudilik'te peygamberliğin oluş hadisesinde 6 temel unsurun mevcudiyetine dikkat çekilmektedir. Bunlar;

- a. Karşılaşma
- b. İlk hitap
- c. Görevlendirme
- d. Çekimserlik ve itiraz
- e. İlahi Teminat
- f. Mucize ve alamet'tir¹³⁵.

a. Tanrı İle Karşılaşma:

Peygamber olacak kişinin ilahi güçle karşılaşması genelde toplumdaki bir kriz anına tesadüf etmekte ve o şahıs gündelik işleriyle meşgul olurken aniden vuku bulmaktadır.

Mesela Hakim Gideon'a, Tanrı'nın meleği ilk defa, İsrailoğulları Midyanilerin baskısı altında bulundukları zaman görünmüştür. Gideon Rabbin meleğini gördüğünde buğday öğütmekle meşguldür¹³⁶. Hz. Musa ilahi hitapla karşılaştığında İsrailoğulları Mısır'da Firavun'un zulmü altında idiler. Bu sırada Musa kayın pederinin sürülerini otlatmaktaydı¹³⁷. Yine Amos kendine peygamberlik geldiği zaman sürünün ardında

¹³⁴ I. Samuel 16/13; I. Krallar 3/4 –14; 9-10.

¹³⁵ Harman, "Peygamberlik ve Peygamberler". a.g. d.,s., 141-143.

¹³⁶ Hakimler 6.

¹³⁷ Çıkış 1; 3/1.

çobanlık yapmaktaydı¹³⁸.

b. İlk hitap:

Tanrı Yehova'nın Musa'ya ilk hitabı şöyledir: "Tanrı çalının ortasından çağırıp: "Musa, Musa! Ve o : İşte ben" dedi"¹³⁹. Yine Tanrı'nın meleği Gideon'a görünür ve Rabbin onunla beraber olduğunu bildirir¹⁴⁰. Tanrı Yeremya'ya, "Ana karnında sana şekil vermeden önce seni tanıdım ve sen doğmadan önce seni takdis ettim. Seni milletlere peygamber ettim"¹⁴¹ diye hitapta bulunur. Bu tür ilk hitaplarla karşı karşıya gelen İsrail peygamberleri hiç de alışık olmadıkları bu durumu yadırgamışlar, daha sonraları ne ile karşı karşıya olduklarını bir dereceye kadar anlama imkanına sahip olmuşlardır.¹⁴²

c. Görevlendirme:

Tanrı doğrudan Hakim Gideon'a İsrailoğulları'na gidip onları Midyan'ın elinden kurtarmasını ister.¹⁴³. Rab Yehova Musa'ya da şöyle seslenir:

"Ve şimdi işte, İsrailoğulları'nı feryadı bana erişti ve hem de Mısırlıların onlara ettikleri cefayı gördüm. Ve şimdi gel ve benim kavmimi, İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarmak için seni Firavun'a göndereyim"¹⁴⁴.

Tanrı, peygamber İşıya'yı da kavme gönderir. Fakat bu gönderiş öncekiler gibi kurtarmak için değil, aksine mahvetmek içindir¹⁴⁵.

Ayrıca Rab Yehova Yeremya¹⁴⁶. Hezekiel¹⁴⁷. Hoşea¹⁴⁸, Amos¹⁴⁹, ve Yunus¹⁵⁰ peygamber

¹³⁸ Sinanoğlu, *Nüübüvvet* s.44 Bkz. Amos 7/15.

¹³⁹ Çıkış 3/4 -9.

¹⁴⁰ Hakimler 6/12.

¹⁴¹ Yeremya 1/4-5.

¹⁴² Harman, "Peygamberlik ve peygamberler" a.g.d. s.141.

¹⁴³ Hakimler 6/14.

¹⁴⁴ Çıkış 3/9-10.

¹⁴⁵ İşıya 6/8-10.

¹⁴⁶ Yeremya 1/10.

için de “git” ifadesini kullanarak onları görevlendirdiğini belirtmektedir¹⁵¹.

d. Çekimserlik ve itiraz:

İsrailoğulları peygamberleri kendilerine vahiy geldiğinde bunu kabullenmede çekimser davranmışlar ve itirazlarda bulunmuşlardır. Hz. Musa peygamberlikle görevlendirilince dilinin peltak olduğunu öne sürerek bu konuda çekimser davranır¹⁵². Peygamber Yeremya kendisinin çocuk olduğunu ileri sürerek itirazda bulunur. Yine Gideon’un “...Benim ailem Manassede en fakirdir ve ben babamın evinde en küçüğüm”¹⁵³. sözleriyle çekimser davrandığını görmekteyiz.¹⁵⁴

e. İlahi Teminat:

Eski Ahid’de peygamberin görevini yapması, ilahi teminatla te’yid altına alınmaktadır. Tanrı, Musa’ya ve Gideon’a “gerçekten ben seninle beraber olacağım”¹⁵⁵, peygamber Yeremya’ya “Ben çocuğum, deme; çünkü kime seni gönderirsem gideceksin... Onların yüzünden korkma! Çünkü seni kurtarmak için ben seninle beraber olacağım”¹⁵⁶ der. Yine Hezekiel’e “Ve sen adem oğlu, senin yanında çalılar ve dikenler olsa bile, akreplerin arasında otursan da o adamlardan korkma”¹⁵⁷, diyerek ilahi yardımın kendileriyle birlikte olduğu te’yid edilmiştir¹⁵⁸.

¹⁴⁷ Hezekiel 2/3,7.

¹⁴⁸ Hoşea 1/2.

¹⁴⁹ Amos 7/15.

¹⁵⁰ Yunus 1/2 ;3/2.

¹⁵¹ Sinanoğlu, *Nüübüvvet* s.46

¹⁵² Çıkış 4/10.

¹⁵³ Hakimler 6/15.

¹⁵⁴ Harman, “Peygamberlik ve peygamberler” a.g.d. s.143

¹⁵⁵ Çıkış 3/12; Hakimler 6/16.

¹⁵⁶ Yeremya 1/7- 8.

¹⁵⁷ Hezekiel 2/6.

¹⁵⁸ Sinanoğlu, *Nüübüvvet* s.48

f. Mucize ve alamet:

Peygambere Tanrı'nın onunla beraber olduğunun bir alameti olmak üzere birtakım mucizeler verilmektedir. Tanrı en büyük mucizeleri Hz. Musa'ya vermiş ve bu mucizelerle onu Firavun'a göndermiştir. Gideon da Tanrı'ya "Eğer gözünde Lûtf buldumsa, benimle söyleşen sen olduğuna dair bana alamet göster" der. Bunun üzerine Tanrı'nın meleği, Gideon'un getirip kayanın üzerine koyduğu et, mayasız pide ve et suyuna değneğinin ucunu dokundurur, kayadan ateş çıkarır, eti ve mayasız pideleri yeyip bitirir¹⁵⁹. Peygamber Yeremya'ya da Rab Yehova tarafından birtakım mucizeler verilmiştir¹⁶⁰.

II. Vahiy Şekilleri

Yahudilik'te vahyin sahibi ve kaynağı Rab Yehova'dır. Muhatabı insan, aracısı da peygamberdir. Eski Ahid ışığı altında Yahudilik'te vahiy şu şekillerde gelmektedir¹⁶¹.

a. Rabbin İzzetinin Tecellisi (Teofani):

Bu, vahyin en kestirme yoludur. Hiçbir aracı olmaksızın, Rab Yehova'nın kendisini göstermesidir. Tanrı'yı doğrudan doğruya görmek, sadece Hz. Musa'ya bahşedilmiştir¹⁶².

Rab Yehova, Musa'ya has olan bu özel tecellisinin (teofani) yanında, dolaylı olarak da, kimi zaman seçtiği belli kullara¹⁶³ ve bazen de bütün halka izzetiyle tecelli ettiğini ifade etmektedir¹⁶⁴. Bu tecelliler kimi zaman bir mabedin veya mezbahın kuruluşu esnasında meydana gelmiştir¹⁶⁵. Tanrı Yehova kimi zaman etrafı ateşle çevrilmiş ilahi savaşçı veya

¹⁵⁹ Hakimler 6/17-21.

¹⁶⁰ Sinanoğlu, *Nübüvvet s.49* Bkz. Yeremya 1/9

¹⁶¹ Harman, "Peygamberlik ve Peygamberler", a.g.d., s., 137-139.

¹⁶² Sayılar 12/6-8.

¹⁶³ Tekvin 15/12-16; Çıkış 3; İşaya 6/8-13; Yeremya 1/4 -19; Hezekiel1/1-3.

¹⁶⁴ Sayılar 14/21; İşaya 40/5; 42/8; 48/11.

¹⁶⁵ Tekvin 12/6-7; 13/18 ;Çıkış 40/34-38.

kral şeklinde¹⁶⁶, kimi zaman rüzgar ve bulut üzerinde¹⁶⁷, bazen de tabiatın titremesi¹⁶⁸ şeklinde tecelli etmiştir.¹⁶⁹

Tevrat'ta Musa'nın bizzat Rabbi gördüğü açıkça ifade edilmektedir. Bazıları burada söz konusu olan görmenin lafzi anlamda değerlendirilmemesi gerektiğini, aksine bunun Tanrı'ya yakınlığına, diğer peygamberler arasındaki eşsiz yerine ve ayrıcalığına bir işaret olduğunu iddia ederler. Peygamber Musa da dahil hiç kimsenin Tanrı'yı göremeyeceğini söylerler. Bu ayeti Musa'nın Tanrı ile insan için mümkün olabilecek en üst seviyede bir ilişkiye girdiğinin ifadesidir diye yorumlarlar¹⁷⁰. Onlar bu konuda Tevrat'ın şu ifadelerine dayanırlar:

“...Yüzümü göremezsin. Çünkü insan beni görüp yaşayamaz. İşte yanımda bir yer var ve kaya üzerinde duracaksın ve vaki olacak ki izzetim geçtiği zaman seni bir kayanın kovuğuna koyacağım ve ben geçinceye kadar elimle seni örteceğim. Elimi kaldıracağım ve arkamı göreceksin. Fakat yüzüm görülmeyecek”¹⁷¹.

Yukarıdaki metnin içerisinde bir çelişki söz konusudur. Çünkü Rabbin arkasını görmesi neticede Rabbi görmüş olmanın bir başka şekilde ifadesidir. Bunun yanında diğer vahiy türlerini de birer teofani olarak nitelendirenler olmuştur¹⁷².

b.Rüya ve Rü'yet:

Eski Ahid'de Tanrı'nın bazı şahıslarla rüyada irtibat kurduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle “rüya” bir vahiy alma şekli olarak kabul edilmiştir. Tekvin'de Hz. Yakup rüya ile

¹⁶⁶ Tesniye 33/2; Mezmurlar 18/8; 104/2; Habakkuk 3/4; Hezekiel 1/27-28.

¹⁶⁷ Mezmurlar 18/10; 68/33.

¹⁶⁸ Çıkış 19/18; Hakimler 5/4-5; Mezmurlar 18/7; 68/8.

¹⁶⁹ Daha geniş bilgi için, bk.Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s..51-53

¹⁷⁰ Shalom, *“Prophet and Prophets”*, E J, XIII, 1153.

¹⁷¹ Çıkış 33/19-23.

¹⁷² Bristow, *Vaat*, s. 359-367.

teyid edilmiştir¹⁷³. Hz. Yusuf'a istikbali rüyada bildirilmiştir¹⁷⁴. Süleyman da rüya yoluyla emirler alır¹⁷⁵. Buna rağmen her rüya gören veya rü'yetle müşahade eden makbul sayılmamıştır. Çünkü kimi zaman sahte peygamberler de yalancı rüyalarla insanları yanlış yönlendirmeye çalışmışlardır¹⁷⁶.

Peygamberlerin ilk rü'yetlerinden sonra fiziki ve psikolojik olarak bazı garip durumlarla karşılaştıkları ifade edilmektedir. Mesela Hezekiel yedi gün boyunca konuşamaz¹⁷⁷, Daniel kuvvetten düşer, yüzünün rengi bozulur, derin bir uykuya dalar¹⁷⁸. Fakat bu durum geçici olmuş, alınan vahyin bilincinde olmayıp kendi şuurlarını kaybettirecek derecede olmamıştır¹⁷⁹.

c. Tanrı'nın Ruhu:

Eski Ahid'de vahiy şekillerinden biri olarak "Tanrı'nın Ruhu" ifadesi de kullanılmaktadır. Bu ruh vahye aracılık eden Yahve'nin ruhu, Kutsal Ruh'tur. Peygamberlere vahyi taşıyan, Musa'yı yönlendiren, İsrailoğulları'na şeriatı getiren bu Ruh'tur¹⁸⁰. Peygamber bu ruh sayesinde Tanrı'yla ilişkiye girer ve Ruh'un kendisi aracılığıyla konuştuğunu ilan eder¹⁸¹. Bu ruh kimi zaman peygamberi çepeçevre saran bir rüzgar şeklinde tezahür eder¹⁸², kimi zaman da Tanrı tarafından peygamber üzerine serpilen bir ruh şeklinde olur¹⁸³. Eski Ahid'de peygamberin vazifesi sona erdiğinde üzerindeki ruhun ondan ayrıldığı görülür. Nitekim Hz. Musa ölmeden önce üzerindeki Ruh Yeşu'ya geçmiştir¹⁸⁴.

¹⁷³ Tekvin 28/11-14.

¹⁷⁴ Tekvin 37/5.

¹⁷⁵ I. Krallar 3/4-5.

¹⁷⁶ Yeremya 23/25.

¹⁷⁷ Hezekiel 3/15.

¹⁷⁸ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s. 54-55 Bkz. Daniel 10/8-9.

¹⁷⁹ Von Rad Gerhard, *"The Message of the Prophets"* London 1965,s.39.

¹⁸⁰ Sayılar 11/25-27; Tesniye 34/9; Zekarya 7/12.

¹⁸¹ .Mika 3/8; II. Samuel 23/2.

¹⁸² Hakimler 6/34; I. Tarihler 12/18.

¹⁸³ İşaya 29/10; Hezekiel 39/29.

¹⁸⁴ Tesniye 34/9.

Bunu yanında Eski Ahid’de “Tanrı’nın Eli” de vahyin alınışı esnasında kullanılan bir başka ifadedir. Eski Ahid’de Tanrı’nın Eli terkihi cezalandırmak, kurtarmak, yaratmak, alakadar olmak, korumak, basiret gibi konularda Tanrı’nın gücüne delalat eden bir terkip olarak da kullanılmaktadır¹⁸⁵.

d. Tanrı’nın Kelamı:

Kelami vahyin, İsrailoğulları’nın en büyük imtiyazı olduğu ve bununla Yahve’nin kavmini taltif ettiği kabul edilir¹⁸⁶. Söz konusu olan Tanrı’nın Kelamı bütün halka yöneliktir. Ama halk doğrudan Tanrı’nın sesine muhatap olmaktan korkar¹⁸⁷. Bu nedenle Tanrı Yahve halka hitap etmek için araçlar ve sözcüler kullanır. Bu araçlar da peygamberlerdir. Genelde bunu belirtmek için “Rabbin sözü falana geldi” şeklinde bir ifade kullanılır¹⁸⁸.

Ayrıca Tanrı’nın kelamı ifadesi Yahudilik’te kanonik kabul edilen peygamberlerin dışında Hz. Adem, Kain (Kabil), Nuh, ve kral kabul edilen Hz. Dâvud ve Süleyman için de kullanılmıştır¹⁸⁹. Bunların dışında Eski Ahid’de vahyin aracısı olarak “Tanrı’nın Meleği”nden bahsedilir. Bu bazen “Yahve’nin Meleği”, bazen de “Tanrı’nın Meleği” şeklinde kullanılır.¹⁹⁰ Kimi zaman peygamberler meleklerle olan konuşmalarında, diyaloglarında ve benzeri çeşitli ilişkilerinde meleği bizzat Tanrı’nın kendisi zannettikleri de olmuştur¹⁹¹.

Nübüvvetin gerçekleşmesi ile ilgili Yahudi bilginlerinden İbni Meymun’un(530/1135-603/1205) tasnifi ise şu şekildedir.

1. Nebi kendisine gelen vahyin rüya veya rü’yette olduğunu açıklar.

¹⁸⁵ Sinanoğlu, Nübüvvet s. 61,62 Ayrıca bkz. Çıkış 3/20; 13/3; Tesniye 7/8; İsha’ya 5/25; 9/12; 17,21 Mezmurlar; 8/6; 95/4,7; 104/28; 109/27; Eyüb.

¹⁸⁶ Tesniye 4/8; Mezmurlar 142/20.

¹⁸⁷ Çıkış 20/18.

¹⁸⁸ Yeremya 1/2,4,11,13; Hezekiel 3/16; Zekarya 4/8.

¹⁸⁹ Tekvin 2/16; 3/9-19; 4/6-15; 7/1.

¹⁹⁰ Tekvin 16/7,9; 21/17; 22/11,15; 31/11; Çıkış 3/2,4; Hakimler 2/1; 6/11; 13/6,9.

¹⁹¹ bkz. Sinanoğlu Nübüvvet, s. 65.

2. Nebi rüya veya rü'yette olduğunu söylemeden, sadece meleğin kendisine olan hitabını zikretmekle yetinir.
3. Peygamber meleği zikretmez, söz Tanrı'ya nisbet edilir. Kelamın rüya veya rü'yette olduğu açıklanır.
4. Peygamber meleği zikretmez, söz konusu hitabın da rüya veya rü'yet halinde olduğunu söylemez. Sadece Tanrı'nın kendisine hitab ettiğini bildirir¹⁹².

D. ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERİN TARİHİ SEYRİ:

Biz bu bölümde, Hz. Musa öncesi dönemden başlayarak yahudi peygamberlerini dönemler halinde inceleyeceğiz.

I. Musa Öncesi Dönem: (M.Ö. XX. - XV. YY.)

Musa öncesi dönem İbrani atalar dönemi veya patriyarklar dönemi olarak da bilinir¹⁹³. Eski Ahid de “Nebi” kelimesi, ilk defa Hz. İbrahim için kullanılmıştır¹⁹⁴. Bu nedenle Yahudilik'te peygamberlik Hz. İbrahim'le başlamaktadır. Her ne kadar Hz. İbrahim, İshak, Yakup ve Yusuf birer aşiret reisi (patriyark) olarak kabul ediliyorsa da onlar göçebe kabile şeyhlerinden daha fazla hususiyetlere sahiptirler¹⁹⁵. Yahudi filozofu İbni Meymun Tanrı'nın kendilerine vahyetmesi ve onlarla Ahidleşmesi sebebiyle, Musa'nın nübüvvetinden farklı olsa da onları bir nevi peygamber sayar. Eski Ahid sonrası oluşan Yahudi geleneği de bu şahısları peygamber kabul ederler¹⁹⁶. Buna göre İbrani geleneğinde peygamberlik Hz. İbrahim'le haber verilmekte ve Musa ile doğmaktadır.

Bunlar içinde Hz. İbrahim peygamber kelimesinin her iki manasıyla da tam bir peygamberdir. Yani hem “çağrılmış” (nebi), hem de “gönderilmiş” (resul)tir. Tanrı,

¹⁹² İbni Meymun, , *Delâletü'l-Hâirin* nşr., Hüseyin Atay, Ankara 1974, s. 423 – 424; Ayrıca bkz. Bristow, *Vaat*, s.64-65.

¹⁹³ Bristow, *Vaat*, s. 30, 59-61.

¹⁹⁴ Tekvin 20/7.

¹⁹⁵ Encyclopedia Judaica. “Prophet and Prophets”, İsrail, 1988, XIII, 1151-1152

¹⁹⁶ İbni Meymun, *Delâletü'l-Hâirin* s.157-158

İbrahim'in şahsında İsrailoğulları ile ahid yapar, kutsal toprakları (arz-ı mev'ûd) vaad eder ve sünnet olmalarını ister¹⁹⁷. Daha sonra Tanrı bu ahdi İshak ve Yakup'la da yeniler¹⁹⁸.

II. Hz. Musa Dönemi (M.Ö. XV. - XIII. YY.)

İsrail'in peygamberlik geleneğinde Hz. Musa peygamberlik müessesesinin tüm özelliklerini taşır. Bu nedenle diğer peygamberler için daima örnek olmuştur. Musa Rab Yehova'nın emriyle İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarmış, Sina dağında Tanrıyla ahid yapmış ve İsrailoğulları'na kutsal topraklar vaadedilmiştir. O aynı zamanda on emirle birlikte kavmine şeriatı getirmiştir¹⁹⁹.

Eski Ahid'de Rabb'in "Yahve" adıyla ilk defa Hz. Musa'ya malum olduğu söylenir²⁰⁰. Ancak Eski Ahid'de bu hususta bir çelişki mevcuttur. Çünkü bu ismin daha önceden Şit'in (Seth) oğlu olan Enoş tarafından kullanıldığı bizzat Eski Ahid'de²⁰¹ geçmektedir²⁰². Eski Ahid'de Hz. Musa'nın Tanrı'yı görmesinden bahsedilir, Tanrı bir çok mucizeler de vermiştir. Bu konularla ilgili daha önceden bilgi verilmişti. Tanrı Hz. Musa'nın yanına onun yardımcısı ve sözcüsü olarak büyük kardeşi Harun'u vermiştir²⁰³. Harun, sürgün sonrası Kudüs'te ortaya çıkan rahipliğin atası olarak kabul edilmiştir. O ve iki oğlu bu göreve Musa tarafından atanmıştır²⁰⁴. Bunun yanında Tevrat'ta Harun'un Tanrı'nın iradesini halka ilan ettiğinden hareketle²⁰⁵. Yahudi literatürü onu peygamberler arasında zikretmektedir²⁰⁶.

¹⁹⁷ Tekvin 12/1-3; 17/7-14; 18/19 ; 22/1,11.

¹⁹⁸ Tekvin 26/1-3; 28/10-15.

¹⁹⁹ Çıkış 3.

²⁰⁰ Çıkış 6/3.

²⁰¹ 4/26.

²⁰² Harman, "Peygamberlik ve Peygamberler" a.g.d. s. 154.

²⁰³ Çıkış 4/16.

²⁰⁴ Çıkış 25-31; 35-40; Sayılar 1-10; 15-19; 25-35

²⁰⁵ Çıkış 7/1; 4/16; 16/9; Syılar 14/26-28.

²⁰⁶ Sinanoğlu, Nübüvvet, s 115.

Yine Musa döneminde Musa'nın ve Harun'un kız kardeşi olan Miryam'dan da peygamber olarak bahsedilir. Ayrıca Eski Ahid'de Musa zamanında İsrailoğulları içinden seçilen yetmiş ihtiyar adamla birlikte "Eldad" ve "Medad" adlı iki şahsın da geçici bir süre için peygamberlik yaptıkları bildirilir²⁰⁷.

Rab Yehova Musa'yı Eriha yakınlarındaki Nebo dağına çağırır, dağın tepesinden Musa'ya İsrailoğulları'na vaadedilen toprakları gösterir. Kavmin isyanlarından dolayı Musa'nın o topraklara kavuşmadan burada öleceğini, ancak kavmin bu topraklara Yeşu'nun önderliğinde gireceğini²⁰⁸ söyler²⁰⁹.

III. Hz. Musa'dan Samuel'e Kadar Olan Dönem (M.Ö. - XIII. – XI. YY.)

Bu dönem, Hz. Musa sonrası "Yeşu ve Hakimler dönemi" olarak bilinir. Yeşu Musa'nın Sina dağına çıkışında ve inişinde ona eşlik etmiş, onun yardımcılığını yapmış ve Musa tarafından halefi olarak ilan edilmiştir²¹⁰.

İsrailoğulları Yeşu önderliğinde Erden nehrini geçip vaadedilen topraklara, Kenan diyarına ulaşırlar. Eski Ahid'de ona nisbet edilen ve "Yeşu" diye bilinen kitabı vardır. Gösterdiği mucizeleri, Tanrı Yahve ile olan ilişkileri ve Musa tarafından "halefi" olarak seçilmesi gibi özellikleri ile nebevi liderliğin devamı olarak görülmüştür, ayrıca o askeri bir önderdir²¹¹.

Yeşu'dan sonra Hakimler dönemi başlar. Bunlar askeri ve sivil fonksiyonu olan on iki

²⁰⁷ . Sayılar 11/11-30.

²⁰⁸ Tesniye 31/ 23; 34/ 1-4.

²⁰⁹ İlginçtir ki Hz. Musa'ya vahyedildiği kabul edilen Tesniye'nin son bölümünde ayrıntılı olarak Hz. Musa'nın nasıl öldüğünden bahsedilir ve şöyle denir; "Ve Rabbin sözüne göre, Rabbin kulu Musa orada, Moab diyarında öldü. Ve Moab diyarında Beyt – peor karşısındaki dereye onu gömdü...Öldüğü zaman yüz yirmi yaşında idi; gözü zayıflamadı, ve kuvveti eksilmedi. Ve İsrailoğulları, Moab ovasında, otuz gün Musa'ya ağladılar" Tesniye 34/5-8

²¹⁰ Çıkış 24/13; 32/17-18; Sayılar 27/18-23.

²¹¹ Yeşu 1/5,17; 3/5,7; 4/23; 20/1

hakimdir. Lider konumunda olan hakimler İlâhi ruh tarafından da desteklenmişlerdir²¹². Kadın peygamber Debora da bu dönem de yaşar. Eski Ahid’de kendilerine peygamber denilmemekle beraber diğerlerinden farklı konumda olan, Tanrı Yehova ile daha sıkı bir ilişki içinde bulunan ve karizmatik yapıları ile dikkat çeken iki hakime rastlıyoruz. Bunlar Gideon ve Samson’dur²¹³.

İbni Meymun hakimler hakkında Eski Ahid ifadelerinden hareketle onların bir nevi nebevi fonksiyon üstlendiklerini söyler Fakat bu düşük dereceli bir nübüvvettir. Diğer peygamberlerin seviyesinde değildir²¹⁴.

IV. Klâsik Peygambeler Öncesi Dönem (M.Ö. XI. – VIII. YY.)

a. Samuel Dönemi:

Eski Ahid’de Samuel’dan “Tanrı adamı”, “gören”, “peygamber” ve tüm israil kavmi üzerinde otorite sahibi olan “Hakim” olarak takdim edilir²¹⁵. Bu dönemde İsrailoğulları Samuel’dan, kendilerine hükmetmek için içlerinden bir kral seçilmesini istemeleri üzerine O da Saul’ü başların kral tayin etti²¹⁶.

Samuel Saul’dan sonra krallığın başına Dâvud’u getirir. Dâvud zamanında Ahid sandığı Kudüse taşınarak Kudüs krallığın merkezi haline getirilmiştir²¹⁷. Bu dönemde krallığın yanında gören vazifesi yapan peygamberler de vardır. Bu peygamberlere kralla olan yakın ilişkilerinden dolayı “Saray peygamberleri” de denilmiştir²¹⁸. Bu dönemde Gad hem peygamber, hem de Dâvud’un göreni olarak isimlendirilir.²¹⁹

²¹² Hakimler 6/34; 11/29.

²¹³ Hakimler 6/12; 13/1-25; I.Samuel 1. ; Yeremya 1/5

²¹⁴ İbni Meymun ,*Delâletü’l-Hâirin* ,s. 433-434.

²¹⁵ I.Samuel 9/8,9; 3/19-21.

²¹⁶ I.Samuel 8/7; 10.

²¹⁷ II.Samuel 5/3.

²¹⁸ Sinanoğlu, *Nübüvvet*. S. 125.

²¹⁹ I.Samuel 22/5 ; II.Samuel 24/11.

Dâvud'un göreni olarak isimlendirilen başka bir peygamber de Natan'dır. Dâvud'un krallığı boyunca üç önemli kararda etkili olmuştur. Bunlardan birincisi; Dâvud bir mabed inşa etmek ister. Yehova peygamber Natan aracılığıyla mabedi Dâvud'un zürriyetinin inşa edeceğini söyler. İkinci olayda Dâvud'un zina etmesi ve komutanını öldürtmesi üzerine Tanrı Natan'ı gönderip onu uyarmasıdır. (Söz konusu olan bu zina hadisesine ileriki bölümlerde daha detaylı olarak değinilecektir.) Üçüncü olay ise Dâvud'dan sonra krallığa Süleyman'ın atanmasıdır²²⁰. Peygamber Natan Süleyman devrinde de etkili bir isimdir. Dâvud'dun arkasından onu krallığa seçtirdikten sonra oğulları Azarya ve Zabud da kral Süleyman'ın yanında üst düzeyde görev almışlardır²²¹.

Dâvud ve Süleyman Eski Ahid kaynaklarında İsrailoğulları'nın kralı olarak zikredilirler. Fakat Eski Ahid'de bunların Tanrıyla farklı ilişkileri aktarılır. Bu bir nevi peygamberlik gibidir²²². Bununla ilgili olarak İbn Meymun, Dâvud ve Süleyman'ın, Musa zamanındaki yetmiş ihtiyar ile Eldad ve Medad gibi düşük derecede nebevi bir fonksiyona sahip olduklarını, bundan dolayı da onların Musa, İşaya, Yeremya ve Natan'la mukayese edilemeyeceklerini söyler²²³.

b. Kuzey Krallığı (İsrail) Peygamberleri:

Kral Süleyman'ın ölümünden sonra (m.ö. 922) krallık Kuzey (İsrail) krallığı ve Güney (Yahuda) krallığı olmak üzere ikiye ayrılır. Kuzey krallığı milâttan önce 722 yılında Asurlular tarafından yıkılır. Güney krallığı da Kudüs'ün düşüşüne kadar (m.ö. 587) varlığını sürdürür. Bunlardan klâsik dönem peygamberlerine kadar Kuzey krallığı peygamberleri şunlardır:

Şilo'lu Peygamber Ahiya²²⁴, Peygamber Yehu²²⁵, İmla'nınoğlu Mikaya²²⁶, Kral Ahab

²²⁰ Abraham, "Natan", *EJ*, XII, 846; II.Samuel:1/11-48;7; 12.

²²¹ Abraham, "Natan", *EJ*, XII, 847

²²² II.Samuel 23/2,3; I. Krallar 3/3,15; 11/11.

²²³ İbni Meymun, *Delâletü'l-Hâirin*, s.435-438

²²⁴ I.Krallar 11/26-40

²²⁵ I.Krallar 16/1,7,12.

zamanında Peygamber İlya²²⁷, İlya'nın yardımcısı Peygamber Elişa²²⁸, ve grup peygamberleridir²²⁹.

c. Güney Krallığı (Yahuda) Peygamberleri:

Klâsik dönem peygamberlerine kadar Güney krallığında geçen peygamberleri de şöyle sıralayabiliriz;

Kral Reheboam zamanında Şemaya, Kral Abiya zamanında İddo, Kral Asa zamanında Azarya, yine Kral Asa zamanında Oded ve Kral Yoşiya zamanında ise kadın peygamber Hulda'dan bahsedilir²³⁰.

Bu dönem nübüvvet müessesinin iki temel özelliği göze çarpar. Bunlardan birisi grup halinde olmak, diğeri de vecd halinde bulunmalarıdır. Bu dönemdeki bu tür nübüvvet özelliklerinin bir kısmının yerli halk olan Kenan kültüründen etkilenmiş olması mümkün görülmektedir. Çünkü İsrailoğulları çölde bu tür tesirlere açık idiler. Mesela Kenan kültüründe bereket Tanrıları konumunda olan Baaller gibi bereket Tanrısı fonksiyonları İsrailin Tanrısı Yehovaya da atfedilmiştir. Yine İsrailoğullarında görülen vecde dayalı nübüvvet anlayışı ile kimi dini bayramlar daha öncesinden Kenanan kültüründe de bulunmaktaydı²³¹.

Vecd halinde olan bu gruplar deflerle, zurnalarla, müzik eşliğinde dans ederler ve kendilerinden geçerlerdi. Yehovanın ruhu onlar üzerine gelir, yüzleri ve görünüşleri değişir, tümüyle başka adam haline dönüşürlerdi²³².

²²⁶ I.Krallar 22/9.

²²⁷ I. Krallar 18/17-40.

²²⁸ I.Krallar 19/15-16 ; II.Krallar 6/21.

²²⁹ Burada zikri geçen grup peygamberleri Kral Ahab'ın kendilerine danıştığı dört yüz adet peygamberdir.bkz. I.Krallar 22/10.

²³⁰ II.Tarihler 11/2; 13; 15/8; 28/9; 34/22

²³¹ Sinanoğlu, "Nübüvvet" s.123, 129-130.

²³² I.Samuel 10/5; 11/6; 18/10.

V. Klâsik /Yazar Peygamberler Dönemi (M. Ö. VIII. - V. YY.):

Eski Ahid’de kendilerine nisbet edilen yazıların bulunduğu peygamberlere “yazar peygamberler” denir. Aynı zamanda bu peygamberlere “klâsik” veya “kanonik” peygamberler de denir. Yazar peygamberler dönemi Amos’la sona erer.

Eski Ahid’deki bu yazıları, gerçekte bu peygamberlerin kendileri değil de talebeleri yazdıkları halde, yahudi geleneği, yazıların bu peygamberlere ait olduğunu kabul etmektedir²³³. Bu dönemin peygamberleri şunlardır:

Amos, Hoşea, Yunus, İşaya, Mika, Tsefanya, Nahum, Habakkuk, Obadya ve Yeremya’dır.²³⁴ Amos’un kendisinin peygamber olup olmadığı tartışmalıdır. Buna rağmen onun kitabı İsrailin sosyal hayatının tasviri açısından önemlidir. Halkın ulaştığı yüksek refah seviyesi sebebi ile sosyal dejenerasyona dikkat çekmekte ve halkı azapla korkutmaktadır. Aynı daveti Hoşea da kendi kavmine yapmaktadır. Yunus kitabında da onun Ninova seyahati, balık karnındaki imtihanı anlatılır²³⁵.

Bunlardan Amos, Hoşea, ve Yunus Kral Yerêboam zamanında, Tsefanya, Nahum, Habakkuk ve Obadya Asur hakimiyetinin bitişi ve Babillerin Filistinde hakim olmaya başladıkları dönemde faaliyet göstermişlerdir. Yeremya da bu dönemin en önemli peygamberlerdendir. Sürgün dönemine kadar peygamberlik vazifesini devam ettirmiştir²³⁶.

Yeremya’dan sonra sürgün dönemi (m.ö. vii.-vi. yy).peygamberleri:olan Hezekiel gelir. Onu, Yoel, Haggay, Zekarya, ve Malaki takip eder²³⁷.

²³³ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s. 159.

²³⁴ Bu peygamberlerin Eski Ahid’de kendilerine ait kitapları bulunmaktadır.

²³⁵ Amos 5/10 -17; Hoşea 4-14; Yunus 1-4.

²³⁶ Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s. 158-159.

²³⁷ Bkz. Eski Ahid, aynı isimle yazılan ilgili bölümler.

Hezekiel, sürgün dönemi boyunca İsrailoğullarına Tanrı Yehova'yı unutmamalarını öğütler ve eski topraklarına tekrar geri döneceklerini vadeder. Son dört peygamber sürgün sonrası peygamberleridirler. Bunlar mabedin tekrar yapılması için gayret gösterirler. Halk zor günler geçirdiği için mabedin yapımında zorlanırlar. Nihayet m.ö. 516 yılında mâbed yeniden inşa edilir²³⁸. Eski Ahid'de ve Yahudi geleneğinde peygamberlik Malaki ile son bulur. Malaki'nin Kitabında Tanrı Yehova'nın yüceliği vurgulanır, İsrailoğullarından adil davranmaları ve ahidlerine bağlı kalmaları istenir²³⁹. Malaki ile biten Eski Ahid, şu son cümlelerle sona erer:

"İşte Rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce, ben size peygamber İlya'yı göndereceğim. O da babaların yüreğini oğullara ve oğulların yüreğini babalarına döndürecek; ta ki, gelip dünyayı lanetle vurmayayım²⁴⁰."

Klâsik dönem peygamberleri ile öncekiler arasında birtakım farklılıkların olduğu öne sürülmüştür. Buna göre klâsik dönem öncesi peygamberlerde vahiy halinde anormal durumlar, kendinden geçip vecd halinde bulunma söz konusudur. Yine ilk dönem peygamberleri grup halindeyken, (Samuel, İlya, Elişa gibi) klâsik dönemdeki peygamberler daha çok tek başlarına bulunmaktadırlar. Bir başka fark ise ilk dönemdekiler daha çok istikbale yönelik birtakım kehanetlerde bulunurlarken (İşaya, Yerehya gibi) sonrakiler halkı uyaran, ikaz eden bir fonksiyona sahip olmuşlardır. İlk dönem peygamberleri çevrelerindeki Kenan kültüründen daha çok etkilenmişlerdir. Hoşea ve Amos'un kendi dönemlerinde Tanrı'nın boğa şeklinde tasvir edilmesine sessiz kalmaları buna örnektir²⁴¹.

Eski Ahid Peygamberlik müessesesi tarihi süreç içerisinde değerlendirilirse ideal peygamberi Hz. Musa'dır. Ondan öncekiler birer patriyark (kabile reisi)'turlar. Ancak onlarda bir birtakım nebevi fonksiyonlara sahip olmuşlardır. Yine krallar, (Hz. Dâvud ve Süleyman gibi) peygamber kabul edilmemekle beraber onlar da Tanrıyla bir çeşit ilişkiye

²³⁸ Sinanoğlu, *Nüübüvvet*, s.133.

²³⁹ Malaki 1/6-14; 2/11.

²⁴⁰ Malaki 4/5-6

²⁴¹ Sinanoğlu, *Nüübüvvet*, s.136.

girmektedirler. Bunun yanında halktan bazıları geçici ve düşük dereceli bir nebevi fonksiyona sahiptirler. Yine Yahudi geleneğinde kadın peygamberlerin de varlığı kabul edilmektedir.

Sonuç olarak Yahudilik'te tek tip bir peygamber prototipinden bahsetmek oldukça güçtür. İsrailoğullarında peygamberlerin fonksiyonları, konumları ve özellikleri toplumun içinde bulundukları sosyal, siyasi ve kültürel durumlara göre farklılıklar arz etmiştir. Yahudiliğin peygamberlere bakış açısı da İslâm'la mukayese edildiğinde oldukça farklıdır. İslâm'la olan mukayesesi ileride daha detaylı olarak ele alınacaktır.

II. BÖLÜM

ESKİ AHİD'DE PEYGAMBERLERE İSNAD EDİLEN ZAAFLAR VE GÜNAHLAR

A. ESKİ AHİD'DE GÜNAH MESELESİ

I. Günah Kavramı ve Çeşitleri

Kitab-ı Mukaddes'e göre günah, insan ile, Yahve arasındaki bağın bozulup kaybolması ve zarar görmesidir. İbrani kutsal metinlerinde günah üç ana kategoride ele alınır ve bunlar "Het", "Pesha" ve "Awah" terimleri ile ifade edilirler²⁴².

Bunlardan "het" karşılıklı ilişkide bir başarısızlığa işaret eder. Nitekim Tekvin'de kayınpederi Labanla çekişen Yakup ona "Günahım nedir? Suçum ne ki hararetle arkama düştün"²⁴³ diye çıkarır. Günah için kullanılan "pesha" kelimesi ise, doğruluktan, sadakatten, vefadan ve adaletten kısaca Torah'dan dönmek, vazgeçmek, ihlal etmek anlamına gelir²⁴⁴. Nitekim Kuzey krallığı, Dâvud' Evine (Güney krallığı hanedanı) karşı gelmekle suçlanır²⁴⁵. "Awah" (avah) terimi de hilekarlık, çarpıklık, gibi anlamlar içerir. İşaya günahkar insan için "awanot" ifadesini kullanır²⁴⁶ ki böylelikle Tanrı ile günahkar arasında bir duvar oluşmuştur.

Awah, ibadetlerden ve ayinlerden daha çok ahlaki ve sosyal alanda kullanılmıştır ki genellikle açık, kasıtlı olan günahlar için söz konusudur. Rabbiler çoğunlukla bu terimi "awerah" şeklinde basıp geçme, tecavüz etme veya Tanrı emirlerini reddetme anlamında kullanırlar. Yahudilik'te yasak olan davranışları yapmak, yerine getirilmesi gereken dini

²⁴² Bowker, John, *Dictionary* s. 902.

²⁴³ Tekvin 31/36.

²⁴⁴ Andre Lacocque, "Sin and Guilt", *Encyclopedia of Religion*, London, XIII, 327

²⁴⁵ I. Krallar 8/50.

²⁴⁶ İşaya 59/2.

vecibeleri ihmal etmekten daha ciddi ve tehlikelidir²⁴⁷. Mesela zina kaçınılması gereken yasak bir davranıştır, buna karşılık mabedde ibadet etme, kurban takdim etme yapılması gereken dini bir vecibedir. Dolayısı ile zina yapmak, kurban takdim etmemekten daha tehlikelidir, diyebiliriz.

Günah ve sapma insanın içinden (kalpten) ve dışardan gelen bir gücün ürünüdür. Bu güç Eski Ahid’de “yılan” olarak kişileştirilmiştir²⁴⁸. Kimi kaynaklarda bu kötü ruh diye de nitelendirilmiştir. Yılanın sözleri insanın kulağına hoş gelmiş ve onu günaha sevk etmiştir. Bu, insanın günaha yönelik eğilimi Rabbinik ve Apokrif gelenekte “yetser ha- ra” diye ifade edilmiştir²⁴⁹.

Günahla işlemekle Tanrı’dan uzaklaşan kimse felaketlere, hastalıklara müptela olur. Yine askeri yenilgiler, kıtlık, kuraklık gibi toplumsal felaketler de günahın birer cezası, karşılığıdır²⁵⁰.

II. İlk Günah ve İlk Ceza

Eski Ahid’de yaradılan ilk insan Adam (Hz. Adem)’dir²⁵¹. Tanrı daha sonra onun yalnız kalmaması ve insanların çoğalmaları için, Hz. Adem’in kaburga kemiğinden Havva’yı yarattı. Hz. Adem’le Havva Cennette Tanrı’nın onlara olan nimetlerinden faydalanıyorlardı.

Tanrı adamı Aden bahçesine koyduğunda burada istediği ağacın meyvesinden yiyebileceğini, sadece iyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yememesi gerektiğini söyledi. Ancak yılan cennette Ademle Havvayı bir hile ile kandırdı. Tanrı’nın yenilmesini yasak ettiği ağacın meyvelerinden yemelerini sağladı. İlk günah böylece işlenmiş oldu. Adem ile

²⁴⁷ Bowker, *Dictionary*, s. 902.

²⁴⁸ Tekvin 3/1-8.

²⁴⁹ Lacocque, “*Sin and Guilt*” ER, XIII, 327

²⁵⁰ Lacocque, “*Sin and Guilt*” ER, 327.

²⁵¹ Tekvin 2/15.

Havva yasağa karşı geldikleri için ölümsüzlükleri ellerinden alınmış oldu²⁵². Oysa onlar cennette ölümsüz olarak kalacaklardı. Böylece onlar Tanrı'nın gözünden düştüler ve cennetten kovuldular. Bu yüzden insanlığın işlediği günahın sonucu olarak karşılaştığı ilk ceza, cennetten kovulma, ölümlü olma ve dünyada bitmek tükenmek bilmeyen sıkıntı ve acılar oldu²⁵³. Bu durum Eski Ahid'de şöyle anlatılır:

“Rab kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım, ağrı ile evlat doğuracaksın ve arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır. Ve Adem'e dedi; Karının sözünü dinlediğin, ve ondan yemeyeceksin diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için, toprak senin yüzünden lanetli oldu, ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin ve sana diken ve çalı bitirecek ve kır otunu yiyeceksin. “Ve Rab yılanı dedi: Bunu yaptığın için bütün sığırlardan ve bütün kır hayvanlarından daha lanetlisin; karnın üzerine yürüyeceksin, ve ömrünün bütün günlerinde toprak yiyeceksin, seninle kadın arasına vesenin zürriyetinle onun zürriyeti arasına düşmanlık koyacağım; o senin başına saldıracak ve sen onun topuğuna saldıracaksın”²⁵⁴.

Burada yılanın günaha teşviki, günah meylettirmesi (yetser ha -ra) ile işlenen günah kalıtsal, yani tüm insanlığa geçen bir miras olarak görülmez. Ancak insan doğuştan günah işleme zaafıyla²⁵⁵ yaratılmış olduğu kabul edilir²⁵⁶.

Eski Ahid'de ilk kez açık ve net biçimde bilinçli olarak işlenen günah olarak Abel'in (Habil) kardeşini öldürmesi²⁵⁷ ve Joseph'in (Yusuf) kardeşlerinin ona karşı işledikleri

²⁵² Bristow, *Vaat*, s.46-47.

²⁵³ Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II,384, İstanbul ts.

²⁵⁴ Tekvin 3/14-19.

²⁵⁵ Lacocque, “*Sin and Guilt*” ER, 832

²⁵⁶ Philo, Judah Halevi, Maymonides, Joseph Albo gibi bir kısım yahudi filozof ve düşünürleri de, Adem'in işlediği bu ilk günahı değişik şekillerde mecazi olarak yorumlama yoluna gitmişlerdir. Mesela, Philo'ya göre yılan istek ve arzuları, ağaç ise düşünmeyi ve saflığı temsil etmekteydi. Joseph Albo'ya göre ise; Adem, insanlığı; eden bahçesi, dünyayı; ağaç, Tora'yı; yılan ise, günah meyilliliğin bir simgesiydi. EJ, *Adam*, II, 240

²⁵⁷ Tekvin 4/ 8-15.

günah sebebiyle suçlarını itiraf etmeleri²⁵⁸ zikredilir.²⁵⁹

III. Eski Ahid’de Günah ve Ceza Gerektiren Filler

Eski Ahid’de işlenen günahlar ve terk edilen yükümlülükler karşısında bir takım ceza-i müeyyideler konulmuştur. Burada bunların tümünü değil, asıl konunun anlaşılmasına faydalı olacağını düşündüğümüz bir kısım müeyyidelerden bahsedeceğiz.

a. Genel Anlamda Emirler ve Yasaklar

Yahudi öğretileri belli başlı üç unsur ihtiva eder. Birincisi emirler ve yasaklar, ikincisi bu emirlere itaat veya isyana bağlı olarak mükâfat veya ceza, üçüncüsü de kendilerinde ilahi emirlerin sonuçlarını görmek mümkün olan tarihi şahsiyetlerin hayat hikayeleridir. Bu emir ve yasaklar Eski Ahid’de ve sözlü geleneği temsil eden Talmud’da²⁶⁰ yer almaktadır.

Yahudilik’te emirlerin sayısı 613’tür. Bunlardan 365’i yasaklar, 248’i de dini emirlerdir. Talmud emirleri Allah’a karşı ödevler ve başkasına karşı ödevler olmak üzere iki büyük kategoriye ayırmıştır.

1. Allah’a Karşı Ödevler: Bunlar sevgi ve korkuya dayalı ödevlerdir, değişik kurallara riayetle kendini gösterir. Mabet kültü, dualar, kutlamalar, Cumartesi gününe ve bayramlara saygı, gıda (koşer) kanunları v.s. gibi

2. Başkalarına Karşı Ödevler: Bunlar da başlıca iki gruba ayrılırlar.

2a. Kişilerarası İlişkiler: Başkalarının kişiliğine ve liyakatine saygı, çıkar gütmeme, cömertlik, yardımseverlik, mütecavizleri bağışlama, tesanüt, başkalarına karşı mesuliyet gibi bir dizi davranışlardır.

²⁵⁸ Tekvin 42/21-22.

²⁵⁹ Lacocque, “Sin and Guilt” ER, 327.

²⁶⁰ Yazılı olan ve sözlü geleneği temsil eden Tora’ya inanılmadığı müddetçe maksadını gerçekleştiremez. Bu temeldir, zira bu olmaksızın ne fert ne de toplum varolabilir. Dini kanunlardan herhangi birini ilga veya

2b. Sosyo - Ekonomik Ödevler: Talmud hukuku, doğum ve servet eşitsizliklerini bilhassa ödevler kadar gerekli olan vergilerle ve muhtelif bağışlarla düzeltme yönünden sosyo- ekonomik ödevleri ortaya koyar²⁶¹.

b.On Emir

Tevrat'a göre Tanrı İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkışlarının akabinde Musa'yı Tur-i Sina'ya çağırması ve ona "On Emri" bildirmiştir. Bu On Emir Yahudi geleneğinde çok önemli bir yer tutar. Bunlar kısaca şöyledir:

1. Tanrı Yehova'nın varlığına ve birliğine inanmak,
2. Put yapmamak ve putlara tapmamak,
3. Yehova'nın ismini lüzumsuz yere ağza almamak,
4. Cumartesi gününün kutsiyetine saygı gösterip hiçbir iş yapmamak ve dinlenmek,
5. Anne ve Babaya saygı göstermek,
6. Öldürmemek,
7. Zina yapmamak,
8. Çalmamak,
9. Yalan yere şahidlik yapmaktan uzak durmak,
10. Hiç kimsenin evine, barkına, karısına, hizmetçisine, öküzüne, eşeğine, yani malına ve canına göz dikmemek.²⁶² Söz konusu olan bu on emrin Musa'ya ait olmadığını söyleyenler de vardır.²⁶³

neshetmek kabil değildir. Zira gelenek bu görüşü mutlak olarak benimsemektedir. Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965 s. 124

²⁶¹ F. Kaufmann –J. Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik" , *Din Fenomen*, Çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995 s. 105.

²⁶² Tesniye 5/6-21

²⁶³ Bu konuda Felicien Challaye *Dinler Tarihi* adlı kitabında şunları söyler; "On Buyruktan anlaşıldığına göre bir kavim vardır, öküzlere sahiptir, bu öküzler tarlalarda çalışmaktadır. Ayrıca bu kavmin evleri, kapıları yani surla çevrili kentleri vardır. Şu halde söz konusu olan, tarımla geçinir, oturgan bir kavimdir. On Buyruktaki düşünceler ve terimler tamtamına (VII. yüzyılda yazılmış olan) ikinci şariat kitabının (Tesniye) ve hatta (VI. ya da V. yüzyılda yazılmış olan Ruhani Kralların konuşma ve düşünme tarzını andırmaktadır.

Bu on emrin dördü Tanrı'yla ilgili, yani ona karşı olan sorumluluklarla ilgili, kalan altısı da insanlarla ilgilidir²⁶⁴.

c. Bazı Yasaklar ve Cezalar

1. Kisas ve Adam Öldürme: Konuyla ilgili olarak Tevrat'ta şu ifadelere yer verilir; “Bir adam, vurduğu ölürse, mutlaka öldürülecektir”²⁶⁵. “Ve eğer adamlar kavga edip bir gebe kadına çarparlar ve onun çocuğu düşerse ve bir zarar olmazsa kocasının kendi üzerine tayin edeceği tazmin edecek ve hakimler vasıtasıyla verecektir. Fakat zarar olursa, o zaman can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak, yanık yerine yanık, yara yerine yara, bere yerine bere vereceksin”²⁶⁶. “Ve gözün acımayacak can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak”²⁶⁷.

2. Zina: On Emir'den birisi de zina ile ilgilidir ve kesin olarak yasaktır. Evli bir erkek, evli bir kadınla yatarsa, her ikisi de öldürülecektir²⁶⁸. Bir erkek, nişanlı bir kızla şehirde zina ederse ikisi de recmedilecek, eğer bu iş kırdı olursa, yalnız erkek öldürülecektir²⁶⁹.

Adam aldığı kadının bakire olmadığını iddia eder de, kızın anne ve babası kızlarının kızlık nişanlarını göstererek aksini ispatlarsa, adam 100 şekel gümüş para cezasına çarptırılacak ve iftira ettiği kadınla evlenmek zorunda bırakılacaktır²⁷⁰. Eğer adamın aldığı kız bakire çıkmazsa o kız recmedilecektir²⁷¹. Yine bir kâhinin kızı fahişelik ederek kendini bozarsa, babasını bozmuş olur ki ateşte yakılacaktır²⁷².

Demek ki On Buyruk eski metnin içerisine sonradan sokulmuştur Felicien Challaye, *Dinler Tarihi*, Çev. Sami Tiryakioğlu, İstanbul, ts., s. 132.

²⁶⁴ Bristow, *Vaat*, s. 133.

²⁶⁵ Çıkış 21/12.

²⁶⁶ Çıkış 21/22-25.

²⁶⁷ Tesniye 19/21.

²⁶⁸ Tesniye 22/22.

²⁶⁹ Tesniye 22/23-27.

²⁷⁰ Tesniye 22/ 13-19

²⁷¹ Tesniye 22/ 20-21

²⁷² Levililer 21/9.

3. Hırsızlık: Ağır cezayı gerektiren suçlardan biri de hırsızlıktır. Hırsızlık üçe ayrılır; Adam çalıp satma (kaçırma). Bunun cezası ölümdür²⁷³.

Diğer hırsızlık türleri hayvan ve diğer nesneleri çalmaktır²⁷⁴. Cezalar değişiktir. Mesela çaldıklarını öldürür veya satarsa bir öküz yerine beş öküz, bir koyun yerine dört koyun, eğer çaldığı şey elinde diri ise iki katını ödeyecektir²⁷⁵. Yeşu zamanında ordugahta meydana gelen bir hırsızlık olayında, hırsızlık yapanların taşlanarak öldürüldüğünü görüyoruz²⁷⁶.

4. Boşanma: Yahudi dinine göre kadının boşanması yasaktır. Kadın bu hakkını kullanamaz. Boşama yalnızca kocanın hakkıdır. Erkek gerektiğinde kutsal kitabın bildirdiği koşullar altında kadını boşayabilir²⁷⁷. Ancak boşanma oldukça sınırlıdır²⁷⁸.

5. Ana- Baba ve Çocuklarla ilgili Hükümler: Kesinlikle saygı gösterilmelidir. Anababasına vuran onları döven bir kimse haklılığına, haksızlığına bakılmadan öldürülür²⁷⁹.

6.Tanıklık: Tevrat'ta yargıç önünde tanıklıkla ilgili birtakım hükümler getirilmiş, yalan yere şahidlikte kardeşine ne yapmayı amaçladıysa o şeyin yalancı şahide uygulanmasına hükmedilmiştir²⁸⁰.

7. Yoksullar, Kimsesizler: Tevrat'ta yoksullara, kimsesizlere, dullara, gariplere nasıl davranılacağı ile ilgili hükümlere yer verilir. Rab onların feryatlarını mutlaka işiteceğini, öfkesi alevlenip kızdığında onları mağdur edenleri kılıçla vurup, kadınlarını dul,

²⁷³ Çıkış 21/15; Tesniye 24/7

²⁷⁴ Dinler Tarihi Ansk., II, 391

²⁷⁵ Çıkış 22/1-4.

²⁷⁶ Yeşu 7/22-26.

²⁷⁷ Tesniye 24/1-4.

²⁷⁸ Dinler Tarihi Ansk., II, 394.

²⁷⁹ Çıkış 21/15.

²⁸⁰ Tesniye 19/15-19.

çocuklarını öksüz bırakacağını söyler²⁸¹.

8. Faiz ve Ödünç Alıp Verme: Yahudilerin kendi aralarında faizle alışveriş yasaktır, fakat yabancılar arasında faizle alışveriş yapılabilir. Kendi aralarında ödünç alıp vermeler de belli kurallara bağlanmıştır²⁸².

9. Sarhoşluk: Yahudilik'te şarap içmek günah olarak görülmez. Ancak Peygamber İşaya, sahte peygamberlerin kahinle birlikte içkiden dolayı sendelediklerini ve şarap düşkünü olduklarını, bütün sofralarının kusmuk ve pislikle dolu olduğunu, temiz bir yerin bulunmadığını söyleyerek onları kınar²⁸³.

Peygamber Habakkuk da “ Komşusuna içki içirenin vay başına ! Vay sana. Sen ki, ona kendi zehrini katıyorsun ve onların çıplaklığına bakmak için onları da sarhoş ediyorsun. Sen izzet değil, utanca doydun; sen de iç ve sünnetsiz olduğunu göster ve senin izzetin üzerine de rüsvaylık gelecek”²⁸⁴ ifadelerinden en azından sarhoşluğun tasvip edilmediğini görüyoruz. Bu ve buna benzer ifadeleri Eski Ahid'in diğer bazı bölümlerinde görebiliriz²⁸⁵.

10. Yeme ve İçme ile İlgili Bazı Kurallar: Tevrat'ın Çıkış, Levililer, ve Tesniye bölümlerinde konuyla ilgili hükümler yer alır:

Hayvanlarla ilgili olanlar: Hayvanların kanı, dört ayaklı hayvanların (geviş getirenler ve çatal tırnaklılar hariç) etleri, böceklerin, tüm sürüngenlerin, devenin, tavşanın, domuzun etlerinin yenilmesi haramdır. Dokunulması bile doğru değildir. Sığır, dana, keçi, kumru, güvercin, koç gibi Kutsal Kitapta bildirilenler dışındakiler kurban edilmezler.²⁸⁶

²⁸¹ Çıkış 22/22-25.

²⁸² Tesniye 23/19-20; 24/10-13.

²⁸³ İşaya 28/7-8; Mika 2/11.

²⁸⁴ Habakkuk 2/ 5,15-16.

²⁸⁵ Hoşea 4/11, 18.

²⁸⁶ Dinler Tarihi Ansk. II, 385.

Bitkilerden, yeni dikilen yemiş ağacının üç yıl meyvesinin yenmesi yasaktır, dördüncü yılda Tanrı'ya sunulur, ancak beşinci yılda meyvesi yenilebilir. Her yedi yılda bir tarlaları ekmek, bağları, ağaçları budamak yasaktır. Eğer kendiliğinden yetişenler varsa onlar da yenilmezler.²⁸⁷

Ayrıca on emirden yedi tanesine uyulmamasının cazası da ölümdür²⁸⁸.

IV. Günahtan Pişmanlık

Günah ve ahlaksızlık kalbi saptırır. Bu temiz bir kalple yeniden değiştirilmelidir. Bu temizlik sadece bireysel olmayıp dünyevi, uhrevi ve toplumsal açıdan olmalı ki bütün İsrail kutsallığını, bütünlüğünü koruyabilmiş olsun²⁸⁹.

Tarihi peygamberlik felsefesine göre, günah-ceza dönemini Mısır'da veya Hakimler döneminde olduğu gibi sadece Allah'a yalvarma ile veya bazılarının inandığı gibi keffaret kurbanlarıyla durdurmak mümkün değildir. Günahın ve ona karşılık olan cezanın önüne sadece bir tek faktör olan topyekün nedamet ve ihlasla geçilebilir. Bu, cemaatin kendi kendine icra edeceği Allah'a karşı bir dönüştür. Çünkü Allah İsraili seviyor, onu kaybetmek değil, kurtarmak istiyor. İsrailoğulları günah işlediğinde, bunu onun körlüğü, alçalışı ve akdin ortadan kalkması şeklinde anlamak biraz acelecilik olur. Çünkü tüm nebler "akdin ebedi ve geri döndürülemez olduğunu"²⁹⁰ tekrar etmişlerdir²⁹¹.

Yahudi anlayışında insanı günahlardan iyice temizlediğine inanılan "Yom Kippur" törenleri yapılır. Bugünler, gece orucu ve hüznü ağırlamalar, iniltiyle başlar ve günahların affı için yapılan birtakım ritüellerle devam eder. Eskiden bu törenler günahların, çölde avlanmış bir tekeye transfer edilmesiyle noktalanırdı. (Günah keçisi) Bu

²⁸⁷ Dinler Tarihi Ansk., II, 386.

²⁸⁸ Bristow, *Vaat*, s.124.

²⁸⁹ Lacocque, "*Sin and Guilt*" ER, 327.

²⁹⁰ Hoşea 2/19-20;14/2, 6; Yeremya 3/12-19.

²⁹¹ Kaufmann – Eisenberg, "*Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*" *Din Fenomeni*, s. 96.

uygulamaların bir çoğu Babil kaynaklı Yeni Yıl (Akitu) bayramlarını hatırlatmaktadır²⁹².

V. Peygamber-Günah İlişkisi ve Peygamberin Örnekliği

Yahudilikte peygamber denildiğinde, ilahi iradenin şahsında nesnelleşip bir anlam kazandığı ve ezelde insanlık ile Rab arasında gerçekleşmiş olan akdin (ahdin) müzekkiri olan seçilmiş olan insanlar akla gelmektedir.

Yahudilik'te de peygamberliğin temel mesajı ahlakidir. Peygamberler fahişelik, kanlı kurban, kahinlere, büyücülere başvurmak fetişist adetlerde bulunmak gibi Kenanlılar'a ait kültürel uygulamaları yasaklarlar. Toplumun çürümüşlüğü karşısında onları hatalarından uzaklaştırmak için vaaz ederler, Tanrı'ya karşı geldiklerinde ise cezalandırılacaklarını bildirirler²⁹³. Peygamberler İsrail kavmi içinde Baal gibi yabancı kavimlerin putlarına tapmaktan halkı alıkoyarak bunun yayılmasını önlemeye çalışmışlar ve İsrail'de tek Tanrıcılığın yayılmasında önemli rol oynamışlardır²⁹⁴.

Ancak Eski Ahid'in bir çok yerinde İsrail peygamberlerinin bizzat kendilerinin birtakım ahlaki olmayan ve günah sayılan davranışlarda bulunduklarını görüyoruz. Söz konusu kıssalardaki ahlaki zaaf ya da gevşeklik olarak karşımıza çıkan tüm bu hadiselerin Eski Ahid'de gayet normal hadiseler olarak anlatılması ve ahlaki yönden hiçbir şekilde değerlendirilmemesi dikkat çekici bir durumdur²⁹⁵. Esasen yahudiliğin peygamber anlayışı biraz farklıdır. İlahi mesajın aracısı olan bu insanlar yaşayış ve davranış açısından normal insanlardan farksızdırlar. İnsanlar gibi kötülük yapar ve günah işleyebilirler.²⁹⁶ Onlar bunu gayet normal görmekte²⁹⁷ ve "hatasız kul olmaz" sözüyle onların da normal bir insan gibi

²⁹² Eliade- Coulian, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, s. 291; Brinner, "Porphets and Prophecy" s.74.

²⁹³ Eliade-Coulian, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, s.292; Kaufman -Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", *Din Fenomeni*, s.94.

²⁹⁴ A Dictionary of Religion And Ethics, *Prophecy Prophets*, s. 354

²⁹⁵ Şinasi Gündüz, "Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahid mi, Yapı, Muhteva ve Kaynak Açısından "Torah Kıssaları'", *IV. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu*, Ankara, 1998, s.72

²⁹⁶ Harman, "Peygamberlik ve Peygamberler" a.g.d. s.161

²⁹⁷ Bristow, *Vaat*, s. 250.

Örneğin bir yerde peygamberin fiilini “Rab’le tartışması” diye değerlendirirken, benzeri bir başka fiili “Rab’le pazarlığı” başlığı altında zikretmiş olabiliriz. Biz sadece metinlerdeki benzer ifadelerden hareketle böyle bir tasnif yapmaya çalıştık.

Diğer yandan peygamberlerin toplumla olan ilişkilerini incelerken aynı zamanda kendi kişisel tavırlarına da yer vermiş olacağız.. Peygamberin adeta günaha teşvik edici mahiyette toplumu yönlendirmesi, mesela Musa’nın Mısır’dan çıkarken kavmine “Mısırlıları soyun” diye hırsızlığa teşvik etmesi, Lut’un kızlarıyla zina etmesi, Hz. Dâvud’un hem adam öldürmesi, hem zina etmesi, Hz. Süleyman’ın putlara tapması gibi birtakım isnatları³⁰² inceleyeceğiz. Ayrıca ilgili bölümlerde yeri geldikçe peygamberlerin – özellikle de Yakup ve Dâvud’un - yakınlarında görülen kimi isnatlara da yer vereceğiz.

I. Tanrı İle İlişkilerinde Görülen Zaaflar

Yahudi geleneği açısından peygamberlerin Rabb’e karşı olan bu tavırları normal karşılanmaktadır. Bunun da sebebi, onların peygamberlik hususunda farklı bakış açılarına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Özellikle Eski Ahid’de Amos’un Tanrı’ya meydan okuması, Musa’nın Rab’le tartışması ve diğer tavırları, yine Yehova’nın Lut kavmini helak etmek istediğinde İbrahim’in Rab’le pazarlığa girişmesi İşaya’nın, Eyüp peygamberin, Yeremya’nın ve diğer peygamberlerin tavırları Yahudiliğin peygamberlere bakışı hakkında bize bilgi vermektedir³⁰³.

Yahudilerin uzun tarihleri boyunca, çok değişik kavim ve topluluklarla birlikte olmaları sebebi ile onların Tanrı inaçları, Tanrı’ya bakışları zaman zaman değişiklikler arzemiştir. Başlangıçta Monoteist olan inanç, kimi zaman Animizm’e, kimi zaman Antropomorfizme doğru sapmalar göstermiştir³⁰⁴. Bu nedenle peygamberlerle israil Tanrısı arasındaki

³⁰² Harman, “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. ,s. 161.

³⁰³ Brinner, “Prophet and prophecy” , a.g.d.s., 70,72.

³⁰⁴ Kürşat Demirci, *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul, 1996, s.79 ; Ayrıca bkz. Gündüz, “Torah kıssaları” a.g.e., s.48; Annamari Schimmel, *Dinler Tarihi*, İstanbul, 1999, s.141

ilişkileri, diyalogları incelerken bunu da göz önünde bulundurmamız gerekecektir.

Bundan sonraki bölümlerde İsrail peygamberlerinin Tanrı Yehova ile olan bu ilişkilerini değişik başlıklar adı altında, Eski Ahid'den de alıntılar yaparak aktarmaya çalışacağız.

a. Rabb'e Karşı İtirazda Bulunma ve Peygamberliği Kabulde Çekimser Davranma

Bu konuya öncelikle Musa'nın Rab Yehova ile olan ilişkisinden başlayalım. Yahudilik'te Musa çok önemli bir şahsiyettir. Musa M. Ö. 13. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, seksen yaşlarında iken İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarmış ve yüz yirmi yaşında ölünceye kadar çöllerde onlarla birlikte olmuştur. O, bir peygamberdir, liderdir ve aynı zamanda bir kanun yapıcıdır³⁰⁵.

Rab Yehova İsrailoğulları'nı Firavun'un elinden kurtarıp Mısır'dan çıkarmak üzere Musa'yı görevlendirir ve ona vahyeder. Bu esnada aralarında bir diyalog geçer. Musa birtakım itirazlarda bulunur. William M. Brinner, Tanrı'nın görevlendirmesine karşı Musa'nın birbiri ardınca devam eden ve her seferinde de Tanrı tarafından cevaplanan dört itirazının olduğunu belirtir³⁰⁶. Musa'nın bu görevden kurtulmak için yapmış olduğu tüm gayretleri hiçbir sonuç vermez.. Musa'nın son itirazı şöyle anlatılır:

“Aman ya Rab, ben ne dün, ne evvelki gün, ne de kuluna söylediğin vakitten beri, söz adamı değilim; çünkü ben ağzı ağır ve dili ağır bir adamım. Ve Rab ona dedi: İnsan ağzını kim yaptı? İnsanı dilsiz yahut sağır, yahut görür, yahut görmez yapan kimdir? Ben Rab değil miyim? Ve şimdi git ben senin ağzınla beraber olacağım ve söyleyeceğin şeyi sana öğreteceğim. Ve (Musa) dedi: Aman ya Rab, niyaz ederim, göndereceğin adamın eli ile gönder. Ve Rab Musa'ya karşı öfkelenip dedi: senin kardeşin Levili Harun yok mu? Bilirim ki o iyi söyler... Ve kendisine söyleyeceksin ve sözleri onun ağzına koyacaksın ve ben senin ağzınla ve onun ağzı ile beraber olacağım... Ve vaki olacak ki o senin için ağız

³⁰⁵Greenberg, Moshe, “Moses” E.J.. XII, 371;. Ayrıca bkz. Mustafa el-Âzami, *Qur'anic Text Recording and, Collection*, İstanbul 2001 s. 39.

³⁰⁶ Bkz. Çıkış 3/10-14; 4/1-7.

olacak ve sen onun için Allah gibi olacaksın”³⁰⁷ dedi³⁰⁸. Bu uzun süren karşı koyuştan sonra Musa en sonunda halkını kurtarmak üzere Firavuna gitmeğe razı olur³⁰⁹.

Rab Yehova’ya karşı itiraz eden peygamberlerden biri de Yeremya’dır³¹⁰. Yeremya İsrailoğulları’nın Tanrı’yı unuttukları bir devirde onları tekrar Yehova’ya ibadet etmeye davet etmiş ve bu uğurda bir çok felaketlere uğramış bir peygamberdir³¹¹. Daha çocukken kendisi peygamber olarak görevlendirilmiştir. Yeremya ile Rab arasında geçen diyalogda Yeremya Rabbe şöyle seslenir:

“Ah ya Rab Yehova. İşte ben söz söylemek bilmiyorum; çünkü çocuğum. Ve Rab bana dedi: Ben çocuğum deme; çünkü kime seni gönderirsem gideceksin ve sana emrettiğim her şeyi söyleyeceksin”³¹².

Benzer bir tavrı, kendisi peygamber olmayıp hakim olarak zikredilen Gideon’da da görmekteyiz. O şöyle der:

“Ah Efendim! Eğer Rab bizimle beraberse niçin bu tür şeyler başımıza geldi? Ve atalarımızın: Rab bizi Mısır’dan çıkarmadı mı? diyerek bize anlattıkları bütün onun harikaları nerededir? Fakat Rab şimdi bizi attı ve bizi Midyan eline verdi. Ah Efendim, İsraili ne ile kurtarayım? İşte benim ailem Manassede en fakirdir ve ben babamın evinde en küçüğüyüm”³¹³.

Görüldüğü gibi israiloğullarının kimi peygamberlerinin Rab’be karşı olan tavrı oldukça ilginçtir. Bunun da arka planında onların Tanrı önünde seçilmiş bir millet olmalarının rolü

³⁰⁷ Çıkış 4/10-17.

³⁰⁸ Brinner, “*Prophet and prophecy*” a.g.d, s. 69.

³⁰⁹ Bristow, *Vaat*, s. 87.

³¹⁰ Brinner, “*Prophet and prophecy*” a.g.d., s. 70.

³¹¹ Schimmel, *Dinler. Tarihi*, s. 147.

³¹² Yeremya 1/ 4-9.

³¹³ Yeremya 6/11-15.

olabilir. Zira Rabbani³¹⁴ geleneğe göre İsrail kutsaldır, Tevrat onların yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Çünkü diğer milletler Tevratı kabul etmemişlerdir. (ya da onu kabul etmeye layık yaratılmamışlar) Bu seçkinlikleri onlara, Allah'ı minnet altında bırakma hakkı vermiş³¹⁵ olacağı düşüncesinden hareketle, peygamberlerin Rabb'le bu tür bir diyalogu normal görülmüş olabilir.

Yukarıda geçen Eski Ahid'in metinlerinde Yeremya'nın, Hakim Gideon'un ve özellikle de Musa'nın peygamberliği kabul etmek de biraz çekimser davrandıklarını görmekteyiz. Konuyla ilgili olarak değişik yorumlar yapılmaktadır. Buna göre; Peygamberler, Tanrı'nın kendilerini görevlendirdiğini açıklaması üzerine ilk anda bunu kabullenmemektedirler. Bunu ifadeye döküşleri de o an içinde bulundukları ruh hallerini yansıtmaktadır. İlahi bir görevlendirmeye veya karara karşı çıkmak, sadece peygamberlerin alçak gönüllülüğünün ve kendisini bu göreve yeterli hissetmemesinin bir işareti olarak görülmeyip, aynı zamanda Tanrı'nın sözcüsü, aracısı ve kulu olarak görev yapmanın zorluğunun da bunda payı bulunduğu kabul edilmelidir³¹⁶.

b. Rab'le Pazarlık

Eski Ahid'de İbrahim'in, Musa ve Amos'un Rab'le bir nevi pazarlık yapmış olduğunu hissettirecek tarzda ifadelere rastlıyoruz. Bu bölümde sırasıyla bu üç peygamber hakkında söz konusu olan olayları ele alacağız.

Konuya önce İbrahim'in Rab'le girdiği pazarlıktan söz ederek başlayalım. Yahudilikte İbrahim oldukça önemli bir yere sahiptir. Zira Tanrı Yehova ilk ahdi onunla yapmıştır;

³¹⁴ Rabbâni: Rabbani kelimesi İbranicedeki "Rav"ın (efendi, üstad) aramca karşılığı olan "Rabban" kelimesinden türetilmiştir. "Rabbilere ait" demektir. Rabbi, efendim, anlamına gelen bir unvan olup yahudi din bilginlerine verilen bir isimdir. Günümüzde ise rahipten ziyade din eğitimi bir öğretmen konumundadırlar. "Rabbani Yahudilik" ise yahudilikteki Ortodoks anlayışı benimseyen, geleneğe bağlı olan (günümüzde çoğunluğu temsil eden grup) dini mezhebi ifade eder. Bkz. Adam, *Yahudi Kaynaklarına göre Tevrat*, Ankara, 1997, s.8; Gündüz, *Din ve İnanç sözlüğü*, s.316.

³¹⁵ Adam, *Yahudi Kaynaklarına göre Tevrat*, s.52-53.

³¹⁶ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, 47.

sonra Musa ile de bu ahdi yenilemiştir. Kelimenin İbranice orijinali “Abram” şeklindedir. O İsrail halkının ilk patriyacı (bilgili bir kabile reisi) olarak kabul edilir.³¹⁷ Eski Ahid yorumcuları Abraham adının “Yüce Baba”, İbrahim adının da “Cumhur’un babası” anlamına geldiğini ve İbrahim’in Abraham isminden sonra onun şahsına verilmiş bir lakap olduğunu söylerler. Hitit ve Mısır belgelerine göre büyük bir ihtimalle İbrahim’in, Babilli Hammurabi’nin çağdaşı ve İbrani yahut İbrilere mensup bir Arami olduğu kabul edilmektedir³¹⁸.

Tekvin’de anlatıldığına göre Tanrı Yehova, Lut’un ahlaksız kavmi Sodom ve Gomore’yi helak etmek üzere yanındaki iki meleklerle birlikte İbrahim’e misafir olurlar. Kıssanın akışına göre İbrahim o üç kişiden birisinin Tanrı olduğunu bilmektedir. İbrahim onlara ekmek, su, ayran, süt, et ikram eder, onlar da bu ikramları kabul edip yerler.³¹⁹ Rab İbrahim ve eşi Sara’nın ilerlemiş yaşlarına rağmen onları bir oğulla (İshak) müjdelar. İki melek onların yanından ayrılıp giderler. Rab, Lut kavmini helek etmek üzere melekleri gönderdiğini İbrahim’e söyleyip söylememe konusunda epeyce tereddüt eder, sonuçta durumu ona anlatır. İbrahim meleklerin Lut kavmini helak etmek için gittiklerini öğrenince Rab’le pazarlığa başlar³²⁰. Olay Tekvin’de şöyle anlatılır:

“Ve adamlar oradan dönüp Sodom’a doğru gittiler, fakat İbrahim hâlâ Rabbin önünde duruyordu. Ve İbrahim yaklaşıp dedi: Salihi kötü ile beraber yok edecek misin? Belki şehrin içinde elli salih vardır; İçinde olan elli salih için bağışlamayıp yeri yok edecek misin? Böyle yapmak senden ırak olsun...Bütün dünyanın hakimi adalet yapmaz mı? Ve Rab dedi: Eğer Sodom’da, şehrin içinde elli salih bulursam bütün yeri onların hatırı için bağışlayacağım... (İbrahim) Elli salih’ten belki beşi eksilir, beş kişi için bütün şehri helak edecek misin dedi. Ve Rab dedi: Eğer orada kırk beş kişi bulursam, harap etmeyeceğim.”

³¹⁷ Nahum Sana, “Abraham”, *EJ*, II, 111; Azami, *Qur’anic Text*, s. 35.

³¹⁸ Demirci, *Dinlerin Dejenasyonu*, s. 46, 48.

³¹⁹ Bu kıssada israilin tanrısının ne kadar antropomorfik özellikler taşıdığını çok daha net olarak görmekteyiz.

İleride bu konuya tekrar değineceğiz.

³²⁰ Gündüz, “*Torah Kıssaları*”, a.g.e., s. 63; Tekvin 18/1-15.

dedi³²¹.

İbrahim Tanrıyla pazarlığını sürdürdü bu sayıyı kırk beşten kırka, sonra otuza, daha sonra yirmiye ve en sonunda da on kişiye kadar indirdi. Ve Rab on salih kişinin hatırı için kavmi helak etmeyeceğini bildirdi. Ancak Sodomda sadece Lut ve iki kızı kaldığı için kavim helak edildi. Lut'un karısı da geriye dönüp baktığı için tuz direği haline geldi³²². Bu olayda İbrahim Tanrı'nın kötü şehrin insanlarını helak etme planını öğrenince en azından kavmin içinde yaşayan iyileri kurtarmak için Rab'le bir pazarlığa girişmiştir³²³.

Eski Ahid'in çıkış bölümünde İbrahim'den başka Musa'nın da Tanrı ile aralarında pazarlığı andıracak şekilde geçen şöyle bir diyalogtan bahsedilir:

“Ve Musa Rabbe dedi : İşte sen bana: Bu kavmi çıkar, diyorsun; ve benimle beraber kimi göndereceğini bana bildirmedi... Ve şimdi niyaz ederim eğer gözünde lûtf buldumsa, bana yollarını şimdi bildir. Ve ona dedi: Eğer didarın benimle gitmeyecekse, bizi buradan çıkarma. Çünkü şimdi ne ile bilinecek ki, ben ve kavmin senin gözünde lûtf bulduk. Ve Rab Musa'ya dedi : Söylediğin bu şeyi de yapacağım; çünkü gözümde lûtf buldun.”³²⁴. Yine Eski Ahid'in Çıkış bölümünde anlatıldığına göre Tanrı Musa'yı Sina dağına çağırdığında kavmin ısrarı üzerine Musa'nın kardeşi (ağabeyi) Harun onlara buzağıdan bir put yapar. Bunun üzerine Tanrı Yehova İsrailoğulları'na karşı çok öfkelenir ve onları mahvetmek isteyince Musa buna engel olur. Konu şu şekilde ifade edilir:

“Ve Rab, Musa'ya dedi: Bu kavmi gördüm ve işte, sert enseli bir kavimdir. Ve şimdi beni bırak ve onlara karşı öfkem alevlensin ve onları telef edeyim; ve seni büyük millet edeceğim. Ve Musa Rabbe yalvarıp dedi: Ya Rab, Mısır diyarından büyük kuvvetle ve kudretli elle çıkardığın kavmine karşı niçin öfken alevleniyor? Mısırlılar : Onları kötülük için, dağlarda öldürmek için ve onları yeryüzünden yok etmek için çıkardı, diye niçin

³²¹ Tekvin 18/22-33; 19.

³²² Tekvin 18/22-33; 19.

³²³ Brinner, “Prophet and prophecy”, a.g.d. s. 72.

³²⁴ Çıkış 33/12-17.

söylesinler? Kızgın öfkenden dön ve kavmine karşı bu kötülüğe nadim ol...Ve Rab kavmine edeceğini söylediği kötülüğe nadim oldu”³²⁵.

Aynı konu ile bağlantılı olarak Tevrat’ın bir başka yerinde şöyle denir:

“Ve Musa Rabbe döndü ve dedi: Ah bu kavm büyük suç ettiler ve kendilerine altın ilahlar yaptılar. Ve şimdi eğer suçlarını bağışlarsan – ve yoksa niyaz ederim yazdığın kitabından beni sil. Ve Rab Musa’ya dedi; Bana karşı kim suç etti ise kitabımdan onu sileceğim”³²⁶.

Yahudi peygamberlik literatüründe bir başka örnek de, tartışmadan ziyade Tanrı emirlerine karşı bir meydan okuma tarzında Amos’un kitabında buluyoruz³²⁷. “Ve vaki oldu ki onlar yerin otunu yemeği bitirince dedim: Ya Rab Yehova, niyaz ederim bağışla, Yakup nasıl dayanacak? Çünkü küçüktür. Bunun üzerine Rab nadim oldu. Rab, bu olmayacak dedi. Rab Yehova bana şöyle gösterdi ve işte Rab Yehova ateşle muhakeme etmek için çağırdı; ve ateş büyük engini yiyip bitirdi ve karayı yiyip bitirmek üzere idi. Ve dedim: Ya Rab, Yehova niyaz ederim bırak, Yakup nasıl dayanacak? Çünkü küçüktür. Bunun üzerine Rab nadim oldu; Rab Yehova, bu da olmayacaktır, dedi”³²⁸.

Eski Ahid’de İsrail peygamberleri Rab’le tartışmakta ve sonunda isteklerini Tanrı’ya kabul ettirmektedirler. Ayrıca İsrailin Tanrısı Rab Yehova da, sık sık yaptıklarından pişman olan ve vazgeçen bir Tanrı’dır.

c. Rabbi Sorgulama

İsrailoğulları Mısır’da Firavun’un zulmü altında iken Musa ve Harun kavmin Mısır’dan çıkmasına izin vermesi için Firavuna giderler, Rab Yehovanın kendilerini bu iş için görevlendirdiğini söylerler. Firavun buna kızar ve bundan sonra İsrailoğulları’na saman, kerpiç verilmez, bunun sonucunda işlerini zamanında bitiremeyince dövülürler.

³²⁵ Çıkış 32 /9-12,14.

³²⁶ Çıkış 32/31-33

³²⁷ Brinner, “Prophet and prophecy”, a.g.d., s. 72.

³²⁸ Amos 7/2-6

İsrailoğulları başlarına bu belayı Musa'nın getirdiğini söyleyerek onu ve Harun'u kötülerler³²⁹. Bunun üzerine Musa Rab'le konuşur:

“Ve Musa Rabbe dönüp dedi : Ya Rab, niçin bu kavme kötülük ettin? Niçin beni gönderdin? Çünkü senin isminle Firavuna söylemek için geldiğim zamandan beri, bu kavme fena muamele etti; ve sen kendi kavmini asla kurtarmadın.”³³⁰ diye Rabbe şikayette bulunur³³¹.

Yine çölde İsrailoğulları Musa'ya gelip “Bize kim et yedirecek? Mısır'da parasız yediğimiz balığı, hıyarları ve karpuzları ve prasaları ve soğanları ve sarmısakları hatırlıyoruz, fakat şimdi canımız kurudu; hiçbir şey yok, ancak bu manı görüyoruz” diye bütün kavim ağlayıp ah vah etmeye başladılar. Bunun üzerine Musa Rabbe şöyle seslendi:

“Niçin kuluna kötü davrandın? Ve niçin senin gözünde lütuf bulmadım ki, bu kavmin bütün yükünü benim üzerime yüklüyorsun? Bütün bu kavme ben mi gebe kaldım? Onları ben mi doğurdum ki, bana: Lala, emzikli çocuğu taşıdığı gibi sen de atalarına söz verdiğin diyara kucağında onları taşı, diyorsun? Bütün bu kavme vermek için nereden et bulayım? Çünkü bana: Bize et ver ve yiyelim, diyerek bana ağlıyorlar. Bütün bu kavmi yalnızca ben taşıyamam, çünkü bana çok ağırdır. Ve eğer bana böyle davranırsan, niyaz ederim, eğer gözünde lütuf buldumsa, beni hemen öldür; ve sefaletimi görmeyeyim”³³².

Yukarıda geçen Musa'nın yakınmasına benzer bir durumu Yeremya'nın sözlerinde de görüyoruz. Yeremya Rabbe karşı şöyle sesleniyor: “Ve dedim: Ah, ya Rab Yehova! Size selamet olacak diyerek, gerçek bu kavmi ve Yeruslimali çok aldattın; fakat kılıç cana erişti”³³³. Yine Yeremya Eski Ahid'de kendi adıyla anılan kitabının bir başka yerinde: “Ey anam, bütün dünya ile kavga adamı ve çekişme adamı olmak için beni doğurmuşsun, vay

³²⁹ Moshe Greenberg, “Moses”, XII, 374-375.

³³⁰ Çıkış 5/22 - 23

³³¹ Bristow, *Vaat*, s. 87.

³³² Sayılar, 11/4-6; 11/10-15

³³³ Bk. Yeremya 4/10. 20/1-9.

başıma! Ben faizle para vermedim ve bana faizle para vermediler; fakat herkes bana lanet ediyor...Gülenler derneğinde oturmam ve sevinip coşmadım; senin elinden ötürü tek başıma oturdum; çünkü beni gazapla doldurdun. Niçin ağrım devamlı ve yaram çaresiz, iyi olmak istemiyor? Gerçek bana aldatıcı dere gibi mi, emin olmayan sular gibi mi olacaksın?” diyerek yakını³³⁴.

Ve yine kahin İmrenin oğlu Paşhur Yeremya’yı döver ve onu bir tomruğa bağlar, bir gün bağlı kalır, bundan dolayı Yeremya Yahuda halkını lanetler ve onların Babillerin ellerine düşeceklerini haber verir ve şöyle yakını: “Ya Rab, beni kandırdın, ben de kandım; benden kuvvetlisin, ve beni yendin. Bütün gün gülünç oldum, herkes benimle eğleniyor...Çünkü bütün gün Rabbin sözü bana rüsvaylık ve maskaralık oldu. Ve Onu anmayacağım, ve artık onun ismi ile söylemeyeceğim, dedim.”³³⁵

Bu konuyla ilgili bir başka örnek de Yunus kitabında görülür. Yunus, Eski Ahid’de peygamber olarak zikredilir ve kendi adıyla anılan bir bölüm yer alır³³⁶. Eski Ahid’de Tanrı Yunus’u insanları kötülüklerden men etmesi için Nineve’ye (Ninova) gönderir. O da bir gemiye binip Tarşış’e kaçmaya kalkışır. Gemi bir fırtına sonucu batmak üzereyken çekilen kura sonucu Yunus denize atılır. Yunus üç gece, üç gündüz büyük bir balığın karnında yaşar, Rabbe dua eder ve kurban adar, pişmanlık duyar. Sonunda kurtulur ve tekrar Nineve’ye gönderilir.³³⁷ Yunus Nineve halkını kırk gün içinde başlarına gelecek felaketi haber verir. Ancak kral ve mahiyeti de dahil olmak üzere çoluk-çocuk bütün halk pişmanlık duyar, oruç tutup, adak adarlar. Rab ‘de hükmünden dolayı nadim olup kızgınlığı geçer ve onları helak etmemeye karar verir. Olay Eski Ahid’de şöyle devam eder:

“Fakat Yunus’un çok gücüne gitti ve kızdı. Ve Rab’be dua edip dedi: Ah ya Rab, ben daha memleketimde iken bunu söylemedim mi? Bundan ötürü hemen Tarşış’e kaçmağa

³³⁴ Yeremya.15/10,17-18.

³³⁵ Yeremya.20/1-9.

³³⁶ Bristow, *Vaat*, s. 250.

³³⁷ Dinler Tarihi Ansk. I, 413.

davrandım. Çünkü biliyorum ki sen lutfeden ve çok acıyan,geç öfkelenen ve inayeti çok olup kötülükten nadim olan Allah'sın. Ve şimdi ya Rab, niyaz ederim, canımı benden al; çünkü benim için ölmek yaşamaktan daha iyidir. Ve Rab dedi. Öfkelenmekle iyi mi ediyorsun? Ve Yunus şehirden çıktı...çardak altında oturdu, ta ki şehre ne olacağını görsün...Ve Rab bir asma kabak fidanı hazır edip onun üzerine çıkardı... Yunus buna sevindi... Ertesi gün bir kurt o asmayı yedi. Ve vaki oldu ki güneş doğunca Allah yakıcı şark yelini hazırladı ve güneş Yunus'un başına vurdu, ve bayıldı ve kendisi için ölümü dileyip dedi: Benim için ölmek yaşamaktan iyidir. Ve Allah Yunus'a dedi: Asma kabağından ötürü öfkelenmekle iyi mi ediyorsun? Ve (Yunus) dedi: Ölümüne kadar öfkelenmekle iyi ediyorum. Ve Rab dedi. Sen emeğini çekmediğin ve büyütmediğin asma kabağına acıyorsun. O kabak ki bir gecede yetişti ve yok oldu. Ya ben Nineve için, o büyük şehir için acımayayım mı... O şehirde yüz yirmi binden ziyade insan ve bir çok da hayvan var"³³⁸.

Görüldüğü gibi Eski ahid'in Yunus kıssası oldukça ilginçtir. Bu hikeyenin ana fikri İlahi iradeye zorunlu bir boyun eğişin öyküsüdür³³⁹.

Yine başka bir örneği Eyüp'ün hikayesinde görmekteyiz. Yahudi geleneğinde Eyüp bir Peygamber olarak kabul edilmez. Ancak kendisinden doğru ve kamil bir insan diye bahsedilir. Eski Ahid'de onun adıyla anılan ve içinde mezmurlar da olan bir kitap vardır. Tanrı onu şeytan vasıtasıyla denemek ister, tüm malını, mülkünü alır. Eyüp bunları sabırla karşılar³⁴⁰. Ancak mezmurlar kısmında bunun tam tersi ifadelere rastlıyoruz. Bir peygamber olarak kabul edilmese de en azından örnek gösterilen kamil bir insana yakışmayacak ifadelere rastlıyoruz. İşte bunlardan bazıları:

“Şimdi bilin ki davamda beni Allah yıktı ve beni ağı ile sardı. İşte, zorbalık diye feryat ediyorum ve bana cevap yok; yardım diye bağıryorum da adalet yok, yoluma çit çekti ve

³³⁸ Eski Ahid,Yunus Kitabı.

³³⁹ Maurice Bucaille, *Müsbet Bilim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, Çev. M. Ali Sönmez, Ankara 1998, s.47.

³⁴⁰ Bk. Eyüp 1, 2.

geçemiyorum... Her yandan beni yıktı ve ben bittim ve ümidimi bir ağaç gibi kökünden söktü ve bana karşı öfkesini alevlendirdi”³⁴¹.

Bir başka yerinde yine “Üzerime ağızlarını açtılar. Hakaretle yanağıma vurdular. Bana karşı bir araya toplanmaktadırlar. Allah, beni dinsizlere veriyor. Beni kötülüklerin eline bırakıyor. Ben kaygısızdım, o beni paraladı. Ve boynumdan tuttu yere çalıp beni parçaladı ve beni kendisine hedef dikti”³⁴².

Eyüp kitabında –günah ve ceza, iyi amel ve mükafat bağlamında-tamamiyle başka bir din oluşmuştur: Hayatın, belanın manasını anlamaya çalışan, insafsız görünen Yahve ile münakaşa eden insanın Babil’de bütün dinlerde eski Babilde uzun bir şiirin mevzuunu teşkil eden ve her zaman yeniden zuhur eden ayaklanması göze çarpar³⁴³.

Yahudi din adamları Eyüp’ün Yahudi olup olmadığı konusunda hem fikir değildirler. Ayrıca onunla ilgili Kitabı Mukaddeste anlatılanların yahudi teolojisi ile uygun olup olmadığını da tartışmışlardır. İmtihan esnasında Rabb’e itirazı yoktur, ama kendi haklılığını ortaya koymaya çalışır. Bugün modern araştırmacılar da onun konuşmalarını ikiye ayırırlar. Birincisi, sabırlı Eyüp, ikincisi de sabırsız Eyüp’tür³⁴⁴.

Habakkuk da Eski Ahid’in yazar peygamberleri arasında yer alır. Kendi adıyla bilinen bir kitabı vardır. Kitabın ilk cümleleri şöyle başlar: “Peygamber Habakkuk’un görmüş olduğu yük. Ya Rab, ne vakte kadar imdada çağıracağım da sen işitmeyeceksin? Sana zorbalık diye feryat ediyorum ve sen kurtarmıyorsun? Niçin fesadı bana gösteriyorsun, kendin de sapıklığa bakıyorsun? Çünkü soygunculuk ve zorbalık karşımdadır; kavga oluyor ve çekişmeler çıkıyor. Bundan ötürü şeriatın kuvveti yok ve hak hiç ortaya çıkmıyor, çünkü kötü adam salihin etrafını sarıyor, bunun için hak sapık çıkıyor”³⁴⁵.

³⁴¹ Eyüp 19/6-11.

³⁴² Eyüp 16/10-12.

³⁴³ Schimmel, *Dinlrer Tarihi*, 149.

³⁴⁴ Brinner, “Prophet and prophecy”, a.g.d., s. 70,71.

³⁴⁵ Habakkuk, 1/ 1-4.

İzebel İlya'yı da aynı şekilde canını almakla tehdit eder. Bunun üzerine İlya şehri terkeder, I. Krallarda şu ifadelerle rastlanır: “Fakat (İlya'nın) kendisi çölde bir günlük yol yürüdü ve bir ardıç ağacının altında oturdu ve canı için için ölümü diledi ve dedi: Yeter ya Rab! Şimdi canımı al, çünkü ben atalarımından daha iyi değilim.” diye Rabbe seslenir³⁴⁹.

Yahudi peygamberlerinden Yeremya da kendisine yapılan kötülüklerden sonra şöyle söyler, “Doğduğum gün lanetli olsun; anamın beni doğurduğu gün mübarek olmasın. Babamı çok sevindirerek, “bir erkek çocuğun doğdu” diye onu müjdeleyen adam lanetli olsun. Ve o adam Rabbin nadim olmayarak yıktığı şehirler gibi olsun; ve sabahleyin çığlık ve öğleyin bağırış işitsin. Çünkü beni rahimde öldürmedi; anam da kabrim olurdu ve rahmi daima gebe kalırdı. Zahmet ve keder göreyim, günlerim rüsvaylıkla tükensin diye niçin ana rahminden çıktım³⁵⁰ diye yakınır.

Eyüp, Tanrı tarafından denenince önce sabretmişti. Ancak daha sonra mezmurlarda onun pişmanlık ve nedamet dolu sözlerine rastlıyoruz. Eyüp;

“Ondan sonra Eyüp ağzını açtı ve kendi gününe lanet etti. Ve Eyüp söze başlayıp dedi: Doğmuş olduğum gün yok olsun, “rahimde bir erkek peyda oldu” diyen gece de yok olsun, o gün karanlık olsun, Allah yukardan onu aramasın ve onun üzerine ışık parlamasın. İşte o gece kısır olsun...Günü lanetleyenler ona lanet etsinler, ben niçin doğunca ölmedim, rahimden çıkınca son soluğumu vermedim, niçin beni dizler, emeyim diye karşıladı?”³⁵¹ diyerek dünyaya gelmiş olmaktan dolayı pişmanlığını ifade eder.

e. Rabbin Peygambere Kötülüğü Emretmesi

Bununla ilgili örneği Eski Ahid'in yazar peygamberlerinden biri olan Hoşea'da görüyoruz. Peygamber Hoşea, kulların günahkarlığından ızdırap duyan fakat yine de onlara merhametini esirgemeyen Tanrı gibi merhamet sahibi biridir. Ancak o, kavminin dini yasakları çiğnemesinin bedelini elim bir hastalığa muzdarip olmak ve putperest bir fahişe

³⁴⁹. Yeremya 20 / 14-15.

³⁵⁰ Yeremya 20 /14-18.

³⁵¹ Eyüp 3/1-12.

kadınla evlenmek suretiyle ödemiştir³⁵². Konu Hoşea'da şöyle nakledilir:

“Rabbin Hoşea vasıtası ile söylediği sözün başlangıcıdır. Rab, Hoşea’ya dedi: Git kendine kötü bir kadın ve zina çocukları al; Çünkü memleket Rabbin ardından ayrılarak çok zina ediyor. Ve gitti ve Diblaim’in kızı Gomer’i aldı ve kadın gebe kalıp ona bir oğul doğurdu”³⁵³.

Yine konuyla ilgili benzer ifadeler Hoşea’nın diğer bir bölümünde de rastlıyoruz;

“Ve Rab, bana dedi: İsrailoğulları başka ilahlara yöneldikleri ve üzüm fidelerini sevdikleri halde Rab onları nasıl seviyorsa sen de yine git, dostunun sevgilisi ve zina eden kadını sev. Ve onu kendime on beş gümüşle ve bir buçuk homer³⁵⁴ arpayla satın aldım”³⁵⁵.

İsrail peygamberlerinin bu davranışları kimileri tarafından kabul edilirken kimileri de tevildere değişik şekillerde yorumlama yoluna gitmişlerdir. Mesela bununla ilgili olarak James L. Crenshaw, hakiki peygamberlerin de ahlaki olmayan bazı davranışlarda bulunduklarını, Hoşea’nın bir fahişe ile evlenmesi ve Yeremya’nın krala söylediklerini reislerle söylememesini³⁵⁶ örnek olarak gösterir³⁵⁷.

Bunun yanında, Hoşea’nın bir fahişe ile evlendiğini ifade eden bölümlerin sembolik bir anlam taşıdığını, bu evliliğin günahkar İsrailoğulları ile Tanrı’nın ilişkisini temsil ettiğini ileri sürenler de mevcuttur. G. Von Rad, bu sebeple söz konusu evliliğin biyolojik anlamda değerlendirilmemesi gerektiğini vurgular. O, bu ifade tarzını peygamberin tebliğinde kullandığı bir metod olarak kabul eder³⁵⁸.

³⁵² Bucaille, *Tevrat, İncil ve Kur’an*, s. 46

³⁵³ Hoşea 1/2 - 3.

³⁵⁴ Eski Ahid’te bir zahire ölçüsü birimi.

³⁵⁵ Hoşea 3/1-2

³⁵⁶ Yeremya 38/14-28.

³⁵⁷ Sinannoğlu, *Nübüvvet* s. 95.

³⁵⁸ Sinannoğlu, a.g.e. s. 95.

Ayrıca Eski Ahid'e göre Tanrı Musa'ya, kavmi ile birlikte Mısır'dan çıkarken eli boş olarak çıkmamalarını, Mısırlıların mallarından alabildikleri kadarını yanlarına almalarını ve onları soymalarını öğütler. Gerçektende İsrail oğulları Mısır'dan çıkarken onları soyarlar³⁵⁹.

Görüldüğü gibi Tevratın hükmü sadece yahudileri bağlamakta, kendilerince haram sayılan filleri diğer milletlere karşı işlemekte hiçbir sakınca görmemektedirler. Çünkü (Tevrat'a göre) Musa hep kendi ulusunun çıkarları için çalışmış diğer insanlara karşı ilgisiz kalmıştır³⁶⁰. Apolojik mahiyette ele alınan kimi eserlerde Rab Yehova'nın sadece Yahudilerin değil, tüm insanlığın Tanrısı olduğu fikri de ileri sürülmüştür³⁶¹. Öte yandan bu seçilmişlik fikrinin daha geç dönemlerde Yahudiliğe girdiği yönünde birtakım görüşler bulunmaktadır³⁶².

f. Rabb'in İbrahim'le Yiyip İçmesi ve Yakup'la Güreşmesi

Burada, peygamberlerin tanrı ile ilişkilerini göstermesi açısından Eski ahid'de anlatılan iki olaya yer vereceğiz. Bunlar, direk peygamberlerle ilgili bir zaaf olmaktan ziyade, Yahudilerin antropomorfik³⁶³ tanrı anlayışı³⁶⁴ ile yakından ilgilidir. Bunlardan ilki İbrahim'le ilgilidir.

Tekvin'de anlatıldığına göre Tanrı Yehova, Lut'un ahlaksız kavmi Sodom ve Gomore'yi

³⁵⁹ Çıkış, 3/21-22; 12/35-36.

³⁶⁰ D.T Ansk., s.375.

³⁶¹ İsa Karataş, *Ağacı yaşken eğdiler*, s.28-30.

³⁶² Kürşat Demirci, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, İstanbul, 2000, s.26-32

³⁶³ Antropomorfizm: Yunanca , antropos (insan) ve morphe (şekil) terimlerinden türetilmiştir. Tanrıların insana benzer şekilde tanımlanmasını ifade eder. Başta politeist dinlerde ve Eski Ahid'te bu tip tanrı anlayışları görülür. Bkz. Gündüz, *Din ve inanç sözlüğü*, s.36.

³⁶⁴ Eski Ahid'in bir çok yerinde Tanrı Yahve antropomorfik karakterli bir varlıktır. O insan şeklinde yeryüzüne inen, insanlarla görüşen, yemek yiyen, su içen, yorulan, dinlenen, kızan, pişman olan, koklayan, ayaklarını yıkayan ya da insanlarla güreş tutup yenilen bir Tanrıdır. .Tekvin, 3/8; 6/2,6; 32/22-32; II. Samuel 7/5-7; 24/16 .bkz. Şinasi Gündüz, *"Torah Kıssaları"*, a.g.e. s.71; Schimmel, *Dinler Tarihi*, s.141; Felicien Challaye, *Dinler Tarihi*, İstanbul, ts., s.134.

helak etmek üzere yanındaki iki meleklerle birlikte İbrahim'e misafir olurlar. Kışanın akışına göre İbrahim o üç kişiden birisinin Tanrı olduğunu bilmektedir. İbrahim onlara su getirmeyi, ayaklarını yıkamalarını, ağaçlar altında bir müddet dinlenmelerini ve kendileri için yemek hazırlamayı teklif eder, Tanrı ve beraberindekiler bunu kabul ederler. Bunun üzerine İbrahim karısına ekmek yaptırır, bir sığır kestirerek pişirtir ve ayranla süt eşliğinde hazırladığı bu yiyeceği onların önüne koyar onlar da bu ikramları afiyetle yerler. Bu arada Tanrı İbrahim ve eşi Sara'nın ilerlemiş yaşlarına rağmen onları bir oğulla (İshak) müjdeler. Daha sonra melekler ayrılırlar, İbrahim onları yolcu eder. Tanrı İbrahimi'le beraberdir ve meleklerin Lut kavmini helak için gittiklerini İbrahim'e anlatıp anlatmama konusunda tereddüt geçirir, sonunda anlatır ve İbrahim Tanrı'nın Lut kavmini (içinde yaşayan inananlar yüzü suyu hürmetine) helak etmemesi konusunda Rab'le pazarlığa girer³⁶⁵.

Eski Ahid'de bundan başka antropomorfik Tanrı'yı anlatan diğer bir bölüm Yakup'un Tanrıyla güreşmesi hadisesidir³⁶⁶. Olay, Tekvin'de şöyle anlatılır:

“Ve Yakup yalnız başına kaldı; ve seher sökünceye kadar bir adam onunla güreşti. Ve onu yenmediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve onunla güreşirken Yakup'un uyluk başı incindi. Ve dedi: Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor. Ve dedi: Beni mübarek kılmadıkça seni bırakmam. Ve ona dedi: Adın nedir? Ve o dedi. Yakub. Ve dedi; Artık sana Yakup değil, ancak İsrail³⁶⁷ denilecek, çünkü Allah'la ve insanlarla uğraşıp yendin. Ve Yakup sorup dedi: Rica ederim ,adını bildir. Ve dedi: Adımı niçin soruyorsun? Ve orada onu mübarek kıldı. Ve Yakup oranın adını Peniel³⁶⁸ koydu. ; çünkü Allah'ı yüz yüze gördüm ve canım sağ kaldı, dedi... Bunun için Bugüne kadar İsrailoğulları uyluk başı üzerindeki kalça adalesini yemezler; çünkü Yakup'un uyluk başına kalça adalesine

³⁶⁵ Gündüz, “Torah Kışaları”, a.g.e., s. 63; Tekvin 18/1-15.

³⁶⁶ Azami, *Qur'anic Text*, s. 38.

³⁶⁷ Allahla uğraşan, yahut, Allah uğraşır.Bk. *Kitabı Mukaddes, Tekvin 28. ayet dipnotu*, K. Mukaddes Şirketi, İstanbul 1997.

³⁶⁸ Allah'ın yüzü. Bk. *K.Mukaddes, Tekvin 30. ayet dipnotu* .a. g.e.

dokundu.”³⁶⁹.

Bazı yorumlarda burada söz konusu g re enin Tanrı değil, Tanrı’nın meleği olduğu, Yakub’un bunu Tanrı zannettiği s ylenir³⁷⁰. Yine Luiz Ginzberg kıssaları daha çok efsanevi tarzda ele aldığı eserinde bunu Yakub’un meleklerle g re mesi olarak yorumlar.³⁷¹.

Aslı itibariyle tevhidi bir anlayışa sahip olan yahudiliğe, bu tür tanrı anlayışlarının sonradan girdiği kabul edilmektedir Eskiden beri çok Tanrılı dini sistemin içinde ortaya çıkan tüm alternatif gelenekler Paganizmin antropomorfik yapısını ahlaka ve mantığa aykırı bulmuşlardır.³⁷² Bu tür anlayışlar zamanla diğer milletlere ve hatta tek Tanrıci dinlere kadar uzanmı tır. Tekvin’deki Tanrıyla ilişkili çeşitli tasavvurlarla tufan kıssasına ilişkin çeşitli motifler başta olmak üzere, Torah kıssalarındaki bir çok Tanrı motifinin Eski Mısır, Filistin ve Mezopotamya mitoslarıyla³⁷³ yakından irtibatlı olduğu bugün bir çok bilim adamı tarafından vurgulanmaktadır³⁷⁴.

Eski Ahid’de yer alan bu tür kıssaları, Philo , Josephus, Origen³⁷⁵, Sadyah Gaon, Maimonides, Yosef İbni Kaspi ve Levi ben Gershom gibi Yahudi filozofları ve bilginleri de değişik şekillerde yorumlama yoluna gitmi lerdir³⁷⁶.

Biz, bu nedenle peygamberlerin  ahsı ve toplumla ilişkileri açısından zaaf taşıyan

³⁶⁹ Tekvin 32/22-32; Hoşea 12/2-4.

³⁷⁰ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s. 65.

³⁷¹ Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, Philadelphia, 1955 Volume I, 384- 387.

³⁷² K r at Demirci , *Dinler Tarihinin Meseleleri*, İstanbul, 1997, s.15

³⁷³ Mircae Eliade, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*,  ev. M. Aydın, Konya, 1995, s.83 vd.; M. Eliade, *Mitlerin  zellikleri*,  ev. S. Rifat, İstanbul, 1993, M. Eliade , *Ebedi Dönüş Mitosu*,  ev.  . Altuğ, İstanbul 1994’e bakılabilir.

³⁷⁴ Gündüz, “*Torah Kıssaları*” a.g.e.. s. 70. Adem  zen, *Yahudilikte İbadet*, İstanbul , 1999, s.31-35. Sadık Kılıç, *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve K. Kerim*, İzmir, 1993, s.90; Eyüp Ay, “İlahi Mesajın Kadim Medeniyetlerdeki İzd   mleri”, *İslami Araştırmalar Dergisi* c.9, sayı 1-4 , 1996 , s.188-189 .

³⁷⁵ Demirci, *Dinler Tarihinin Meseleleri*, s.17-18

³⁷⁶ Shalom Paul, “*Prophets and prophecy*”, *EJ*, XIII, 176-179, “*Biblical Exegesis*,” *EJ*, II, 144;

şöyle devam eder:

“Ve onun yüzünden Abrama karşı iyi davrandı ve onun koyunları, sığırları, eşekleri, köleleri, cariyeleri, dişi eşekleri ve develeri oldu. Ve Rab Abram’ın karısı Sara’dan dolayı Firavunu ve onun sarayını büyük vuruşla vurdu. Ve Firavun Abramı çağırıp dedi: Bana bu yaptığın nedir? Bu senin karın olduğunu niçin bana bildirmedi? Niçin bu benim kız kardeşimdir, dedin, ben de onu karı olarak aldım? Şimdi, işte karın al ve git. Ve onların hakkında Firavun adamlarına emretti; onu ve karısını ve kendisine ait olan her şeyi gönderdiler”³⁸⁰. Benzer bir olayda Gerar kralı Abimelek ile ilgili olarak anlatılır:

“Ve İbrahim oradan Cenup diyarına göç etti, Kadeş ile Şur arasında oturdu ve Gerarda misafir oldu. Ve İbrahim karısı Sara hakkında : Bu kız kardeşimdir, dedi ve Gerar kralı Abimelek gönderip Sara’yı aldı. Fakat Allah Abimelek’e gece rüyasında gelip ona dedi: Aldığın kadın sebebi ile işte sen bir ölüsün; çünkü o bir adamın karısıdır. Abimelek ise ona yaklaşmamıştı ve dedi: Ya Rab salih bir milleti de öldürecek misin? Kendisi bana bu kız kardeşimdir demedi mi? Ve kadın kendisi de : O kardeşimdir, dedi; yüreğimin kemalinde ve ellerimin suçsuzluğu ile bunu yaptım ve Allah rüyada dedi: Ben de yüreğinin kemalinde bunu yaptığını biliyorum, ben de seni bana karşı günah işlemekten alıkoydum, bunun için seni ona dokunmaya bırakmadım ve şimdi adamın karısını geri ver; çünkü o peygamberdir, senin için dua eder ve yaşarsın; fakat eğer geri vermezsen, bil ki sen ve sana ait olanların hepsi mutlaka öleceksiniz”³⁸¹.

Bunun üzerine Abimelek İbrahim’i yanına çağırıp niçin böyle söylediğini, kendisini bir günaha düşürmek üzere olduğunu sorar. İbrahim de bu yerlerde Allah korkusu olmadığı için karısı yüzünden kendisini öldüreceklerinden korktuğu için böyle söylediğini ifade eder³⁸². Ardından da şu sözleriyle aslında doğru söylediğini izah etmeye çalışır:

“Ve gerçekten de kız kardeşimdir, kendisi babamın kızıdır, fakat annemin kızı değildir ve

³⁸⁰ Tekvin 12/ 16-20.

³⁸¹ Tekvin 20/1-7.

³⁸² Nahum M. Sarna, “Abraham”, *EJ*, II, 113.

benim karım olur. Ve vaki oldu ki, Allah beni babamın evinden gurbete çıkardığı zaman, kendisine dedim: Gideceğimiz her yerde benim için; bu benim kardeşimdir de, bana edeceğin lûtf budur”³⁸³.

Ginzberg L. Göre ise, İbrahim yolculuğa çıkacağı zaman ilk kez onun güzelliğini farketmiş ve onu bir küfe için saklamıştır. Sınırdaki askerler bunun içinde ne olduğunu sorunca o da, arpa olduğunu söylemiş, askerler hayır, onda buğday var deyince İbrahim, o zaman buğday üzerinde gümrük vermeyi kabul etmiş, askerler bu sefer onun içinde önce baharat, sonra altın, daha sonra da değerli taşlar olduğunu iddia edince İbrahim her defasında onların dediklerini kabul etmiş. Bunun üzerine şüphelenen memurlar küfe’yi açınca Sara’yı görmüşlerdir.

Sara’yı Firavun’a götürdüklerinde Firavun kendisi ile yolculuk eden erkeğin kim olduğunu sorunca Sara da kardeşi olduğunu söylemiştir. Firavun onu yanına almış ve onu çok beğenmiş ve başkasının onu görmesine tahammül edemeyeceği için bizzat kendi kızı Hacer’i hizmetçi olarak Sara’ya vermiştir. Tanrı o gün bütün saray hanedanını büyük bir hastalık felaketiyle vurur, bu gece 15 Nisan’a tekabül eder ki, Sara’nın soyundan gelecek olan İsrailoğulları da aynı gece Mısır’dan kaçıp Firavun’un elinden kurtulacaklardır. Sonunda Firavun onu bırakmak zorunda kalır³⁸⁴.

Yukarıda İbrahim’in karısı için “kız kardeşimdir” demesi iki defa nakledilmektedir. İlkine göre hadise Mısır’da geçmekte ve Firavun söz konusu iken, ikinciye göre hadise Gerar bölgesinde geçmektedir ve burada ise Kral Abimelek söz konusudur. Bu ikisi aynı olay mı yoksa farklı olay mıdır? Eğer ikisi de aynı olay ise bu Eski Ahid’in içindeki çelişkilerden birisidir³⁸⁵. Hikmet Tanyu bunların Tevrat’ın ayrı kişiler tarafından yazıldığının bir delili olduğunu söyler³⁸⁶.

³⁸³ Tekvin 20/12-13.

³⁸⁴ Ginzberg, “Abraham” *The Legends of the Jews*, I, 221-224,

³⁸⁵ Ö. F. Harman, *İnanç İbadet ve Yaşayış Ansiklopedisi*, IV, 365

³⁸⁶ Tanyu, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları” a.g.d., s. 115.

Yukarıda geçen ikinci olayda, birincisinden farklı olarak Hz. İbrahim, karısının aynı zamanda üvey kız kardeşi olduğunu belirterek aslında doğru söylediğini ifade etmek istiyor. Çünkü Yahudi şeriatına göre bu tür evlilikler caizdir Bunun için baba bir ana ayrı kardeşler arasında evlilik olabiliyordu³⁸⁷.

Bu konu hakkında Kitab-ı Mukaddes (Beyrut, 1983)'e yazılan not şöyledir: "Bununla beraber İbranice, kız kardeş diye tercüme edilen kelimenin manası, akraba demektir"³⁸⁸. Konu hakkında yahudi müfessir Saadia Gaon dilin doğru kullanıldığı zaman yalana gerek kalmayacağını söylemiştir. Nitekim İbrahim, karısı için "kız kardeşimdir" demekle bunun örneğini göstermiştir, diyerek aslında İbrahim'in burada yalan söylemediğini ifade etmek istemiştir³⁸⁹.

Eski Ahid'de, Hz. İbrahim'in olayına benzer bir durum yahudilerce ikinci patriyark olarak da bilinen İshak³⁹⁰ için de zikredilmektedir. İshak, Gerarda oturduğu sırada, Filistiler kralı Abimelek'le aralalarında benzeri bir olay geçer. İshak da kraldan korktuğundan dolayı kendi karısı Rebeka'yı "benim kız kardeşimdir" diye tanıtır. Sonunda gerçeği öğrenen kral onlara dokunulmamasını emreder³⁹¹.

ab. Yakup'la İlgili Birtakım İsnatlar

Eski Ahid kaynakları İshakı ikinci patriyark, onun oğlu olan Yakub'u da patriyarkların üçüncüsü olarak zikreder.³⁹²

³⁸⁷Ö. F. Harman, "Yahudi ve Hristiyan Kutsal Metinlerinde Peygamberlik ve Peygamber Evlilikleri", Hz. Peygamber ve Aile Hayatı Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul, 1989 s.47- 48

³⁸⁸ Samuel B. Yahya el-Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*, Çev. Osman Cilacı, İstanbul, 1995 s.121.

³⁸⁹Nahum M. Sarna, "Abraham", *EJ*, II, 117; Ayrıca İslam kaynaklarından hadis külliyatlarında da bu konuyla ilgili rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetlerde İbrahim'in bu sözüyle din kardeşliğini kast ettiği şeklinde yorumlar yapılmıştır. Bkz. Buhari, Enbiya 8, Nikah 12; Müslim, Fedail 154; Ebû Dâvud, Talak 16

³⁹⁰ Nahum M. Sarna, "Isaac", *EJ*, IX,1-2

³⁹¹ Tekvin 26/6-11.

³⁹² Nahum M. Sarna, "Jacob", *EJ*, IX,1191; "Isaac", *EJ*, IX,1-2

Burada, Yakup'la ve yakınları ile ilgili olarak Tekvin'de geçen birkaç olaya yer vereceğiz.. Bunları ayrı bir bahis altında değil de, hepsini birlikte zikretmeyi uygun görüyoruz .Bunlardan ilki Yakup'un kardeşi Esav'dan ilk oğulluk hakkını satın alması olayıdır. İbranilerde ailenin ilk oğlu olmak ayrıcalık taşımaktaydı. Çünkü babanın otoritesi ve malının büyük bir kısmı ilk oğla kalıyordu³⁹³.

Esav ve Yakup İshak'ın oğullarıdır. İshak daha çok Esav'ı severken, karısı Rebeka ise Yakup'u sevmektedir³⁹⁴.Eski Ahid'de anlatıldığına göre Esav bir gün çok acıkmış halde avdan döner ve kardeşi Yakup'tan pişirmiş olduğu çorbadan kendisine de vermesini ister. Yakup buna karşılık ilk oğulluk hakkını kendisine vermesini ister. O da açlıktan dolayı ölmek üzere olduğunu, ilklğin kendisine hiçbir faydası olmayacağını söyleyerek bunu kabul eder. Yakup da buna karşılık ona ekmek ve mercimek çorbasını verir³⁹⁵.

Abdulahad burada asıl meselenin Hz.İbrahim'e kadar dayandığını, Allah İbrahimi ve neslinden gelecek olanları kutsadığında İbrahim'in tek oğlu İsmaili'n bulunduğunu ve onun ilk oğul olarak babasının mirasında büyük pay sahibi olduğunu, ancak yahudilerin Tekvin'de 22. babın 2,6 ve 7. ayetlerinde geçen "İsmail" adını çıkarıp onun yerine "İshak" adını koyarak bu miras hakkının İshak'a ait olduğunu iddia etmişlerdir. Dolayısı ile İsmail'de de olduğu gibi Esav'ın hakkının gasp edilmesi onlarda alışıl gelmiş bir davranıştır. Yakup'un büyük oğlu Esav, aynı zamanda amcası olan İsmail'e damat olmuş ve kısa zamanda civardaki arap kabileleri ile kaynaşmıştır. İşte Esav'ın büyük evlat olma hakkını kardeşi Yakup'a bir tabak çorba karşılığında satma hikayesi Hz. İsmail'e atfedilen kötü muameleyi haklı çıkarmak için icat edilmiş yakışıksız bir oyundur³⁹⁶.

Tekvin'de anlatılan bir diğer olay da Yakup ile annesi Rebeka'nın, Esav'a ve İshak'a karşı

³⁹³ Adam, *Dinler Tarihi* , Eskişehir, 1999, s.37; Abdulahad Dâvud, *Tevrat ve İncil'e göre Hz. Muhammed*, Çev. Nusret Çam, İzmir, 1990, s.33-41.

³⁹⁴ Dinler Tarihi Ansk., II, 306.

³⁹⁵ Azami, *Quranic Text*, s. 37 ;Tekvin 25/29-34.

³⁹⁶ Abdulahad Dâvud, *Tevrat ve İncil'e göre Hz. Muhammed*, s.33-41

yapmış oldukları hiledir.³⁹⁷ Buna göre İshak yaşlanıp da gözleri görmediği zaman oğlu Esav'ı çağırıp ona ava gitmesini ve avladığı şeylerle lezzetli bir yemek yapıp kendisine sunmasını ve bunun sonucunda da kendisinin onu kutsayacağını bildirir. Çünkü İshak daha çok Esav'ı, karısı da Yakup'u sevmektedir. Bunu duyan karısı Rebeka, Esav avda iken Yakupla bir olup sürüden getirdikleri bir kuzuyu keserler ve ondan yemek yaparlar. Yakup annesinin tavsiyesi ile teninin çıplak yerlerine kuzu derisi giyer. Çünkü Esav kıllı birisidir. Böylelikle İshak onu Esav sanacaktır ve bundan şüphe etmeyecektir. Yakup bunu yapmakla babasını aldatmış olacağını, babasının da bunu duyduğunda kendisine ve soyuna lanet edeceğinden korktuğunu söyler. Rebeka lanetin kendi üzerine olmasını dileyerek Yakup'u ikna eder ve ona Esav'ın en güzel elbiselerini giydirir.

Yakup yapılan yemeği babasına sunar ve kendisini ona "Ben Esav'ım" diye takdim eder. Babası ona, nasıl bu kadar erken avlandığını sorunca Yakup, Rabbin rast getirdiğini söyler. İshak ses Yakup'un sesi, fakat eller Esav'ın elleri diye söylenir, sonunda getirilen yemeği yer ve sunulan şarabı içer. Yakup'u da Esav diye kutsar. Daha sonra avdan dönen Esav durumu öğrenince bağırıp çağırır. Yakup'un iki defadır kendisini aldattığını (daha önce de ilk oğulluk hakkını satın almıştı) bu nedenle kardeşi Yakup'u mutlaka öldüreceğini söyler. Rebeka Yakup'u çağırıp kardeşinin kızgınlığı geçinceye kadar Harrandaki dayısı Laban'ın yanında kalması tavsiyesinde bulunur. Yakup giderken hem annesi, hem de babası yabancılarla evlenmemesi konusunda ona tavsiyelerde bulunurlar³⁹⁸.

Yakupla ilgili bir diğer ilginç hadise de onun evliliği ile ilgilidir. Yakup dayısının küçük kızını sever, dayısı Laban yedi yıl hizmetinin karşılığında küçük kızı kendisine vereceğini söyler. Bu sefer de dayısı ve kayın pederi olan Laban, Yakub'a tuzak kurar ve gerdek gecesi küçük kızı Rahel'in yerine, büyük kızı Lea'yı Yakup'un yanına sokar. Ancak daha sonra tekrar yedi yıl hizmet etmesi karşılığında Rahel ile de evlenir³⁹⁹.

Tekvin'de bu tür ahlaki zaaf içeren bir diğer hadise de Yakup'un kayınpederi ve dayısı

³⁹⁷ Gündüz, "Torah Kıssaları", a.g.e., s. 71.

³⁹⁸ L. Ginzberg, *The Legends of The Jews*, I,328-339 ;Tekvin 27. Bab.

³⁹⁹ Tekvin 29/ 18-30.

Laban'la yapmış olduğu anlaşmadır. Laban'ın yanında çobanlık yapan Yakup "sürüdeki çizgili ve benekli doğan hayvanların kendisine ait olması" konusunda Laban'la bir anlaşma yapar. Ancak sürüde bu tür hayvanların çoğalması için hileli bir yola başvurur. Bunun için kavak, badem ve çınar dallarını alarak hayvanlar su içmek için geldiklerinde bunları oraya koyar; böylelikle kızışan hayvanlar hep benekli ve çizgili doğururlar. Yakup bu hileyi sürünün iyi ve seçkin hayvanları için özellikle yapar. Bu yolla Yakup'un hayvanları güçlenip artarken, Laban'ınkiler zayıflar ve azalır. Yakup yaptığı bu hilenin Tanrı tarafından yapıldığını ifade eder⁴⁰⁰. Tekvin'de Laban'ın daha önceleri Yakup'a karşı bir çok hileler yaptığı ve Rabb'in bunları gördüğü yazar ve bir nevi Yakup'un haklı olduğu ima eder.

Yine Tekvin'e göre Yakup yaşlandığında Yusuf kendi oğullarını kutsasın diye iki oğlunu ona getirir. İlk doğan Manasse olduğu için önce onu kutsaması gerekirken, o önce küçüğü olan Efraim'i kutsar. Yusuf'un gözünde bu olay çok kötü görünür ve bunu babasına söyler. Yakup da bunu kendisinin kasden ve bilerek yaptığını söyler. Böylelikle Yakup, Manasse'nin olan öncelik hakkını ona vermemiştir⁴⁰¹.

Bunların dışında Tekvin'de, Yakup'un oğulları ve kızı ile ilgili olarak da ahlaki açıdan oldukça zaaflar içeren (zina gibi) bölümler yer almaktadır. Bunları da değişik başlıklar altında ileriki bölümlerde ele alacağız.

Görüldüğü gibi Tekvin'de özellikle Yakup'un kendisi, karısı, annesi, dayısı, kızı ve oğullarıyla ilgili bu tür isnadlara (yalan, hile, haksızlık, ileride geleceğı üzere zina vb.) çok fazla rastlıyoruz. İsrailoğulları'nın soyunun Yakup'un on iki oğluyla devam ettiğı de göz önüne alınacak olursa, yahudilerin kutsal kitaplarında kendi ataları ile ilgili olarak kabul ettikleri bu ahlaki zaaflar oldukça dikkat çekicidir. Üstelik bunlar kendilerince kutsal olarak kabul edilen bir metinde, ilahi dinlerin güttüğü ahlakilik gayesiyle çelişecek şekilde yer almaktadır.

⁴⁰⁰ Şinasi Gündüz, "Torah Kıssaları", a.g.e., s. 71. Ayrıca bk. Tekvin 30/32-42; 31/7-16.

⁴⁰¹ Tekvin 48/13-20.

Bu tür fiiler normal bir ahlak anlayışı ile bağdaşmadığı gibi (Patriyarklar döneminde her ne kadar on emir ve birtakım hükümler içeren Torah yok idiyse de) Nuh'un bildirdiği yedi emirde de⁴⁰² yasaklanmış olan davranışlardır⁴⁰³.

Eski Ahid'de peygamber kabul edilen Yeremya'nın kralın adamlarından korktuğu için doğruyu söylemediği yazlıdır.

“Ve Yeremya kral Tsedekiya'ya dedi: İsarilin Allah'ı şöyle diyor; Eğer Babil kralının reislerine sen çıkarsan canın yaşayacak, bu şehir ateşte yanmayacak, sen ve evin sağ kalacaktır. Çıkılmazsan bu şehir Kildaniler'in ellerine verilecek ve onu yakacaklar, sen de kaçıp kurtulamayacaksın.”der. Kral korktuğu için onlara çıkamayacağını söyler. Yeremya ise onu çıkınaya ikna eder. Ancak kral araların da geçen bu konuşmayı reislere söylememesini, gizli tutmasını ister. Yeremya da bunu kabul eder. Eski Ahid'in Yeremya kitabında konu şöyle sona erer.

“Ve bütün reisler Yeremya'ya gelip ona sordular ve kralın emretmiş olduğu bütün bu sözlere göre onlara anlattı. Ve artık ona bir şey demediler, çünkü işi kimse işitmemişti”⁴⁰⁴.

Görüldüğü gibi İsrail peygamberleri, diğer insanlar gibi çok rahat yalan söyleyebilmektedir. Onlar bunu gayet normal görmekte ve “hatasız kul olmaz” sözünüle geçiştirmeye çalışmaktadırlar⁴⁰⁵.

b. Adam Öldürme ve Savaşlarda Katliama Teşvik

Bu konuda ilk örnek Musa'nın peygamber olmadan önce Mısırlı bir kıptiye öldürme kastıyla vurup öldürmesi olayıdır. Çıkış'ta olay şu şekilde tasvir edilir:

⁴⁰² Sayılan emirlerin listesi ve içeriği Talmud, Avodah Zara gibi yahudi kaynaklarında farklılıklar arzeder.

Demirci, *Dini Çoğulculuk*, s.63

⁴⁰³ Demirci, a.g.e. 48-49.

⁴⁰⁴ Yeremya 38/17-28.

⁴⁰⁵ İsa Karataş, *Ağacı Yaşken Eğdiler*, s.123-126.

“Ve o günlerde vaki oldu ki Musa büyüyünce kardeşlerine çıktı ve onların yüklerini gördü (Mısırlıların yaptığı kötü muameleler) ve bir Mısırlı’nın kardeşlerinden bir İbraniye vurmakta olduğunu gördü, etrafına bakınıp kimse olmadığını farkedince, Mısırlı’yı vurup onu kumda gizledi”⁴⁰⁶. Bundan korkan Musa, Mısır’ı terketmek zorunda kalır ve bundan sonra artık onu yorucu bir hayat beklemektedir⁴⁰⁷.

Bu konuda Rahmetullah Efendi “Sağa sola baktı, kimse olmadığını görünce Mısırlıyı öldürdü” ifadesine dayanarak şunları söyler:

“Bununla Hz. Musa’nın sinirli ve sinirlenince de ne yaptığını bilmeyen biri olduğunu anlatmak isterlerse de Hz. Musa’nın asabiyetle değil, yardım amacıyla bu işi yaptığı ve onu öldürmek maksadıyla değil itip kavgayı ayırmak düşüncesiyle yaptığı, fakat yere düşen Mısırlı’nın öldüğü bilinen bir gerçektir”⁴⁰⁸.

Ayrıca Eski Ahid’de Musa’nın ve bazı diğer peygamberlerin kendilerine düşman olan kavimlerin halkının tümünün öldürülmesi ile ilgili birtakım emirler verdiğini görüyoruz. Normalde Eski Ahid’in ifadelerine göre bir kavimle savaşılırken önce teslim olmaları şartıyla sulh yapılması teklif edilir, eğer kabul etmezlerse bütün erkekler kılıçtan geçirilir, kadınları, çocukları, hayvanları ve şehirde bulunana her şey çapul edilir. Bu hüküm kendilerinden çok uzakta bulunan kavimler için geçerlidir.⁴⁰⁹ Ancak yakınlarında bulunan kavimler için adeta bir katliam yapmaları emredilir. Bununla ilgili Eski Ahid’de şu ifadeler yer almaktadır:

“Ancak Allah’ın Rabbin miras olarak sana vermekte olduğu bu kavimlerin şehirlerinden nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın, onları, Hittileri, Amorileri, Kenanlılar’ını, Perizzileri, Hivileri ve Yebusileri Allah’ın Rabbin sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin” “Ve cenk hizmetinden gelen ordunun zabitlerine, binbaşılara ve yüzbaşılara

⁴⁰⁶ Çıkış 2/11-12.

⁴⁰⁷ Moshe Greenberg, “Moses,” *EJ*, XII, 372.

⁴⁰⁸ Delhili Rahmetullah, *İzharü'l- Hak Tercümesi*, Çev. Ö. F. Efendi, Nüzhet Efendi, İstanbul, 1972, s.702.

⁴⁰⁹ Tesniye 20/10-15.

karşı Musa öfkeleni ve Musa onlara dedi: Bütün kadınları sağ mı bıraktınız? İşte İsrailoğulları'nın Poer meselesinde Balam'ın öğüdü ile Rabbe karşı tecavüz etmelerine bunlar sebep oldular ve böylece Rabbin cemaati arasında veba oldu. Ve şimdi çocuklar arasındaki her erkeği öldürün ve erkekle yatmış olarak erkek bilen her kadını lödürün. Ve erkekle yatmış olmayarak erkek bilmeyen bütün kadın çocukları, kendiniz için sağ bırakın⁴¹⁰.”

Benzeri bir durum Yeşu için söz konusudur. O bir peygamber olmamakla birlikte Musa'nın en yakın yardımcılarında biridir. Musa'nın halefi olarak tayin edilmiş ve İsrailoğulları'nı vaadedilen topraklara kavuşturmuş bir kişidir⁴¹¹. Yukarıda Musa'nın savaşla ilgili verdiği hükümlerin Yeşu tarafından nasıl uygulanmış olduğunu Yeşu'nun kitabında daha açık olarak görülmektedir.⁴¹²

Eski Ahid'de Samuel'le ilgili benzer ifadelere rastlıyoruz. Samuel İsrailin önemli peygamberlerinden birisidir. Özellikle krallar üzerinde büyük bir tesiri söz konusudur. Kavmin isteği üzerine onların başına Saul'u kral olarak tayin etmiştir. Klasik öncesi peygamberlerdendir ve “Roeh” olarak isimlendirilir⁴¹³. Samuel Kral Saul'e şu şekilde öğüt verir:

“Ve şimdi Rabbin sözlerini dinle, orduların Rabbi şöyle diyor: Şimdi git Ameleki vur ve onların her şeylerini tamamen yok et ve onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür...Ve Samuel dedi; Amelekiler Kralı Agagı bana getirin... Ve Samuel Gilgal'da Rabbin önünde Agagı parçaladı”⁴¹⁴.

Yahudiler, inançlarını, kendilerinin seçilmiş bir millet olma fikri üzerine temellendirdikleri

⁴¹⁰ Tesniye 20/16-17.

⁴¹¹ Çıkış 24/13; 32/17; 33/11; Sayılar 14/30,36-38; 27/15-23.

⁴¹² Yeşu 8/8, 22, 28; 10/ 28-41; 11/1-21

⁴¹³ Shalom Paul, “*Prophets and prophecy*” EJ., XIII,1155; Samuel 8/7; 10.

⁴¹⁴ I.Samuel 15/2-3 ; 32-33

için yukarıda görüldüğü gibi diğer kavimlerin çoluk çocuk demeden tümünün yokedilmesinde bir sakınca görmemişlerdir. Eski Ahid’de onların seçilmiş, üstün millet olmaları fikri erken dönemlerden itibaren Philo, Josephus gibi yahudi bilginleri tarafından sürekli savunulmuştur⁴¹⁵. Nitekim Talmud’da yer alan bilgilere göre, Yehova onlara diğer milletleri sömürme hakkı vermiştir, onlar Tanrı katında meleklerden daha sevimli oldukları için, bir yahudiye tokatlayan Tanrı’ya karşı bir suç işlemiştir, yahudiye dövenin cezası ölümdür. Yahudi olmayanlar insan sayılmazlar, yahudilerin bu insanlara merhameti haramdır, onlara fenalık yaptıkları ölçüde Tanrı’ya yaklaşacaklardır⁴¹⁶.

Konuyla ilgili olarak Eski Ahid’de Dâvud hakkında da şu ifadelere yer verilir:

“Ve Dâvud diyarı vurdu, ne erkek ve ne de kadın, kimseyi sağ bırakmadı...Ve Dâvud böyle yaptı, Filistiler diyarında oturduğu bütün günler usulü böyle idi diye, hakkımızda haber vermesinler diyerek Dâvud ne erkek ve ne kadından kimseyi Gat’a (İsrail peygamberi) getirmek için sağ bırakmadı”⁴¹⁷. Nitekim Allah şanını yüceltmek ve Ahid Sandığını muhafaza etmek için bir ev inşa etmeyi düşünür ve bunu Dâvud’a bildirmesi için Natan’a bildirir. Ancak daha sonra Dâvud’un savaşıcı olması ve çok kan dökücü olması sebebi ile mabedin inşasının ona nasip olmayacağı bunu oğlu Süleyman’ın yapacağı bildirilir⁴¹⁸.

Bunun yanında Eski Ahid’de Dâvud’un kasten adam öldürttüğü ile ilgili oldukça ilginç bir bölüm vardır. II. Samuel kitabında geçen ifadelere göre Dâvud, ordu komutanlarından biri olan Uriya’nın karısı ile yatar⁴¹⁹. Urya vatanını seven ve askerlerini düşünen cengaver bir komutandır. Bu nedenle Davud ona bir takım ikramlarda da bulunmuştur. Bu olaydan sonra Dâvud başkumandan Yoab’a bir mektup yazarak, Urya’yı şiddetli cenkte ön saflara koyup yalnız bırakmalarını ve böylece öldürülmesini emreder ve mektubu da urya ile gönderir. Komutan bu emri yerine getirir. Savaşın kızıttığı bir anda ön safta bulunan Urya

⁴¹⁵ Demirci, *Dinler. Tarihinin Meseleleri*, s. 18

⁴¹⁶ Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, İstanbul, 1999, s.166.

⁴¹⁷ I.Samuel 27/9,11.

⁴¹⁸ Adem Özen, *Yahudilikte İbadet*, s. 54; Kaufman- Eisenberg, “Yahudilik” a.g.e, s.124; I. Tarihler, 22/6-10

⁴¹⁹ Burada söz konusu edilen zina isnadının üzerinde ileride daha detaylı olarak durulacaktır.

öldürülür.⁴²⁰

Burada Dâvud haksız yere kasten bir adamın öldürülmesine sebep olmuştur. Başta on emir olmak üzere açıkca Tevratın “haksız yere adam öldürmeyin”⁴²¹ emrine muhalefet etmiştir. Her ne kadar Dâvud Peygamber olarak görülmesine de – bazılarına göre düşük derecede de olsa bir nübüvvet fonksiyonuna sahiptir⁴²². Eski Ahid’de kendinden sonrakilere karşı örnek ve büyük bir şahsiyet olarak gösterilmektedir⁴²³. O, savaşlardaki üstün başarılarının yanında dindarlığı ile de öne çıkmıştır, karallık vazifesinden boşta kalan zamanlarında vaktini ibadetle geçirmektedir. Vaktinin bir kısmını da Zebur’u yazmak için ayırırdı. Onun, bir ara bu büyük krallığı ile ve yazdığı şiirleri nedeni ile kalbine bir gurur da gelmiştir⁴²⁴.

Bu konuda Rahmetullah Efendi “ Komutan Urya’nın böylesine içten ve samimi davranışları karşısında insan şu soruyu sormaktan kendisini alamıyor; Kitap ehli olan bir insanın Allah’a, din ve millete bağlılığına bakmalı, bir de peygamber olup Allah tarafından seçilen koca ve yüce bir zatın durumunu görmeli, buna şaşmamak elde değil?” diyerek böyle bir isnadın iftira olduğunu söylemektedir⁴²⁵.

Eski Ahid’de, yukarıda sayılanlar dışında başkalarının da benzeri durumlarından bahsedilir. Bunlardan birisi de Dâvud’un oğlu Kral Süleyman’dır. Onun da bazıları siyasi olmak üzere değişik nedenlerle birtakım kimseleri öldürttüğü ifade edilmektedir⁴²⁶.

Yine Eski Ahid’de Peygamber İlyas’ın, (İlyas) bir dereye dört yüz elli Baal peygamberini toplayıp Kışon Vadisinde, onları boğazladığından bahsedilir⁴²⁷.

⁴²⁰ II. Samuel 11; Louis Ginzberg ., *The Legends of The Jews, David* , IV,101-104

⁴²¹ Çıkış 21/12.; 21/22-25..Tesniye 19/21

⁴²²İbni Meymun , *Delaletü'l- Hairin*, s. 333-334

⁴²³ Krallar 15/3-5.

⁴²⁴ L. Ginzberg , *The Legends of The Jews*, IV,101-102.

⁴²⁵ Delhili Rahmetullah , *İzharü'l- Hak* , s. 705.

⁴²⁶ I. Krallar 2/24-46.

⁴²⁷ I. Krallar 18/22,40.

Aynı şekilde İsrail Peygamberlerinden Elişa da savaşta İsrail Kralına şöyle öğüt verir: “ Ve her duvarlı şehri ve her seçme şehri vuracaksınız, her iyi ağacı keseceksiniz, bütün su kaynaklarını kapayacaksınız ve her iyi tarlayı taşlarla bozacaksınız”⁴²⁸.

Görüldüğü gibi Eski Ahid’de adam öldürme ve toplu katliamı andıracak tarzdaki ifadeler oldukça fazla yer almaktadır. Üstelik bunların çoğu da peygamber ve kral gibi toplumun önemli şahsiyetleri tarafından da teşvik edilmektedir. Belki yukarıda Eski Ahid’de geçen ifadeler bir savaş hukuku bağlamında değerlendirilebilir, ancak gene de çoluk-çocuk, kadın-erkek ayırımı gözetmeksizin halkın tamamen yok edilmesinin, ilahi dinlerin nihai amacına uygun düşmeyeceği kanaatindeyiz.

c. Lanetleme ve İsrailoğullarının Üstünlüğü Meselesi ⁴²⁹

Yahudi inancına göre lanetleme; kötülüğe muhatap olma ve Tanrı tarafından terk edilme gibi sonuçlara sebep olmaktadır⁴³⁰. Ancak burada söz konusu olan lanetleme, yahudilerce günah olarak kabul edilen bir davranış değildir. Fakat israiloğulları lanetlenmiş olarak gördükleri kişileri ve onların soyundan gelenleri daima küçük görmüşler ve buna dayanarak her fırsatta kendilerinin üstünlüklerini vurgulama yoluna gitmişlerdir

Eski Ahid’de Eyüp, Yeremya gibi kimilerinin üstlendikleri peygamberlik görevinin zorluğu sebebi ile kendisinin bu dünyaya gelişine lanet etmekte olduğunu, Nuh, Yakup ve Elişa gibi kimilerinin de karşılarındaki insanlara çeşitli nedenlerle lanet ettiklerini görmekteyiz..

Tekvin’de anlatıldığına göre Yakup, ömrünün son günlerine doğru oğullarını yanına çağırır, onlara hem öğütler verir hem de başlarına gelecek olan şeyleri haber verir ve şöyle der:

⁴²⁸ I. Krallar 3/19.

⁴²⁹ Bu üstünlük iddiası başka kavimlere karşı olduğu gibi israiloğulları’nın kendi içlerindeki boylar arasında da olmuştur. Eski ahid’de peygamberlerle ilgili isnatların sebeplerinden birinin de bu seçilmişlik kavramı ile ilgili olduğunu düşündüğümüz için konuyu bu başlık altında ele almayı uygun gördük.

⁴³⁰ Adem Özen , *Yahudilikte İbadet*, s.28

“Ruben, benim ilkim Sular gibi oynak olan, sen birinci olamayacaksın; çünkü sen babanın yatağına çıktın, o zaman onu murdar ettin, benim yatağıma çıktın. Şimeon ve Levi kardeşirler. Ey Canım! sen onların meclisine girme; ey izzetim sen onların cemiyetleri ile birleşme; çünkü onlar öfkelerinde adam öldürdüler ve kızgınlıklarında sığırlar topal ettiler⁴³¹. Onların öfkesi lanetli olsun, çünkü o vahşi idi; onların gazabı lanetli olsun, zira gaddardı; onları Yakup’da böleceğim ve İsrail’de dağıtacağım”⁴³².

Yakup’un bu sözüne istinaden onun övdüğü sıptlar daha güçlü ve hakim konuma gelirken, diğerleri hep güçlü olanların yönetiminde ve idaresinde olmuşlardır. İleride de (Süleymandan sonra) yine bu olaya istnaden İsrailoğulları Yahuda ve İsrail devleti olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

Eski Ahid’de Peygamber Elişa’nın kendisi ile alay eden çocuklara ve ayrıca kölesine karşı ettiğini görmekteyiz.⁴³³

Peygamber Nehemya da Yahudiler içinde çoğu yabancı dilde konuşan çocuklar görünce kavminden yabancı kadınlarla evlenenlere çıkışıp onlardan bazılarını dövüp saçlarını yolduğunu ve onlara lanet ettiğini söyler. Nitekim Allah’ın sevgili kulu olmasına rağmen Süleyman’ın da bu kadınlarla evlendiğinde, ecnebi kadınların ona bile suç işlettiklerini belirtir⁴³⁴.

Burada son olarak Tekvin’de, geçen ve yahudilerin de seçilmişliği ile çok daha yakından ilgisi bulunan Nuh’la ilgili lanetleme olayına yer vereceğiz. Nuh yahudiler açısından peygamber olarak görülmez ancak önemli bir şahsiyettir. Çünkü Tanrı İbrahim’den önce ilk kez onunla tüm insanları kapsayan evrensel bir Ahid yapmıştır. Bunun görsel işareti de gökkuşağıdır⁴³⁵, buna göre Tanrı Nuh soyunun bir daha asla tufanla⁴³⁶ karşılaşmayacakları

⁴³¹ Bu olaylara ileride zina isnadı bahsinde değinilecektir

⁴³² Tekvin 35/22; 49/3-7

⁴³³ II. Krallar 4/23 – 25; 5/15 - 27

⁴³⁴ Nehemya 13/ 23-27

⁴³⁵ Bristow, *Vaat*, 50-51.

sözünü vermiştir. Tanrı ona, bu gün Yahudilerce, “Nuhu’un yedi kanunu olarak bilinen” emirlerini bildirmiştir⁴³⁷.

Tekvin’de Nuh’un oğlu Ham’ı lanetlemesi ile ilgili olan olay şu şekilde anlatılır; “(Tufan sonrası) Ve Nuh çiftçi olmaya başladı ve bir bağ dikti ve şaraptan içip sarhoş oldu; ve çadırın önünde çıplak oldu. Ve Kenan’ın atası olan Ham, babasının çıplaklığını gördü ve dışarda iki kardeşine söyledi. Ve Sam ile Yafet bir esvap alıp onu kendi iki omuzları arasına koydular ve geri geri gidip babalarının çıplaklıklarını örttüler ve yüzleri geri olup babalarının çıplaklığını görmediler. Ve Nuh şarabından ayıldı ve küçük oğlunun kendisine yaptığını anladı ve dedi: Kenan lanetli olsun, kardeşlerine kullar kulu olacaktır. Ve dedi Sam’ın Allahı Rab mübarek olsun ve Kenan ona kul olsun, Allah Yafet’e genişlik versin, ve Sam’ın çadırlarında otursun; ve Kenan ona kul olsun⁴³⁸.

Tevrat’ta geçen bu olay nedeni ile Sam ve Yafet’in nesilleri, Ham’ın nesli olan Kenanlılar’ına üstün oldular. Açıkça anlaşılacağı gibi bu hikaye İsrailoğulları’nın Kenanlılar’ınla ilişkili oldukları bir devirde, kendilerinin onlardan üstün olduklarını delillendirmek amacıyla anlatılmaktadır⁴³⁹.

Dolayısı ile biz bunu Yahudilerin seçilmiş millet olma (Chosen People – am batur) kavramı ile açıklayabiliriz. Ham’ın lanetlenmesi ve Yafes’in Sam’ın emrine amade kılınması motifi milletler tablosunun objektifliğine gölge düşürür. Özellikle Kenanlılar’ın’ın atası olduğu düşüncesiyle Ham’ın soyunun lanetlendiğinde şüphe yoktur. Herhalde bu söylem yaşanan uzun mücadele yıllarının retrospective (geriye yansıtılan) bir yorumudur⁴⁴⁰. Sürekli kontrol altında olma ve ezilmenin getirdiği trajik yaşam siyasal planda eşitlik, dinsel planda ise üstünlük nosyonları ile kendini açığa vurmuştur. Kontrol

⁴³⁶ Tufanla ilgili geniş bilgi için bkz. Sarıçioğlu Ekrem, “Kur’an ve Arkeoloji Işığında Hz.Nuh ve Tufan Olayına Yeni Bir Yaklaşım”, İslami Araştırmalar Dergisi , cilt 9, sayı. 1-4, 1996.

⁴³⁷ Demirci, *Dini Çoğulculuk*, s.27.

⁴³⁸ Tekvin 9/20-25.

⁴³⁹ Gündüz, “*Torah Kıssaları*”, a.g.e., s. 71.

⁴⁴⁰ Demirci, *Dini Çoğulculuk* s. 25-26.

altında bulunma, Yahudilerin kendilerini tanımlamada ve anlamlandırmada referans noktası olarak “diğerlerini” esas almaya itmiştir. Bundan dolayı da ibrani literatürü “ben ve o” teması üzerine dayandırılmıştır⁴⁴¹. Bu düşünce her ne kadar evrensel bir olgu olsa da, özellikle yahudilerde çok daha ileri boyutlarda olmuş ve bu düşünce zamanla üstün bir ırk olma şekline dönüştürülmüştür⁴⁴².

Seçilmişlik ve üstün olma fikri tarih boyunca Yahudilere oldukça pahalıya mal olmuştur. Daha erken dönemlerde, Sokrates’in Yunan dünyasında yahudiler, adları nefretle anılan bir kavim olmuşlardır. Aynı şekilde Romalılar da onları nefretle anmışlar ve Roma edebiyatında bu şöhretleriyle konu olmuşlardır⁴⁴³. Daha geç dönemlerde ise “Anti-

⁴⁴¹ Demirci, a.g.e. s.7

⁴⁴² Yahudilerin seçilmiş olmaları, Tevratı kabul etmelerine bağlanmıştır. Rabbani geleneğe göre Tanrı Tevratı önce diğer kabilelere (Başta Esavoğullarına, İsmailoğullarına , sonra bütün milletlere) teklif etmiş, onlardan hiç biri bunu kabul etmemiştir. İsariloğulları ise hiçbir itirazda bulunmadan onu kabul etmişler. Haggadacılar gelen bu rivayete karşılık Babil Talmudunda İsrailoğulları’nın Tevratı kabülde zorluk çıkardığını belirten rivayetlere de yer verilmiştir., Bu yüzden İsrail kutsal sayılmış, çünkü Tevrat onların yüzünden yaratılmıştır. Allah arsızlıkları sebebi ile onları azarladığında onlar: “Bize böyle davranmak yakışmaz mı? Çünkü bizden başka senin Tevratını kabul eden olmadı” diyerek Tanrı’ya cevap vermişler, dolayısı ile bu seçkinlikleri onlara tıyı minnet altında bulundurma hakkı vermiştir. Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, s. 51- 53

Bu nedenle olsa gerektir ki İsrailoğulları ile Tanrı arasında yapılan ahid ebedi olduğu, onlar kötü davranşalar bile bu ahdin geri döndürülemeyeceğine inanırlar. İsrail tarihi boyunca gerek peygamberlerin ve gerekse İsrail halkının yaşadığı sıkıntılar, güçlükler, onların seçilmiş bir kavim olma özellikleri ile, dolayısı ile de Tanrı’nın vaadi ile çatışır gözükmetedir. Bu nedenle insanlar Tanrı nasıl bütün bunlara izin vermiştir diye onu sorgulama yoluna gitmişlerdir. Yahudi düşüncesi buna Tanrı’nın güçlü iradesine, hatta bu irade hiç anlaşılmadığı zaman bile boyun eğmek gerektiğini ileri sürerek cevap vermiştir. Özellikle geleceği düşünmek için insan şimdiki zamandan yüz çevirmelidir. Bu nedenle yahudi dininin belirli bir niteliği de umuttur. Eyüp kitabında işlenen konu da budur. Daha sonra bundan da mesih anlayışı - gelecekteki mutlu günü bekleme günü- doğmuştur. .Kaufmann-Eisenberg, “*Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*”, a.g.e. s..96-97; Challaye, *Dinler Tarihi*, 140-141; Bristov, *Vaat*, s.29,72,102.

⁴⁴³ Demirci, *Dinlerin Dejenerasyonu*, s.77

Semitizm” adıyla yahudilere karşı bu tutum devam etmiştir⁴⁴⁴.

Görüldüğü gibi Eski Ahid’de peygamberler hakkında yapılan ithamların arkasında sosyal, siyasi ve dini birtakım sebepler yatmaktadır. Onlar zayıf ve güçsüz oldukları dönemlerde hep bu argümanları kullanmışlar ve dünya ulusları içinde kendilerini bununla anlamlandırma yoluna gitmişlerdir. Geç dönemlerde Eski Ahid metinlerini kaleme alırken de peygamberlere ve bazı din büyüklerine birtakım menfi yakıştırmalarda bulunabilmişlerdir.

d. Sarhoşluk

Eski Ahid’de şarap içip sarhoş olmanın yasak olduğuna dair bir hüküm yer almaz. Fakat sarhoşluk yalancı peygamberlerin özelliklerinden biri olarak zikredilir.. Bununla ilgili olarak Peygamber İşaya, sahte peygamberlerin kahinle birlikte içkiden dolayı sendelediklerini ve şarap düşkünü olduklarını, bütün sofralarının kustumuk ve pislikle dolu olduğunu, temiz bir yerin bulunmadığını söyleyerek onları kınarken⁴⁴⁵, Habakkuk’kun da “Ve şarap da haindir, kibirli adamdır...Komşusuna içki içirenin vay başına ! Vay sana. Sen ki, ona kendi zehrini katıyorsun ve onların çıplaklığına bakmak için onları da sarhoş ediyorsun⁴⁴⁶” diye sarhoşluğu tasvip etmediğini görüyoruz. Bu ve buna benzer ifadeleri Eski Ahid’in diğer bazı bölümlerinde de görebiliriz⁴⁴⁷.

Eski Ahid’de patriyarklarla birlikte kimi şahısların da içki içip sarhoş olduklarından bahsedilir. Bunlardan birisi Nuh peygamberle ilgilidir. Yukarıda peygamberlerin laneti konusunda da değindiğimiz gibi o, sarhoş olup soyunmuş ve kendisini çıplak olarak gören oğlu Ham’ı ve onun nesli olacak olan Kenan’ı lanetlemiştir. Tekvin’de Lut’la ilgili olarak da kızlarının ona şarap içirip onu sarhoş ettikten sonra onunla zina ettiklerini belirten

⁴⁴⁴ Daha geniş bilgi için bkz. I.Rennap, *Anti-Semitizm ve Yahudi Sorunu*, İstanbul, 1991, s. 13-32 , 73-124 ; Masdusi Abdullah, *Yaşayan Dünya Dinleri (Sosyo-politik bir inceleme)* , Çev. Mesud Sadak, İstanbul, 1981, s. 257-270.

⁴⁴⁵ İşaya 28/7-8; Mika 2/11

⁴⁴⁶ Habakkuk 2/ 5,15-16.

⁴⁴⁷ .Hoşea 4/11, 18, Süleyman’ın Meselleri 20/1.

insanlık dışı, ahlak dışı bir olaydan sözedilir⁴⁴⁸. Kimi yahudi alimleri –bu kadar kötü fiillerin nasıl olupta kutsal kitaba alındığını tartışmaktansa- Lut’un ilk kez sarhoş olup o kötü fiili yaptığının farkına varmasından sonra tekrar içip sarhoş olmasını ve küçük kızıyla da aynı fiili işlemesini eleştirerek Lut’u kötü gösterme’ye çalışmışlardır⁴⁴⁹. Bu konuya zina isnadı bahsinde daha detaylı olarak değinilecektir.

Dâvud’da ordu komutanı Urya’yı evine göndermek için ısrar ederken birlikte yiyip içtiklerinden ve sarhoş olduklarından bahsedilir⁴⁵⁰. Yine Eyüp kitabında, Eyüp’ün oğulları ve kızları ile birlikte yemek yiyip şarap içtikleri yazılıdır⁴⁵¹. Yine Tekvin’de Yakup’un babası İshak’a şarap sunduğunu ve babasının da onu içtiği, başka bir yerde de İshak’ın oğlu Yakup’u şarapla beslediği ifade edilir⁴⁵². Özellikle ayinlerde şarap içme adeti yahudiler Kenan iline girdikten sonra çevre kültürlerin etkisi ile birlikte görülmeye başlanmıştır⁴⁵³.

e. Soymayı Öğütlenme

Eski Ahid’e göre Musa, kavmi ile birlikte Mısır’dan çıkmadan önce kavmine Mısır’dan eli boş olarak çıkmamalarını, Mısırlıların mallarından alabildikleri kadarını yanlarına almalarını ve onları soymalarını öğütler. Bununla ilgili olarak Tevrat’ta şu ifadeler yer alır:

“Ve Mısırlıların gözlerinde bu kavme lûtuflar vereceğim; ve vaki olacak ki gittiğiniz zaman eli boş gitmeyeceksiniz, fakat her kadın komşusundan ve evinde olan misafirinden gümüş şeyler ve altın şeyler ve esvaplar isteyecek ve oğullarınızı ve kızlarınızı onlarla süsleyeceksiniz ve Mısırlıları soyacaksınız”⁴⁵⁴.

⁴⁴⁸ Tekvin 19/ 30 – 38.

⁴⁴⁹ Eli Davis, “Lot”, *EJ*, XI, 507-508.

⁴⁵⁰ II. Samuel 11/13.

⁴⁵¹ Eyüp 1/13.

⁴⁵² Tekvin 27/25, 37.

⁴⁵³ Özen , *Yahudilikte İbadet*, s.15

⁴⁵⁴ Bk. Çıkış 3/21,22.

Yukarıda geçen ifadeleri tamamlayıcı mahiyette yine Tevrat'ta şöyle denir:

“Ve İsrailoğulları Musa’nın sözüne göre yaptılar ve Mısırlılardan gümüş şeyler ve altın şeyler ve esvap istediler ve Rab Mısırlıların gözünde kavme lûtufta verdi ve istediklerini verdiler ve Mısırlılar’ı soydular”⁴⁵⁵. “Çalmayacaksın, komşunun malına el uzatmayacaksın” diyen ve bu suçu işleyen ağır bir şekilde cezalandırılacağını söyleyen bir Tanrı⁴⁵⁶ nasıl oluyor da böyle bir emir veriyor? Bazı apolojik eserlerde bu cümlelerin “gidin onların mallarını çalın” anlamında değil, bilakis daha önce sizden alıp gasbettikleri mallarınızı isteyin şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir.⁴⁵⁷ Ancak o zaman Tanrı’nın “soyun” şeklinde değil de “gidip kendi hakkınızı isteyin” diye bir ifade kullanması daha doğru olurdu.

Ayrıca Tekvin’de Yakup’un karısı Rahel’in de babasının terafımı denilen bir put idolunu çaldığı ve bunu da bir yalanla gizlediği yazılıdır. Ancak bundan Yakup’un haberi olmamıştır⁴⁵⁸.

f. Put Yapma ve Puta Tapma

Eski Ahid’de Harun’un kavmine bir put yaptığından bahsedilir. Yahudilere göre Harun bir peygamber değildir, ancak o Tanrı Yehova tarafından Musa’nın yardımcısı olarak görevlendirilmiş ve sıkıntılı zamanlarında Harun’un yanında yer almıştır. Ayrıca Tanrı tarafından israiloğulları’na kahin olarak tayin edilmiştir ve kahinlik ebedi bir kanun olarak onun soyuyla devam etmiştir⁴⁵⁹. Yine Mezmurlarda onun Tanrı tarafından mukaddes kılındığı ifade edilir.⁴⁶⁰ O, Musa’nın ağabeyi’dir, kız kardeşi Miryam da İsrailoğulları’na gönderilen kadın peygamberlerden birisidir⁴⁶¹. Eski Ahid’de Musa Tanrıdan yazılı

⁴⁵⁵ Çıkış 12/ 35-36.

⁴⁵⁶ Tesniye 5/6-21

⁴⁵⁷ Karataş , *Ağacı Yaşken Eğdiler*, s.32

⁴⁵⁸ Bkz. *Tez metni* s. 67

⁴⁵⁹ Çıkış 29/9 Ayrıca kahinlerin görevi ile ilgili olarak bk. *tez metni* I.Bölüm

⁴⁶⁰ Mezmurlar 106/ 16.

⁴⁶¹ Çıkış 2/4-8 ; 4/10-17; 15/20-21; Mika 6/4.

levhaları almak üzere Sina'ya gittiğinde kavmin ısrarı üzerine Harun'un onlara buzağıdan put yaptığı yazılıdır. Tevrat olayı şöyle anlatır:

“Ve dağdan inmek için Musa'nın geciktiğini görünce kavm Harun'un yanına toplandı ve dediler; Kalk bizim için ilah yap, önümüzden gitsinler, Çünkü Musa'ya bizi Mısır'dan çıkaran bu adama ne oldu bilmiyoruz. Ve Harun onlara dedi; karılarınızın, oğullarınızın ve kızlarınızın kulaklarındaki altın küpeleri kırıp çıkarın ve onları bana getirin..Ve Harun onu ellerinden aldı ve oymacı aleti ile ona biçim verdi ve onu dökme bir buzağı yaptı. Ve dediler; ey İsrail! Seni Mısır'dan çıkaran ilahların bunlardır. Ve Harun onu gördü ve onun önüne bir mezbah yaptı ve Harun ilan edip dedi; Yarın Rabbe bayramdır. Ve ertesi günü erkenden kalktılar ve yakılan takdimeleri arz ettiler⁴⁶².”

Tanrı Musa'ya bunu bildirir ve onları cezalandıracağını söyler. Musa Tanrıdan kavmi için af diler ve sonunda Tanrı bu sözünden dolayı nadim olur. Musa da kavmin yanına varınca kızgınlığından dolayı Tanrıdan getirdiği iki tarafı da yazılı olan iki levhayı parçalar. Yaptıkları buzağıyı alır ateşte yakar ve toz oluncaya kadar onları ezer, suyunu yüzüne saçıp isari loğulları'na içirir. Musa Harun'a da çıkışır ve ona çok kızar. Harun da kavmin kötülüğe meyilli olduğunu, kendisinin sadece kavmin getirdiği şeyleri ateşe attığını ve ortaya şu buzağının çıktığını söyleyerek, kendini savunur. Musa da bunun üzerine ceza olarak ordugahta kavminden herkesin kendi kardeşini, kendi arkadaşını ve komşusunu öldürmesini emreder. Bu emri Levililer yerine getirir ve o gün kavimden üç bin kadar adam ölür⁴⁶³.

I. Krallarda Süleyman'la ilgili olarak Tanrı Yehova'nın yasaklamasına rağmen onun ecnebi kadınlarla evlendiğini, bunlardan yedi yüz tanesinin kral kızı, üç yüz tanesinin de cariye olduğunu ve onların Süleyman'ın ihtiyarlığında onun yüreğini saptırdıklarını yazar ve şöyle devam eder; “ Ve Süleyman Saydalılar'ın ilahesi Astartin'in ardınca ve Ammonilerin mekruh şeyi Milkom'un ardınca gitti. Ve Süleyman Rabbin gözünde kötü olanı yaptı ve tamamen Rabbi ardınca yürüyen babası Dâvud gibi yürümedi... Onlar için

⁴⁶² Çıkış 32 /1-20.

⁴⁶³ Çıkış 32/1-29.

yüksek yer yaptı. Ve kendi ilahlarına buhur yakan ve kurbanlar kesen bütün ecnebi kadınları için böyle yaptı.” Bundan dolayı Tanrı Yehova Süleyman’ın krallığını elinden çekip alacağını bildirir. Ancak babası Dâvud’un hatırı için bunu onun hayatında değil de, onun oğulları zamanında yapacağını, krallığın tamamını almayacağını, sadece bir sıptı onun oğullarına vereceğini söyler⁴⁶⁴.

Bu nedenle de Süleyman’ın ölümünden sonra krallık Yahuda ve İsrail olmak üzere ikiye ayrılır, kuzey krallığı milâttan önce 722 yılında Asurlular tarafından yıkılı, egemen sınıf tutsak edilip İsrail tarihten silinir.. Güney krallığı da milâttan önce 587 Kudüs’ün düşüşüyle ortadan kalkar ve yahudilerin üst sınıfı sürgüne gönderilir⁴⁶⁵.

Yine peygamber Nehemya, kendi kitabında, yabancı kadınlarla evlenen İsrailoğlluarını lanetler ve Rabb’in gözündeki iyi bir kral olan Süleyman’ın da bu yasağı çiğnediğini ve putlara meylettğini söyler⁴⁶⁶.

Bazı kaynaklarda yahudilerin zaman zaman Filistin çevresindeki Baal, Aştoret putlarına taptikları, Süleyman’ın ölümünden sonra da putperestliğe kapıldıklarından bahsedilir.⁴⁶⁷

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığına göre Tanrı Süleyman’ın putlara tapmasından dolayı onun kendisini değil, çocuklarını cezalandırır ve hatta bu ceza krallığın yıkılmasına bile etki eder. Tanrı Yehova Dâvud’dan dolayı Süleymanı cezalandırmadığını, çünkü Dâvud’un Tanrı’ya karşı çok iyi bir insan olduğunu söyler. Oysa ki (ileride değineceğiz) Eski Ahid’den onun zina yaptığını, haksız yere komutanı Urya’yı öldürttüğünü ve yine oğullarının yaptığı zinadan dolayı onları cezalandırmadığını öğreniyoruz. Hal böyleyken Dâvud’un örnek biri olarak gösterilmesi (onun bu yaptığı kötü fiil, bir istisna olarak zikredilse bile) oldukça ilginçtir. Çünkü her ikisi de yahudi şeriatine –üstelik şeriatin esasını oluşturan on emre- muhalefet etmişlerdir.

⁴⁶⁴ I. Krallar 11/1-13.

⁴⁶⁵ I. Rennap, *Anti-Semitizm ve Yahudi Sorunu*, s.4-10.

⁴⁶⁶ Nehemya 13/25-27.

⁴⁶⁷ Günay Tümer, *Biruni’ye Göre Dinler ve İslâm Dini*, Ankara 1975. s.132.

Ayrıca Yakup ve ailesi Aram diyarından dönerken karısı, babasının terafimini (Tanrı idolleri) çalıp beraberinde getirdiğinde Torah'ın suskun kalması da dikkat çekicidir.⁴⁶⁸ Ancak İsrailin ataları sayılan patriyarklar bu dönemde asla bu putlara dua etmemişlerdir. Ancak geç dönemlerde İsrailoğulları mabedlerini putlarla donatmışlardır. Hakim Gideon bir nevi put sayılan altından bir efod yapmıştır, aynı şekilde peygamber Mika'nın annesi Rabbe takdis için yaptırdığı putu mabede yerleştirmiştir. Yine heykelin yasak olmasına rağmen Süleyman mabedinin avlusuna boğa heykelleri yapılmıştır⁴⁶⁹.”

g. Zina İsnadı

Eski Ahid'de belki de en dikkat çekici olan isnad, Lut'un kendi kızlarıyla ve Dâvud'un yabancı bir kadınla zina yaptığını belirten bölümdür. Bu şahsiyetler Eski Ahid'de ve dolayısı ile de Yahudi geleneğinde peygamber olarak görülmezler. Fakat Tanrı Yehova normal insanlardan farklı olarak onlarla çeşitli şekillerde diyaloga girmiştir⁴⁷⁰.

Hiz. Lut ve Hiz. Dâvud, müslümanlar açısından peygamber olarak kabul edildiği için, normal bir insan için bile çok büyük bir ahlaksızlık sayılan bu ithamlara karşı müslüman müellifler şiddetle karşı çıkmışlar ve bunların birer büyük iftiradan ibaret olduğunu söylemişlerdir⁴⁷¹. Çünkü bu, İslâm'ın nübüvvet inancı açısından, peygamberlerin Yüce Allah tarafından seçilmiş insanlar olduğu inancıyla çelişmekte, hem “masumiyeti” (günahlardan korunmuşluğu) prensibine, hem de onların getirmiş olduğu ilahi mesajın ruhuna aykırı kabul edilmektedir.

Ayrıca Eski Ahid'de, sözü edilen bu iki olayın dışında peygamberlerin, özellikle patriyarkların ve saygın kralların yakınlarında (oğulları, kızları gibi) da benzeri fiillerle ilgili oldukça fazla hadiseye rastlıyoruz⁴⁷².. Burada yine Eski Ahid'den alıntılar yaparak

⁴⁶⁸ Gündüz, “*Torah Kıssaları*”, a.g.e.,s. 64-65; Tekvin ,31/19-35.

⁴⁶⁹ Özen, Yahudilikte İbadet, s.32,50,51,57

⁴⁷⁰ İbni Meymun a.g.e s.435-438

⁴⁷¹ Bkz.Rahmetullah Efendi, *İzharü'l- Hak*. s.690 – 693 ; Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*, s.120-125 ; Ahmed

Deedat, *Kitab-ı Mukaddes Allah Sözü müdür?* s.62-70;

⁴⁷² Bk. Tekvin 34; 35/22; 38/12 –30; II Samuel 13/1-22.

söz konusu isnadlara da yer vereceğiz.

ga. Lut'la ilgili

Eski Ahidin soy kütüğüne göre Lut, Haran'ın oğlu, İbrahim'in babası olan Terah'ın da torunudur. Dolayısı ile İbrahim'in de yeğenidir. Lut, babasının ölümünden sonra İbrahim'in yanına gider ve onun himayesinde kalıp onunla birlikte bir çok yeri dolaşır. Eski Ahid'de Lut'tan salih bir kimse olarak değil, ancak misafirperver biri olarak bahsedilir. Yahudi Rabbinik geleneğini temsil eden Agga dah da ise doğru bir kimse olarak anılır fakat, nahoş hareketlerinin olduğu kabul edilir. Bir peygamber olarak görülmez. Ancak mesih'in onun soyundan geleceği kabul edildiği için önemli bir kimsedir⁴⁷³.

İbrahim, Sara ve Lut birlikte Mısır'dan çıkıp Beyt-el denen yerde konakladıklarında Lut'un çobanları ile, İbrahim'in çobanları kavga ederler. İbrahim Lut'u yanına çağırarak kendisinin rahatça yaşayabileceği bir memleket seçip istediği yere gidebileceğini söyler. O da Sodom diyarına gidip yeleşir⁴⁷⁴.

Lut, Sodom halkının helak etmek üzere gelen insan kılığındaki melekleri evine alır ve onlara bir çok ikramlarda bulunur. Fakat azgın kavim, gelen misafirleri kendilerine teslim etmesi için Lut'un kapısına dayanınca Lut, misafirlerini kavme vermek yerine, onlara karşılık kendi kızlarını bu ahlaksız insanlara teklif eder.

“Ve dedi : Ey kardeşlerim, rica ederim kötülük etmeyin. İşte benim ere varmamış iki kızım var; rica ederim onları size çıkarayım ve onlara gözünüzde iyi olana göre yapın; ancak bu adamlara bir şey yapmayın, mademki damımın gölgesine geldiler⁴⁷⁵.”

Sonunda melekeler kendilerinin bu şehri ve kavmi helak etmek üzere geldiklerini söyleyip Lut'tan yakınlarından kimler varsa onların hepsini alıp burayı terk etmesini isterler. Lut'un

⁴⁷³ Eli Davis, “Lot”, *EJ*, XI,507

⁴⁷⁴ Tekvin 11/27,32; 13/8-12:

⁴⁷⁵ Tekvin 19/ 1- 10

damatları bunu bir şaka olarak görür ve şehirden çıkmazlar, karısı da giderken arkasına dönüp baktığı için bir tuz direği olur. Lut ve iki kızı dışında kurtulan olmaz. Rab melekler eliyle Sodom ve Gomore'yi kükürt ve ateşle helak eder.⁴⁷⁶ Burada Lut'un karısının tuz sütunu haline dönüşmesini Sodom'un helakı şeklinde yorumlayanlar olmuştur.⁴⁷⁷

Asıl bundan sonra zikredilen ve Lut'un bilmeden de olsa kızları ile zina ettiğini ifade eden bölüm vardır ki bunu hiçbir insani ve ahlaki temele dayandırmak ve meşru göstermek mümkün değildir. Tekvin'de olaylar şöyle gelişir:

“Ve Lût Tsaor'dan çıkıp dağda oturdu ve iki kızı onunla beraberdi, çünkü Tsaor'da oturmaktan korktu. O ve iki kızı bir mağarada oturdular. Büyük kızı küçüğüne dedi: Babamız kocamıştır, bütün dünyanın yoluna göre yanımıza girmek için memlekette erkek yoktur. Gel babamıza şarap içirelim ve babamızdan zürriyeti yaşatmak için onunla yatarız. Ve o gecede babalarına şarap içirdiler ve büyük kız girip babası ile yattı ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Ve vaki oldu ki ertesi gün büyük kız küçüğüne dedi: İşte dün gece babamla yattım; bu gecede ona şarap içirelim ve babamızdan zürriyet yaşatmak için gir, onunla yat. Ve o gece dahi babalarına şarap içirdiler ve küçük kız kalkıp onunla yattı ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Lût'un iki kızı böylece babalarından gebe kaldılar. Ve büyük kız bir oğul doğurdu ve onun adını Moab çağırdı; o güne kadar Moablılar'ın atasıdır. Ve küçük kız, o da bir oğul doğurdu ve onun adını Ben-ammi çağırdı; o bugüne kadar Ammon oğullarının atasıdır”⁴⁷⁸.

Kimi kaynaklarda, Nuh'un tufan hadisesinde geçen o, Lût'un Sodom ve Gomore ile olan olayını birbirine benzettikleri görülür. Yine bu kaynaklarda Lût'un kızları ile yapmış olduğu zina olayı doğrulanmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında Lut Gölü civarında bulunan Kumran yazmalarında da bu ifadelere rastlanmaktadır. Farklı olarak Lut'un da İbrahim'le birlikte Firavun'a gittiğinden bahsedilir⁴⁷⁹.

⁴⁷⁶ Tekvin 19/1-14, 24-26 ; Ayrıca bkz. Eli Davis, “Lot”, *EJ*, XI, 508.

⁴⁷⁷ Gündüz, “Torah Kıssaları”, a.g.e.,s.58-59

⁴⁷⁸ Tekvin 19/ 30 – 38.

⁴⁷⁹Eli Davis, “Lot”, *EJ*, XI , 508.

Yahudi geleneği bu kıssa ile ilgili birtakım yorumlar yaparlar. Buna göre; Lut, cimri birisidir, İbrahim de cömerttir, çünkü çobanlar kavga edince istediği yere gitmesi için ilk tercih hakkını ona vermiştir, O da günahkar ve ahlaksız bir kavim olan Sodom'a gidip yerleşmeyi bizzat kendisi tercih etmiştir. O, İbrahim'den ayrılmakla Tanrı'dan ayrılmıştır. Lut, evine gelen misafirlerine karşılık kendi kızlarını onlara teklif etmekle aşırı ikramda bulunarak ahlaki sınırları aşmışsa, kızları da soylarının devam etmesi düşüncesiyle babaları ile ilişkide bulunarak ahlak sınırlarını aşma konusunda bir sakınca görmemişlerdir. Buna rağmen Lut'un -kızları yahudilere göre şerefli bir davranışta bulunmuşlardır. Lut, mağarada büyük kızının ona şarap içirerek onunla yattığını öğrendikten sonra, ikinci defa yine kendisine verilen şarabı içmiş ve küçük kızın da aynı olayı tekrarlamasına sebep olmuştur⁴⁸⁰.

Yahudilere göre Lut'un helaktan kurtarılması için İbrahim Rabb'e dua etmiştir. Çünkü Lut Mısır'da İbrahim'e ihanet etmemiştir⁴⁸¹. Tanrı İbrahim'in duasını kabul etmiş, Lut'u ve kızlarını kurtarmıştır. Lut kendisine gelen misafirlere çok iyi davranmış ve onları evine almıştır. Bunu yapmakla ölümü göze almıştır, çünkü o bölgede bunu yapmak demek ölümü kabul etmek anlamına gelmekteydi. Bu nedenle o övülecek bir davranışta bulunmuştur. Lut için ikinci ve daha önemli bir şeref, yahudilerce beklenecek olan Mesih'in, Lut'un oğulları olarak kabul edilen Ammon ve Moab'ın soyundan gelecek olmasıdır. Bu nedenle de İsrailoğulları'nın onlarla savaşmaları yasaklanmıştır⁴⁸². Beklenen Mesih'in böylesine bir ilişkiden devam edecek olan nesilden gelecek olması çok manidar olsa gerektir.

Bu konuda Yahudi muhtedi, Samuel b. Yahya şöyle der: "Yahudilerin en çirkin davranışlarından biri de yüz yaşına yaklaşmış bir ihtiyarın, sarhoş oluncaya kadar içki içmesi, kızlarını tanımayacak hale gelmesi, onlardan biriyle yatarak cinsel ilişkide bulunması, farkında olmadan onu hamile bırakması vb. hususları kendi kitaplarının şu cümlesi ile bildirmeleridir; "Ve lev ba da o bişenhibahu ve yekumahu". Bu cümle şöyle yorumlanmıştır; "Hz. Lût iki kızı ile yatıp kalktığının farkına bile varmamıştır." Aşırı

⁴⁸⁰ Eli Davis, "Lot", *EJ*, XI, 508.

⁴⁸¹ İbrahim Mısır kralına, karısı için "bu benim kızkardeşimdir" dediğinde Lut ses çıkartmamıştır.

⁴⁸² Eli Davis, "Lot", *EJ*, XI, 507- 508.

sarhoşluğu sebebi ile duygusallığı kaybolmuş yaşlı bir ihtiyarın bir kadınla ilişki kurması olacak iş değildir. Onların “Lût’un küçük kızı bu işi ikinci gecede yaptı ve kızı onunla yattı” vb. iddiaları da bunun imkansızlığını vurgulamaktadır. Bir kadının biriyle bir gecede, başka bir kadının da aynı kişi ile ikinci bir gecede ilişki kurmasının yaşlı kişilerce gerçekleştirilmesi imkansızdır. Şu kadar var ki, Beni Ammun, Moab ve İsrailoğulları arasında bir düşmanlık da vardır. Sayılar XX-XXIII. Babları Amoniler ve Moabiler’in İsrailoğulları’nı Mısır’dan çıktıklarında kendi topraklarından geçmelerini yasaklayarak, yiyecek ve içecek hazırlamayı reddettiklerini zikreder.”⁴⁸³.

Gerçekte I. Diaspora’ya kadar Ammoni ve Moablılar dışında İsrailoğulları ile gentileler (yabancılar, musevi olmayanlar) arasındaki ilişkiler tamamen düşmanca olmamıştır. Fakat Ammoni ve Moablılara karşı katı tutumları⁴⁸⁴ devam etmiştir.⁴⁸⁵ Ancak aralarındaki bu düşmanlığa rağmen Mesih’in onların soyundan geleceği için de Tekvin’de onlara dokunulmaması ve onlarla savaşılmaması söylenmiştir⁴⁸⁶.

Konuyla ilgili olarak Ahmet Deedat, “Kitab-ı Mukaddes Allah Sözü müdür” adlı eserinde söz konusu isnadlara değinmekte ve ağır ifadeler kullanmaktadır. O, bunu, kızların babalarını baştan çıkarmaları olarak ifade etmekte, Yahudileri, aynı zamanda Eski Ahi’di kabul etmeleri sebebiyle de Hristiyanları ve onların ahlak anlayışlarını⁴⁸⁷ eleştirmektedir⁴⁸⁸. Her nedense bu ilişkinin sonunda İsrail’in Tanrısının hususi bir merhametine nail oldukları farz edilen “Ammoniler” ve “Moabiler” dünyaya gelirler.

⁴⁸³ Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*, s.121-122

⁴⁸⁴ Tesniye 23/ 4.

⁴⁸⁵ Demirci, *Dini Çoğulculuk*, s. 36,

⁴⁸⁶ Tesniye 2/18-19

⁴⁸⁷ Hristiyan ahlakıyla ilgili olarak bakz.; Derek Malcolm-Turgay Üçay, *Hristiyan Ahlakı*, Ön Asya Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2000.

⁴⁸⁸ Ahmet Deedat, *Kitab-ı Mukaddeste geçen bu ve benzeri bir çok ifadelerin, kapı kapı dolaşan misyonerlerin yüzlerine vurulması gereken ifadeler olduğunu söyler. Eleştirilerine devamla; edepli bir kimse Lût’un baştan çıkarılışını konu edinen metni, annesine, kız kardeşine ve hatta iffetli ve ahlaklı bir kadına nişanlısına bile okuyamayacağını söyleyerek, bunun, zevklerin dini anlayışa ve kültüre nasıl etki ettiğinin bir örneği olduğunu söyler. Kitab-ı Mukaddes Allah Sözü müdür? S .69-70*

Kitab-ı Mukaddesin daha sonraki bölümlerinde aynı merhametli Tanrı'nın Yahudilere Filistinlileri, kadın-erkek, çoluk-çocuk demeden boğazlamalarını emrettiğini öğrenmekteyiz. Ağaçlar ve hayvanlar bile bağışlanmazken, Lût'un zürriyetinden geldiklerinden dolayı Ammoniler ve Moabiler'e dokunulmaz. Tesniye'de geçen ifadeye göre onlar, üzülmemeli ve onların işlerine karışılmamalıdır⁴⁸⁹.

Bu konuda Rahmetullah Efendi, William Smith'in eserine atıfta bulunarak şunları söyler: "Lût'un kızları ile ilgili olarak Smith'in eserinde yazdığına göre; Lût peygamberin bu durumuna ağlamamak elde değildir. O bütün kötülöklere karşı koymuş, hiçbir fenalık yapmamıştı. Sodom şehrinin bütün kötölöklölerinden kendini kurtarmış, tertemiz kalmış iken yaptığı bu işe teessüf etmemek ve ağlamamak elden gelir mi? Demek ki (Smith'e göre) insan oğlu belki toplum içerisinde kendisini biraz olsun kötölöklölerden saklayabiliyor. Fakat her hangi insan olursa olsun kırlara, mağaralara, تنها yerlere ve hatta şehir ve köy içinde bahçeliklere, gidince kendini kötölöklölerden kurtaramıyor, koruyamıyor. Bu cümlelerin yazarı (Smith) kendi durumunu da açıklamış oluyor. Demek ki onlar peygamberlerini de kendileri gibi biliyorlar. Fakat gene de Hz: Lût için kimi din adamları ağlıyorsa bizim yazacak fazla bir şeyimiz yoktur. Çünkü kendileri de ağlayarak itirafta bulunuyorlar."

Yazar burada Eski Ahid'i kabul eden hristiyanlara da atıfta bulunarak eleştirilerine şöyle devam eder. " Bu iki çocuğu (Moab ve Ammi) hristiyanlar kutsal sayıyorlar ve bu çocuklar Dâvud, Musa, İsa ve Süleyman'ın büyük dedelerinden oluyorlar⁴⁹⁰. Öyle ise onlar bu kötü fiilden doğan atalarının evlatları mıdır? Akıl ve mantığa sığmayan bu iftiralar nedir?... Bunun yanında bir çok peygamber de Moabî ve Ammanî'dir. Hatta hristiyanların Allah'ın oğlu olarak kabul ettikleri Hz. İsa'da o kuşaktan ve o soydan gelmektedir. Halbuki onların kitaplarında "Bir Ammoni yahut Moabi Allah'ın cemaatine girmeyecek, onlardan hiç biri, hatta onuncu nesle kadar Rabbin cemaatine asla girmeyecektir...Bütün ömrün boyunca

⁴⁸⁹ Tesniye 2/18-19.

⁴⁹⁰ Eli Davis, "Lot", *EJ*, XI, 508..

onların selametini ve iyiliğini hiç aramayacaksın”⁴⁹¹.denilmektedir⁴⁹².

Eski Ahid'deki Dâvud kıssasında Dâvud'un yabancı bir kadınla birleşmesinden doğan çocuk Tanrı Yehova tarafından öldürülür.⁴⁹³ Görüldüğü gibi yabancı bir kadınla ilişkiye girince doğan çocuk öldürülüyor ⁴⁹⁴da , Lût'un kendi kızları ile temasından doğan çocuklar neden öldürülüyor? Tüm bunların bir iftira olduğunu söyleyen İzha'ül-Hak sahibi, Tevrat ifadelerinin aksine - Lût'un çok olgun, günahsız ve masum biri olduğunu söyler⁴⁹⁵.

Burada yine İsrailoğullarının üstünlüğü ve seçilmişliği gündeme gelmektedir. Bu üstünlük İbrahim'in ve soyunun, Lut'un soyundan gelenlere karşı bir üstünlüğüdür. Bu üstünlük birkaç açıdandır; Öncelikle Lut, Terah'ın en küçük oğlu olan Haran'ın oğludur. Lut çocukluğundan beri hep İbrahim'in yanında, olmuş ve hep ona muhtaç olarak yaşamıştır. Çobanlar kavga ettiğinde İbrahim gideceği yeri ilk önce onun seçmesi hususunda önceliği ona vermekle de cömert davranmıştır. Lut ise cimridir, üstelik o kötü insanlar olan Sodamluların yanında yaşamayı tercih etmiştir. Ancak İbrahim onunla diyalogu kesmemiş, o düşman kabilelerin eline geçince onu kurtarmıştır. Yine İbrahim, Lut'u ve iki kızını Tanrı'ya dua ederek Tanrı'nın gazabından kurtarmıştır. Üstelik Lut kızları ile bu kötü fiili işlemiştir⁴⁹⁶.

İsrailoğullarının kendi üstünlüklerini isbatlamak için bu dereceye varan isnadları kutsal kitaplarına almaları onun kutsallığına gölge düşürmekte ve bu tür metinlerin sonradan sokulup asıl İlahi metnin nasıl değiştirilebildiğine bir örnek teşkil etmesi bakımından ilginç birer örnek olmaktadır. Belki daha da ilginç olanı bunların varlığını kabul etmeleri, hatta kimilerince şerefli bir iş olarak görülmesi⁴⁹⁷ ve savunmacı bir üslupte kaleme aldıkları

⁴⁹¹ Bk. Tesniye 23/ 2-6.

⁴⁹² Delhili Rahmetullah, *İzharü'l- Hak*, s. 691-692.

⁴⁹³ II. Samuel 12/15-18.

⁴⁹⁴ Bu çocuk, bir ceza olarak insanlar tarafından değil, Rab Yehova tarafından canı alınmak suretiyle öldürülmüştür. Bk.II. Samuel 12/15-18

⁴⁹⁵ Delhili Rahmetullah, *İzharü'l- Hak* , s. 691 - 693

⁴⁹⁶ Eli Davis, "Lot", *EJ*, XI, 507- 508.

⁴⁹⁷ Eli Davis, "Lot", *EJ*, XI, 508.

(apolojik) eserlerde de bunlara hiç değinmemeleridir⁴⁹⁸.

gb. Dâvud’la İlgili

Eski Ahid’de kendisine zina isnad edilen diğer bir şahıs da Hz. Dâvud’tur. Eski Ahid’de Dâvud’la ilgili bu isnad Lût için söylenenden çok daha ağırdır. Çünkü yahudilerin saygın bir kralı olan ve aynı zamanda Rab Yehova tarafından sık sık kendisinden sonrakilere örnek olarak gösterilen⁴⁹⁹ Dâvud, bu zina fiilini Lût’un aksine kasden ve bilerek işlemiştir. Olay Eski Ahid’de şöyle anlatılır:

“...Ve akşamleyin vaki oldu ki, Dâvud yatağından kalktı ve kral evinin damı üzerinde geziniyordu; ve yıkanmakta olan bir kadını damdan gördü ve kadının bakılışı çok güzeldi ve Dâvud gönderip kadın hakkında soruşturdu ve biri dedi: Bu kadın Hitti Uriya’nın karısı, Eliam’ın kızı Bat-Şeba değil mi? ve Dâvud ulaklar gönderip onu getirtti; ve kadın onun yanına geldi, ve murdarlığından tathir edilmiş olduğundan Dâvud onunla yattı; ve kadın evine döndü. Ve kadın gebe kaldı, ve gönderip Dâvud’a bildirdi, ve: Ben gebe kaldım dedi.”

Eski Ahid’de anlatıldığına göre Dâvud komutan Urya’yı savaştan çağırıp yanına getirir. Ona savaşın durumunu ve orduyu sorar, sonunda evine gitmesini söyler, fakat o gitmez ve dışarda yatar. Dâvud sabahleyin bunu öğrenince sebebini sorar Uriya da Dâvud’a : “Ahid Sandığı ve İsraille Yahuda haymelerde oturuyorlar; ve efendim Yoabla efendimin kulları kırlarda konmuşlarken yemek ve içmek ve karımla yatmak için ben evime mi ineyim? Senin hayatın hakkı için, ve canının hayatı hakkı için ben bu şeyi yapmam” diye cevap verir. Dâvud tekrar evine gitmesini söyler, ama o yine gitmez. Dâvud onu çağırır ve onun önünde yiyip içer ve onu sarhoş eder; ve evine yollar ama o yine gitmez. .

⁴⁹⁸ Mesela bu amaçla yazılıp bakma fırsatını bulduğumuz eserlerden bazıları ; Daniel Wickwire, *Kutsal Kitabın Değişmezliği*; C.G.Pfander, (*Mizanü'l-Hak*) *Gerçeğin Ölçütü* I-II, İzmir, ts. İsa Karataş, *Ağacı Yaşken Eğdiler*; Ayrıca bkz. Gündüz, “*Torah Kıssaları*”, a.g.e., s.72;

⁴⁹⁹ Bk. II. Samuel 22/19-24; I. Krallar 3/5-6; II. Tarihler 6/16; I. Krallar 11/ 34,38.

Ve sabahleyin Dâvud Yoab'a mektup yazar ve Uriya'nın eli ile başkomutan Yoab'a gönderir. Ve mektupta: "Uriya'yı şiddetli cenkte ön diziye koyun, ve onun yanından çekilin ki, vurulsun da ölsün", diye yazar. Komutan Dâvud'un dediği gibi yapar ve Urya'yı savaşa en ön saflarda savaşa sürer ve o da öldürülür. Dâvuda ulak haber getirince Dâvud, Yoab'a : "Bu şey gözünde kötü görünmesin, çünkü kılıç bazen bunu bazen şunu yer," diye yazar. Ve Uriya'nın karısı, kocası Uriya'nın öldüğünü işitince kocası için bir müddet dövünür, ve yası geçince Dâvud gönderip onu evine alır ve onun karısı olur ve ona bir oğul doğurur. Fakat Dâvud'un yaptığı şey Rabbin önünde kötü görünmektedir. Bu olaydan sonra Rab Yehova Peygamber Natan'ı Dâvud'a gönderir ve Natan, bir misalle ona bu yapmış olduğu işin kötülüğünü anlatır⁵⁰⁰.

Rab, Dâvud için "Ben seni İsrail üzerine kral olarak meshettim. Ve ben Saul'un elinden kurtardım ve efendinin evini sana ve efendinin karılarını koynuna verdim. Ve İsraille Yahuda evini sana verdim ve eğer bu az gelse idi ve daha sana neler neler verirdim. Niçin Rabbin gözünde kötü olanı yaparak onun sözünü hor gördün? Hitti Urya'yı kılıçla vurdun ve karısını kendine karı olarak aldın ve Uriya'yı Ammonoğullarının kılıcı ile vurdun...İşte kendi evinden sana kötülük çıkaracağım ve senin gözlerinin önünde karılarını alıp komşularına vereceğim ve Bu güneşin gözü önünde o senin karınla yatacak. Sen gizlice yaptın, fakat ben bu şeyi bütün İsrailin karşısında ve güneşin karşısında yapacağım. Ve Dâvud Natan'a dedi: Rabbe karşı suç ettim. Ve Natan Dâvud'a dedi. Rab'de senin suçunu sildi; ölmeyeceksin. Fakat küfretmek için bu işle Rabbin düşmanlarına büyük fırsat verdiğinden dolayı sana doğan çocuk mutlaka ölecektir. Ve Natan evine gitti"⁵⁰¹.

Rabbînik gelenek Dâvud'un bu fiilini eleştirirken genel olarak onu suçsuz görme eğilimindedirler. Onlar, Dâvud'u hem kanun açısından, hem de dini açıdan savunurlar. Dâvud, harbe giden tüm erkeklerin kadınlarını boşayacakları yönünde bir kanun çıkarmıştır, dolayısı ile Dâvud, evli bir kadınla ilişkiye girmemiştir, diye yorumlamışlardır.⁵⁰² Dini açıdan yorumlarken de Dâvud'un bu fiili, Adem'in işlemiş

⁵⁰⁰ II. Samuel 11. Bab; "Nathan", EJ, XII, 846-847

⁵⁰¹ II. Samuel, 12/1-15.

⁵⁰² Bustonay Oded, "David", EJ, V, 1328; Ginzberg, Legend, IV, 103.

olduğu günahın sembolik bir tekrarı olduğunu, Dâvud'un Adem rolünde olurken, Urya'nın da yılanı temsil ettiğini söylemişlerdir. Kimileri çok daha ileri giderek Dâvud'un böyle bir günah işlediğini söyleyenlerin hatalı olduğunu, çünkü onun Bu günahı düşündüğünü, ancak yapmadığını söyleyerek çok zorlama bir yorum getirmişlerdir⁵⁰³.

L. Ginzberg'e göre Dâvud azizlerden biriydi. Diğer günahkarlara örnek olması için Allah onu bu suça itti ve onlara "bakın o nasıl tevbe etti" diye göstermek istedi. Ayrıca Urya'nın hanımı başlangıçtan itibaren Dâvud için kararlaştırılmıştı. Ancak Dâvud Golyatı öldürürken Urya ona yardım ettiğinde Dâvud, hitti Urya'ya İsraili bir kadın vermeyi vaatmişti, bu onun için bir cezasıydı. Ayrıca bu Dâvud'un aşırı şüurluluğunun bir cezasıydı. Dâvud Rabbe; "Senin için İbrahim'in Rabbi, İshak'ın Rabbi ve Yakup'un Rabbi deniliyor da niçin Dâvud'un Rabbi denilmiyor" dediğinde Rab, onların birer imtihan neticesinde bunu hakettiklerini söyler. Bunun üzerine Dâvud kendisinin de imtihan olmak istediğini bildirmesi üzerine Tanrı onu atalarından farklı olarak imtihan edeceğini söyleyerek bu fiili işlettirmiş ve Dâvud'un pişmanlığı neticesinde onu affetmiştir. Ginzberg bu olayda şeytanın rolüne de yer verir, şeytan bir kuş şekline girip Dâvud'a görünmüş oda ona bir taş atmış, taş karşı pencerelerden birine isabet edince aynada saçlarını tarayan kadın görünmüş ve Dâvud ona meyletmiştir⁵⁰⁴. Ginzberg eserlerinde daha çok olayları bir efsane şeklinde (nitekim eserinin adı da buna uygundur) ele aldığından söylenenler Eski Ahid'de anlatılanlarla pek örtüşmemektedir.

Yahudi mühtedi Mağribî'ye göre öteden beri Harunilerle Dâvud soyundan gelenler arasında bir çekişme vardır. Ezra'nın bizzat kendisi Harun soyundan olunca, ikinci devletin kurulmasında Dâvud soyundan birinin başa geçmesini hoş görmemiş ve Eski Ahid'e Dâvud soyunu kötüleyen iki bölüm eklemiştir. Bunlardan birisi Lut'un kızlarının hikayesi, diğeri de Tamar'ın hikayesidir(ileride değinilecek). Ezra bu gayesine ulaşmış Beyti Makdisi inşa eden ikinci devlette krallar Harunilerden olmuştur⁵⁰⁵. Mağribî eserinde bizzat Dâvud'un kendisine böyle bir yakıştırmada bulunulduğundan bahsetmez., ancak bu

⁵⁰³Bustonay Oded, "David", *EJ*, V, 1328, 1331

⁵⁰⁴Ginzberg, , *Legend*, IV,103-104.

⁵⁰⁵Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*, s. 123

olaydan hareketle yahudilerin bu tür siyasi nedenlerle metinlerde oynama yapmış olmaları ihtimali mümkün görünmektedir.

Rahmetullah Efendi, mezkur eserinde bu olayı birkaç açıdan ele alıp şu eleştirilerde bulunur ; “Dâvud kadına kötü gözle bakmış ve on emirden birisi olan “hiç kimsenin evine, barkına, karısına, hizmetçisine, öküzüne, eşğine, yani malına ve canına göz dikmeyeceksin”⁵⁰⁶ emrine açıkça muhalefet etmiştir. Dâvud bununla da kalmayıp Tevrat hükümlerine göre kesin olarak yasaklanan ve cezası ölüm olan zina suçunu işlemiş⁵⁰⁷ ne kendisine ne de kadına bu suçun cezası tatbik edilmemiştir. Bunun yanında Dâvud kadının kocası Urya’yı yanına çağırması ve ısrarla evine gitmesini istemiştir. Bu hareketle Dâvud’un amacı Urya’yı evine gönderip eşinin kendi kocasından gebe kaldığını ileri sürerek kendi kabahatini örtmektir. Hz. Dâvud’u bu derece kötülemeye dilleri nasıl varıyor? Ayrıca Dâvud bu yanlış hareketinden dolayı Rab’den af dilememiş, ancak peygamber Natan, onu Rab Yehova’nın ağzıyla azarladıktan sonra Dâvud, günahından dolayı pişmanlık duyduğunu söyleyip af dilemiştir.”⁵⁰⁸

Eski Ahid’de Dâvud için söz konusu edilen bu olaydan sonra Tanrı Yehova ceza olarak onların zina mahsulü olan bu ilk çocuklarını öldürür, Dâvud da buna çok üzülür. Daha sonra, bu kadının kocası Urya savaşta öldürüldürülünce Davud onu kendisine nikahlar, bu evlilikten Dâvud’un ardından İsrailoğulları’na krallık yapacak olan Süleyman dünyaya gelir⁵⁰⁹.

Görüldüğü gibi yahudiler kendi aralarında bile yorum konusunda ihtilafa düşmüşlerdir, aynı zamanda yapılan yorumlar da Eski Ahid’de geçen ifadeler çelişmekte, orada açıkça ve bilerek işlenen bir günah gözardı edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bu isnatlar, İsrailoğulları’nın kendi aralarındaki çekişmeler (Dâvud soyundan gelenlerle, Harun soyundan gelenler arasında) sonucunda birbirlerini karalamak maksadıyla siyasi olarak

⁵⁰⁶ Tesniye 5/21

⁵⁰⁷ Tesniye 22/22,23-27.

⁵⁰⁸ Delhili Rahmetullah , a.g.e. s. 705-706.

⁵⁰⁹ II. Samuel 12/16-23.

uydurulmuş isnatlar olma ihtimali de vardır.

Ayrıca Eski Ahid’de, Dâvud’un yaşlanıp da hastalığı iyice artınca yahudilerin kralımızın koynunda yatsın ve onu ısıtsın diye Şunemli, Abişağı adında güzel ve genç bir kız getirip krala sunduklarını fakat kralın onu bilmediği yazılıdır⁵¹⁰.

gc. Peygamber Yakınlarında Görülen Zina İsnadları

Bu bölüm’ün konumuzla pek ilgisi olmayabilir. Çünkü peygamberlerin çocukları ve yakınlarında pek ala normal birer insan olarak günah işleyebilirler, ancak Eski Ahid’de bu tür isnatlara da çok fazla yer verilmektedir. (Bunların bir kısmına “Doğruyu söylemekten kaçınma” başlığı altında Yakup’la ilgili olarak yer vermiştik) Bunları peygamberlerle ilgili diğer isnatlarla da birleştirdiğimizde çok büyük bir yekûn teşkil etmektedir. Ayrıca bunlardan bazılarının diğer isnatlarla ilgisi bulunmaktadır, birlikte düşünülmesi bunları belki daha anlaşılır kılacaktır. Ayrıca tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde bu içerikte bu kadar çok olayın kutsal bir kitapta yer alması hangi mesajı vermeye yönelik olabilir sorusunu anlama noktasında bize yardımcı olabilir.

Tevrat’ta Yakub’un büyük oğlu Yahuda’nın da gelini ile zina ettiğini ifade eden ilginç bir bölüm vardır. Bu hikayeye göre Yakup’un oğlu Yahuda ilk oğlu Er için bir kadın alır, adı Tamar’dır. Er, karısına arkadan yaklaşırdı. Allah bu çirkin hareketinden dolayı gazaplanarak onu öldürür. Yahuda bu sefer Tamar’ı diğer oğlu Onan’la evlendirir. Onan, doğan ilk çocuğun Tamar’ın ilk kocasına nisbet edileceğini bildiğinden dolayı menisini yere dökerdi.⁵¹¹ Bu yaptığı kötü şeyden dolayı Tanrı onu da cezalandırdı ve öldürdü. Sonunda Yahuda gelini Tamar’a, diğer oğlu Şela büyüyünceye kadar kendi babasının

⁵¹⁰Krallar 1/1-4.

⁵¹¹ Yahudi adetlerine göre, eğer erkek kardeş ölürse, vefat edenin isminin yaşatılabilmesi için yengesiyle evlenmek ikinci kardeşin vazifesiydi. Böyle yapmayanlar kınanırdı. (bk. Tesniye 25/5-10) Bu gelenek uyarınca Yahuda ikinci oğlu Onan’a yengesine karşı vazifesini yapmasını emreder. Doğacak çocuk ondan olacak fakat nesep olarak kardeşinin soyundan gelecekti. Onun için kalbine kıskançlık düştü. Bk. Ahmed Deedat , *K.M. Allah Sözü mü.* sh.64.

evinde kalmasını, küçük çocuğun da diğerleri gibi ölmesinden korktuğu için böyle düşündüğünü söyledi. Tamar da gidip babasının evinde oturur. Bu sıralarda da kaynatası Yahuda'nın karısı ölmüştür⁵¹². Bundan sonra olaylar şu şekilde gelişir:

“Ve işte kaynatan sürüsünü kırmak için Timnat'a çıkıyor, diye Tamar'a bildirildi. Ve üzerinden dulluk esvabını çıkardı, peçesi ile örtündü. Ve timnat yolu üzerinde olan Enaim kapısında sarınıp oturdu.. Çünkü Şela'nın büyüyüp kendisinin ona karı olarak verilmediğini gördü. Ve Yahuda onu görünce kendisini kötü kadın sandı, çünkü yüzünü kapamıştı. Ve yolda onun yanına inip dedi, rica ederim, gel senin yanına gireyim, çünkü onun kendi gelini olduğunu bilmedi. Ve dedi yanıma girmek için bana ne verirsin? Ve dedi sürüden bir oğlak gönderirim...Ve kendi mührünü ve kaytanını ve elinde olan değneğini ona verip onun yanına girdi ve kadın ondan gebe kaldı. Ve kalkıp gitti, üzerinden peçesini çıkardı ve dulluk esvabını giydi...Ve üç ay kadar sonra vaki oldu ki Yahuda'ya gelinin Tamar zina etmiştir ve hem işte zina ile gebe kalmıştır diye bildirildi. Yahuda dedi; Onu çıkarın ve yakılsın⁵¹³. Ve o dışarı çıkarıldığı zaman : Bu şeyler kimin ise ben o adamdan gebe kaldım diyerek kaynatasına gönderdi ve dedi; Rica ederim, bak bu mühür ve kaytanlar ve değnek kimindir? Ve Yahuda tanıyıp dedi; Mademki onu oğlum Şelaya vermedim, o benden daha salihdir. Ve artık onu bilmedi”⁵¹⁴.

Bu zina olayının neticesinde Perets (Faras) ve Zerah dünyaya gelir. Moab soyundan olan ve Revs'le evlenmiş olan Boaz (Buaz) işte bu Perets'in soyundandır. Dâvud 'da bu ikisinin çocuklarından olmuştur⁵¹⁵.

I. Tarihler kitabında ve Matta İncil'inde geçtiğine göre Hz. Dâvud, Hz. Süleyman ve Hz. İsa'nın bütün ceddi işte bu Faris (Perets)'tir. Böylece kutsal kitap yazarları, iki açıdan bu

⁵¹²Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*, s . 124 ; Ayrıca Bk. Tekvin 38/1-11.

⁵¹³ Bu ifadeden o zamanki dini uygulamada zina yapanların yakılması gerektiğini anlıyoruz. Tevrat bu hükmü neshetmiş ve zanilerin taşlanması gerekli görmüştür. Mağribî, *Yahudiliği Anlamak*. s.125; Ayrıca bk. Tesniye 22/23-27.

⁵¹⁴ Tekvin 38/12-26.

⁵¹⁵ I. Tarihler 2/ 1-15.

peygamberlerin nesebine dil uzatmışlardır:

1- Moabiyye açısından, 2- Mahremleri ile zinadan doğma cedleri Faris açısından. Hz. İsa'nın soyuna da üçüncü açıdan dil uzatmışlardır. İşte o dil uzattıkları soy Rohbaam(Rehoboam) b.Süleyman'ın annesi Nimetü'l Amuniyye'dir ki o da biraz önce geçtiği gibi Hz. İsa'nın ceddidir. İşte Dâvud'un, dolayısı ile Süleyman'ın ve de İsa'nın soyu bu kötü fiilin mahsülü olan Perets'e dayanmaktadır. Bu şekilde peygamberlerin hane halkına küfür ve zina iftirası Yahudilerin yakıştırmalarındandır. Ve tüm bunlar kendi kitaplarında mevcuttur⁵¹⁶.

Bu hikayeye göre Yahuda'nın ilk oğulları olan Er ve Onan yaptıkları kötü fiilden dolayı cezalandırılmışlardır. Fakat, hileyle kaynatasını kandırıp onunla yatan ve zina eden Tamar için Yahuda "Mademki onu oğlum Şelaya vermedim, o benden daha salihdir⁵¹⁷." diyerek adeta onu ödüllendirmiştir⁵¹⁸.

Bu olayı eleştiren A. Deedat şöyle der: Söz konusu olan Tamar'ın bu intikamından çocuklarımız hangi ahlaki dersi alacaklardır. Elbette sırf eğlence olsun diye değil, onlardan bazı ahlaki değerler çıkarabilsinler diye çocuklarımıza hikayeler anlatırız."Tilki ve Üzümler", "Kurt ve Kuzu", "Köpek ve Gölgesi" vs. Hikaye basit de olsa saçma da olsa mutlaka ahlaki bir amacı olmalıdır.. Kitabı Mukaddeste yer alan bu tür ırza, geçme , öldürme, aile içi ilişkiler ve vahşiliklerin çocuklara verdiği zararın ne kadar fazla olduğu günlük gazetelerde görülebilir. Batı ahlakının kaynağı böyleyse bu tür hadiselerde garipsenecek bir durum yoktur⁵¹⁹.

Tevrat'taYakub'un diğer bir oğlu olan Ruben ile ilgili olarak da şunlar yazılıdır: "Ve vaki olduki İsrail bu diyarda otururken, Ruben gidip babasının cariyesi Bilha ile yattı, ve İsrail

⁵¹⁶ Mağribî , *Yahudiliği Anlamak.*, s. 124-125

⁵¹⁷ Tekvin 38/ 26.

⁵¹⁸ Ahmed Deedat, *Kitab-ı Mukaddes Allah Sözü müdür* s. 68.

⁵¹⁹ Ahmed Deedat, *a.g.e.* s. 65-66.

ışitti”⁵²⁰.

Bu ayette Yakup kendi oğlunun cariyesi ile yatmasına göz yuman bir insan durumuna sokulmuştur. O zaman zina edenler, bir toplum karşısında yakılırdı. O ne cariyesine ne de büyük oğluna şeriat kanunlarını uyguladı. Yalnız Tekvin Kitabında, büyük oğluna ölüm döşeğine düşmeden önce bedduada bulunduğu⁵²¹ yazılıdır⁵²².

Tevrat’ta anlatılan bir başka olay da Yakub’un kızı Dina ile ilgilidir. Dina memleketin kızlarını görmek için evinden çıkınca Memleketin beyi Hivilerden Hamor’un oğlu Şekem onu görür ve hemen onunla yatıp onu alçaltır. Daha sonra ona aşık olur ve onu kendisine karı olarak almak ister. Yakup ve oğulları onun Dinayı murdar ettiğini ıııtırler. Çok kederlenirler, çünkü İsrailin gözünde çok çirkin olan bir şeyi yapmışlardır. Daha sonra Kral ve oğlu gelip Dina’yı babasından ve kardeşlerinden isterler, bunun karşılığında kendi kızlarını onlara vermeyi ve kavminin memleketlerinde serbestçe oturup ticaret yapabileceklerini bildirirler.

Bu teklif karşısında Yakup’un oğulları bir hile düşünürler ve ancak tüm kavmin sünnet olduğu zaman buna evet diyeceklerini söylerler. Kral bunu kabul eder ve tüm kavim sünnet olur. Üçüncü gün tüm kavim sünnet olmanın acısıyla kıvrılırken Yakup’un iki oğlu Şimeon ve Levi şehre girip tüm erkekleri kılıçtan geçirirler, kadınlarını ve çocuklarını kendilerine alırlar ve tüm şehri yağma ederler. Ancak Yakup bu yaptıklarından dolayı oğulları Levi ve Şimeon’a “Memlekette oturanlar arasında beni iğrenç ederek derde soktunuz, onlar toplanıp beni vuracak ve helak edecekler” diye onlara çıkışır. Oğulları da “Kızkardeşimize bir fahişeye olduğu gibi davranmalı mıydı” diye kendilerini savunurlar⁵²³.

Yakup ölmeden evvel oğullarına yaptığı vasiyetinde bu olaydan dolayı Şimeon ve Levi’ye

⁵²⁰ Tekvin 35/ 22.

⁵²¹ Tekvin 49/3-7.

⁵²² Delhili Rahmetullah, *İzharü’l-Hak* .,s. 699.

⁵²³ Tekvin 34. Bab

ve onların soyundan geleceklere ağır ithamlarda bulunur⁵²⁴. İzharü'l-Hak'ta, Yakup'un kızının birisine aşık olup hemen onunla birlikte olmasından dolayı onu iffetsizlikle itham ettikleri için, Yakup'un iki oğlunun nasıl olup da tek başlarına tüm erkekleri kılıçtan kılıçtan geçirebildikleri ve sonunda Yakupoğullarının tümünün yağmacılık yapmakla itham edildikleri konularında bu ifadeler eleştirilir⁵²⁵.

Eski Ahid zina isnadı ile ilgili bir başka bölümde Davud'un oğulları ile ilgilidir. Anlatıldığına göre, Dâvud'un Tamar adında güzel bir kızı vardır. Dâvud'un oğlu Ammon onu sever ve hastalıktan yatağa düşecek kadar dertlenir. Hastalığında babası Dâvud onu ziyarete geldiğinde babasına, kendisine pide yapması için kızkardeşi Tamarı buraya göndermesini ister. Dâvud'da öyle yapar. Tamar gelip ona yemekler yapar fakat o yemez ve kardeşine kendisi ile yatmasını ister, Tamar kabul etmeyince zorla ona sahip olur⁵²⁶. Sonra da onu odasından kovar. Ve kral Dâvud bütün bu şeyleri işitince çok kızar. (Eski Ahid'de Dâvudun ona herhangi bir ceza uyguladığından bahsedilmez.) Söz konusu zina hadisesinden dolayı Tamar'ın diğer erkek kardeşi Abşalom, Ammon'dan nefret etmektedir. Bundan iki yıl sonra Ammon, Abşalom tarafından bir koyun kırkma işinde iken kırdan öldürülür. Kral Dâvud'da öldürülen oğlu için her gün yas tutar ve ağlar, Abşalom da Geşura'ya kaçıp orada gizlenir⁵²⁷.

Bu olaydan sonra Dâvud'la oğlu Abşalom arasında bir mücadele başlar. Dâvud askerleri ile onu takip eder, Abşalom da mahiyetindekilerle birlikte onlara karşı koymaya çalışır. Burada yine bir başka zina isnadını görüyoruz. II. Samuel'de olay şöyle nakledilir:

⁵²⁴ Tekvin 49/5-7

⁵²⁵ Delhili Rahmetullah, *İzharü'l-Hak*, s. 698- 699.

⁵²⁶ Eski Ahid'te geçen "Dâvudoğlu Abşolomon güzel bir kızkardeşi vardı ve adı Tamardı" ifadesiyle, Ammon'un Tamara bu kötü niyetini açıkladığında Tamar'ın "Ve şimdi rica ederim, krala söyle, çünkü beni senden esirgemez" ifadelerinden Tamar'ın, Abşolom'la ana bir kardeş, Ammon'la ise baba bir kardeş olduklarını ve dolayısı ile de yahudi şeriatına göre- özellikle ikinci cümleden hareketle -Ammon'la evlenebileceklerini anlıyoruz. Ama yine de bu durum onları zina etmiş olmaktan kurtarmış olmuyor.. Akriba evlilikleri için bk. Ö. F. Harman, *Yahudi ve Hristiyan Kutsal Metinlerinde Peygamber Evlilikleri*, a.g.d. s. 47-48.

⁵²⁷ II. Samuel 13. Bab.

kız kardeşiyle zina eden erkek kardeşi Ammon'u, bu filinden dolayı öldürürken, kendisinin de babasının bütün cariyeleri ile zina etmesi, Dâvud'un oğullarının yapmış oldukları zina olayları karşısında onları cezalandırmaması yahudilerce çok önemli görülen on emrin açıkça ihlal edilmesi demektir ve cezası da ölümdür⁵³¹.

Eski Ahid'in Hakimler kitabında bir İsrailinin başına gelen ilginç bir hadise daha vardır. Anlatılanlara göre bir İsraili, cariyesi ile birlikte Benyaminoğullarının şehri olan Giba'ya gelir ve bir adamın evinde misafir olarak geceler. Kavim adamın cariyesine kötülük ederler. Adam da sabahleyin ölen kadının kemiklerini on iki parçaya bölüp tüm İsrail sıbtlarına gönderir. Tüm yahudiler toplanırlar ve bu kadına yapılan kötülükten dolayı bütün Benyaminoğulları ile savaşırlar. Günlerce süren cenkte iki taraftan da binlerce, hatta on binlerce adam ölür. Sonunda tüm Giba halkı kılıçtan geçirilir. İsrail kavimleri Benyaminoğullarından kız alıp vermemeye and içerler. Sonra da İsrail'den bir sıpt eksildi diye ağıt yakarlar. Daha sonrada Benyaminoğullarına kız bulmak için civardaki bir kabileye (Yabeş-gilead) baskınlar yapıp çocukları, kadınları ve erkekleri kılıçtan geçirip kabilenin bakire kızlarını Benyaminoğullarına karı olarak alırlar. Bunlar da yetmeyince İsrail'in ileri gelenleri Benyaminoğullarını toplayıp onlara bir bayram günü Şilo denen yere gidip orada pusu atarak o kavmin kızlarından beğendiklerini kendilerine karı olarak alıp kaçırmalarını tavsiye ederler, onlarda öyle yaparlar⁵³².

Halbuki Benyaminoğulları ve onların soyundan gelen halk çok özel ve övücü bir kutsama ile yüceltilmiştir. Yeşu 18'de anlatıldığına göre topraklar pay edilirken Benyaminoğullarına mukaddes Kudüs ve civarı verilmiştir. Bu onlar için doğuştan kazanılmış bir haktır⁵³³.

Bu ilginç olayla önceki isnatlar arasında bir çelişki olduğu görülmektedir. Çünkü öncekilerle ilgili bölümlerde hiçbir cezaî müeyyide uygulanmazken, son olay büyük bir

⁵³¹ Tesniye 22/22-27.

⁵³² Hakimler 19. 20. ve 21. baplar. Ayrıca bkz. M. Baignet-R.Leigh-H.Lincoln, *Kutsal Kan, Kutsal Kâse* Çev. Mehmet Topdaş, İstanbul, 1996, s.271-278

⁵³³ M.Baignet-R.Leigh-H.Lincoln, *Kutsal Kan, Kutsal Kâse* s.271.

infiale sebep olmakta, bir kavme karşı toptan savaşılmakta ve binlerce hatta daha fazla insan öldürölmektedir. Ancak sonunda da Benyaminoğullarına kız almak için haksız yere bir çok insanı katledip kızlarını kaçırmaları da yine başta on emir olmak üzere Tevrat'ın hükümlerine tamamen aykırı görünmektedir.

Bu kıssalarda geçen olayları, yahudi hukuku ve bağlayıcılığı açısından bir yana bırakırsak, Ahmet Deeat'ında ifade ettiğı gibi Eski Ahid'in bu tür kıssalarından yahudilerin ve Eski ahid'i kabul etmeleri hasebi ile de hristiyanların nasıl bir ahlaki sonuç çıkardıkları veya çıkaracakları oldukça düşündürücüdür.

III. BÖLÜM

KUR'AN'DA PEYGAMBER VE PEYGAMBERLİK MÜESSESESİ

A. KUR'AN'A GÖRE PEYGAMBERLİK VE ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde önce Kur'an açısından peygamberlik müessesesine değineceğiz. Daha sonra da Eski Ahid'de kendilerine birtakım isnatlarda bulunulan peygamberler hakkında İslâm'ın görüşüne yer verip aralarında bir mukayese yapacağız. Bu değerlendirmelerimizi yaparken genellikle "peygamber" ifadesini kullandığımızda daha çok Hz. Muhammed (sav)'i kasetmiş olacağız, diğer peygamberlere gerektiği yerlerde atıflarda bulunacağız. Ama İslâm'ın peygamber anlayışı ile bütün peygamberleri muhatap aldığını da gözden uzak tutmayacağız.

I. Peygamberlerle İlgili İfadeler

Türkçe'de kullanılan "Peygamber" kelimesi, Farsça kökenli bir kelime olup Allah Teala tarafından haber getirip emir ve nehiyleri tebliğ eden kimse demektir. Haber getiren anlamında kullanılan "haberci" kelimesi de dilimizde "elçi" sözünün karşılığıdır⁵³⁴.

Kur'an-ı Kerim'de ise peygamberleri ifade etmek için bir çok kelime kullanılmıştır. Bunlardan en yaygın olarak bilinenleri "Nebi" ve "Resûl" kelimeleridir. Bunların dışında "Beşir", "Nezir", "Hâdi" ve "Abd" kelimeleri de kullanılmaktadır. Burada kısaca bu kelimelerin kullanımları hakkında bilgi vereceğiz.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberler için kullanılan kelimelerden birisi "nebi" dir⁵³⁵. Kelimenin etimolojik yapısı ile ilgili farklı değerlendirmelerden dolayı "nebi" kelimesine değişik anlamlar verilmiştir. Daha çok tercih edilen görüşe göre nebi kelimesi, hem haber alan,

⁵³⁴ Şemsettin Sami, *Kâmusi Türki*, İstanbul, 1317, s 367-368

⁵³⁵ A'raf 7/157; ayrıca bkz. Meryem 19/51; Hac 22/52; Ali-İmran 3/15; Hicr 15/49

hem de haber veren anlamında kullanılmıştır.⁵³⁶ Kur'an'da hem tekil olarak, hem de çoğul olarak "el- enbiya", "en-nebiyyûn" şekillerinde kullanılmıştır. Ayrıca peygamberlik görevini ifade etmek üzere "nübüvvet" kelimesine de yer verilmiştir⁵³⁷.

Peygamberlerle ilgili olarak kullanılan bir diğer ifade ise "resûl" kelimesidir⁵³⁸. "Resûl", ism-i mef'ul kalıbında olup "kendisine belli bir görev verilerek bir yere gönderilen elçi" demektir. Çoğulu "rusûl"dür. Aynı kökten türemiş olan "mürsel" kelimesi de kullanılır⁵³⁹. "Risalet" kelimesi de, gönderilen mesaj, peygamberlik görevi anlamına gelmektedir⁵⁴⁰.

Bununla birlikte İslâm alimleri "nebi" ile "resûl" arasında şöyle bir farkın olduğunu söylemişlerdir. Buna göre nebi, yeni bir kitap ve yeni bir şeriatle gönderilmeyip, kendinden önceki peygamberin kitabını ve şeriatını ümmetine bildirmekle görevli olan peygamberdir. Resûl ise, yeni bir kitap ve şeriatle insanlara gönderilen peygamberdir. Bu tariflere göre, her resûl aynı zamanda bir nebi'dir, ama her nebi resul değildir⁵⁴¹.

Kur'an'da peygamberler için "beşir" ve "mübeşşir" kelimeleri de kullanılmaktadır⁵⁴². Beşir, insanlara hayırlı bir haber müjdeleyen kimse, mübeşşir de (çoğulu mübeşşirun) sevindirici bir haber veren anlamına gelmektedir. Beşir, az olmakla beraber kimi zaman, kötü şeyleri haber veren anlamında da kullanılmaktadır⁵⁴³.

Peygamberler için kullanılan bir diğer kelime de "nezir" ve "münzir"dır Bu kelimeler Kur'an'da bir çok ayette geçmektedir⁵⁴⁴. Nezir, ileride gelecek tehlikeyi önceden sezip

⁵³⁶ Salih Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan yay., İstanbul, ts. S.12

⁵³⁷ Abdalbaki M.F, *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfazı'l- Kur'ani'l-Kerim*, Kahire 1408/1988, bkz. ilgili maddeler.

⁵³⁸ Bakara 2/87, 101,143, 214, 285; Al-i İmran 2/32,53,81,86.

⁵³⁹ A'raf 7/75; Ra'd 13/43.

⁵⁴⁰ Ragıb El-İsfahâni, *el-Müfredat Fi Garibi'l-Kur'an*, Beyrut, 1418/1998, bkz. "rsl" md.

⁵⁴¹ M. Ali es-Sâbûni, *En-Nübüvve ve'l- Enbiya*, Beyrut ,1390/1970, s.13-14

⁵⁴² Bakara 2/119; Maide 5/19; A'raf 7/188, Hud 11/112; İsra 17/105

⁵⁴³ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.229.

⁵⁴⁴ M.F Abdalbaki, *el-Mu'cem "nır"* md.

haber veren, insanları bundan sakındırıp uyaran manasında bir sıfattır. Münzir de, yine uyarıcı anlamına gelmektedir⁵⁴⁵. Bu özellikleri ile peygamberler ilerideki tehlikeleri herkese bildirmekle yükümlüdürler. Onlar inanmayanları dünyada rezil, ahirette de mahvolmakla uyarmaktadırlar⁵⁴⁶.

“Hâdî” de Kur’an’da peygamberleri ifade etmede kullanılan bir başka kelimedir. Bu kelime, yol gösteren, doğru yola ileten manasına gelmektedir⁵⁴⁷. Ancak Kur’an’da asıl hidayet edicinin, doğru yola iletenin Allah Teala olduğu vurgulanmakla birlikte bu kavram “yol gösterici” anlamında peygambere de nisbet edilmiştir. Bu konumu ile peygamber insanların doğru yolu bulmalarına, hidayete ermelerine bir vesiledir, asıl hidayeti verecek olan Allah Teala’dır. Nitekim Kur’an’da “(Ey Muhammed!) Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin, fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. O yola gelecek olanları daha iyi bilir”⁵⁴⁸ ayeti konuya açıklık getirmektedir.

Kur’an’da peygamberler için kullanılan diğer kelime “abd”, çoğulu “ibad”dir. Boyun eğip itaat etmek, kulluk etmek ve köle olmak” manalarındaki “ubudiyyet” kökünden isim olan “abd”, “kul”, “köle” anlamlarını taşımaktadır. Tanrı – insan ilişkisi içinde peygambrin hiyerarşik konumunu belirlemek amacıyla olmalıdır ki Kur’an’da peygamberler için sık sık “abd” kelimesi kullanılır. Nitekim Dâvud ve Eyyüb için “Ne güzel kuldu” ifadesi kullanılırken, diğer bir çok ayette de⁵⁴⁹ peygamberlerle ilgili kullanımları görmekteyiz⁵⁵⁰.

Kur’an’da peygamberlerin gönderilmeleri ile ilgili olarak yine birçok terim kullanılmaktadır. Bunlar; “İrsal”, “Bi’set”, “İstıfa”, “İctiba”, “İhtiyar”, “Ca’e”, “Ce’ale” ve “Eta” kelimeleridir. Kullanıldığı yerlerle ilgili olarak sırasıyla dipnotta verdiğimiz ayetlere

⁵⁴⁵ Sinanoğlu, a.g.e. , s.230

⁵⁴⁶ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, Eser Neşriyat, 1982, I,482.

⁵⁴⁷ M. Sarı ., El- Mevarid “hdy” md.

⁵⁴⁸ Kasas 28/ 56.

⁵⁴⁹ Sâd 38/ 30,44; Meryem 19/30; Nisa 4/172; Bakara 2/90; İbrahim 14/11; Nahl 16/2; Saffat 37/171.

⁵⁵⁰ Muhammed Hamidullah, “*Abd*” DİA, I, 57.

bakılabilir⁵⁵¹.

II. Peygamberliğin Temel Özellikleri

a. Peygamberliğin Vehbi Oluşu

Kur'an'a göre peygamberlik çalışılıp kazanılmakla elde edilebilecek bir mertebe değildir. Allah Teala kulları arasından dilediği kimseleri peygamber olarak seçer ve görevlendirir. Dolayısı ile peygamberlik ilahi bir bağış ve ihsandır, veraset yoluyla geçmediği gibi üstünlük, şeref vb. özellikler sebebi ile insanlara verilmez⁵⁵². Nitekim Mekke müşriklerinden Velid b. Muğire ve Ebu Cehil kendilerinin peygamberliğe Hz. Muhammed'den daha layık kimseler olduklarını söylemeleri üzerine "Allah elçiliğini nereye vereceğini çok iyi bilir" ayeti nazil olmuştur⁵⁵³. Benzeri bir çok ayette de peygamberliğin seçiminin sadece Allah'a ait olduğu vurgulanmıştır⁵⁵⁴.

b. Her Ümmete Peygamber Gönderişi

Kur'an-ı Kerim'de "Her ümmetin bir peygamberi vardır"⁵⁵⁵, "Her toplumun bir yol göstericisi vardır"⁵⁵⁶ ayetlerinde olduğu gibi bir çok yerde, her topluma bir peygamberin gönderilmiş olduğu ifade edilmektedir. Dolayısı ile peygamber gönderme Allah'ın değişmez kanunlarından (sünnetullah) biridir. Bununla birlikte hangi topluma hangi peygamberlerin gönderildiğinden bahsedilmemiştir sadece bir kısım peygamberlerden sözedilmiştir, bunların hangileri olduğunu başka bir bölümde ele alacağız.

Zemahşeri bu ayetlerden bizzat peygamberin kendisinin değil, mesajının kastedilmiş olabileceğini söylemiş, dolayısı ile uyarıcı peygamberin mesajı kaybolmayıp, hayatiyetini

⁵⁵¹ Bakara 2/151, Al-imran 3/164; A'raf 7/144; Al-imran 3/179; Taha 20/13; Mü'min 40/34; Maide 5/20; Hicr 15/11. Daha geniş bilgi için bkz. Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.236-245

⁵⁵² Sâbüni, *en-Nübüvve*, s.10

⁵⁵³ Hamdi Yazır, III, 2047-2048; En'am 6/124.

⁵⁵⁴ Geniş bilgi için bkz. Sabri Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, s.20-23

⁵⁵⁵ Yunus 10/47.

⁵⁵⁶ R'ad 13/7.

sürdürdüğü sürece bu dönemlerin de peygamberden yoksun sayılamayacağını ifade etmiştir⁵⁵⁷.

Ayrıca Allah emirlerini insanlara ulaştırırken belli bir dil seçmemiştir. Peygamberin gönderildiği milletle arasında anlaşmayı kolaylaştırmak ve onların bir mazeret ileri sürmelerini engellemek için de her topluma kendi dili ile vahiy göndermiştir⁵⁵⁸. Bunun dışında insanın sorumluluğu ve uhrevi muamele açısından da Yüce Allah Kur'an'da "Biz peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz"⁵⁵⁹. buyurarak peygamber gönderilmedikçe hiçbir kavmin helak edilmeyeceğini bildirmiştir.

c. Erkek Oluşları

Kur'an'da isimleri geçen peygamberlerin hepsinin de erkek olduğundan bahsedilir. Kur'an'da herhangi bir kadının peygamber olduğunu bildiren bir ayetin varlığı sözkonusu değildir. Konuyla ilgili olarak İbn Kesir, Allah Teala'nın melek aracılığıyla Hz. Meryem'e, Musa'nın annesine ve İbrahim'in karısı Sare'ye hitap etmesinin bazıları tarafından onların nebi sayılması için yeterli görüldüğünü, ancak bu tür hitapların onların peygamber olmalarını gerektirmediğini söylemiştir⁵⁶⁰. Bazıları söz konusu kadınların, ancak "nebi" sayılabileceğini söylerken, çoğunluk nübüvvet ve risalet için şahsın davetle meşhur olması, yani herkesçe bilinmesi, mucize vb. şekillerle tanınmasının gerekli olduğu için erkek olmasının şart olduğunu, halbuki kadınlığın tabiatları gereği şöhret bulmayı değil, gizliliği gerektirdiğini söyleyerek erkek olmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır⁵⁶¹. Peygamberlik zor ve meşakkatli bir vazife olduğu için bu son görüş daha uygun görünmektedir. Zaten ayete paralel olarak çoğunluğun görüşü de kadın peygamberin olamayacağı yönündedir.

⁵⁵⁷ M. b. Ömer Zemahşeri, *el- Keşşaf, an-Hakaiki't-Tenzil*, Beyrut, 1366/1947, III, 273.

⁵⁵⁸ Abdullah Ademir, *İslâmi Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara ,1996, s. 6

⁵⁵⁹ İsra 17/15.

⁵⁶⁰ İbn Kesir İsmail b. Ömer b. Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l- Azim*, Beyrut, 1408/1988, II, 514

⁵⁶¹ Aydemir ,*Peygamberler*, s.8-9.

d. Gaybı Kesin Olarak Bilemeyişleri

Gaybı mutlak ve izafî manada ele almak gerekir. İslâm inancı açısından mutlak manada “gayb” Allah’a aittir, bu tür bir gayb, o bildirmediği sürece herkese kapalıdır. İzafî olan gayb ise varlıklardan (insanlardan-meleklerden) bir kısmının bilip diğer bir kısmı (bilmeyenler, duymamış olanlar) için bilinmeyen şeylerdir. Burada söz konusu olan birinci tür bir gaybtir⁵⁶².

Kur’an’da peygamberlerin, gaybı sadece Allah’ın kendilerine bildirdikleri kadarıyla bileceklerine dair ayet-i kerimeler bulunmaktadır. Nitekim bir ayeti kerimede Hz. Peygambere hitaben “De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını bilmem, ben sadece bana vahyedilene uyarım”⁵⁶³ buyurulmuştur. Yine Kur’an’da bir çok ayette diğer peygamberlerden Hz. İsa, Musa, Yusuf, Yakup vb. peygamberlerin de Allah’ın bildirmesiyle birtakım gaybi hususları bildikleri haber verilmektedir⁵⁶⁴. Zaten yüce Allah’ın peygamberlerine bildirdikleri cennet, cehennem, mizan, hesap, yaratma vb. hadiselerde bizim duyularımıza kapalı hususlardır. Zira bunların nasıl olduğu/olacağı keyfiyeti de bizim açımızdan malum değildir. Bunun için bunların bile birer gayb niteliği taşıdığı söylenmiştir⁵⁶⁵.

e. Bağlayıcı Oluşları

İslâm itikadına göre Allah, insanları kendisine kulluk etmeleri için yarattığını, peygamberin işlevinin de bu kulluğu insanlara öğretmek ve onların hidayetine vesile olmak olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle Hz. peygambere iman etmek müslüman olmanın önde gelen şartlarından birisidir. Nitekim imana girişin ilk adımı olan kelime-i şهادette ve yine Kur’an’ın bir çok ayetinde Allah’a imanla, Hz. Muhammed (sav)’e iman bir arada zikredilmiştir⁵⁶⁶.

⁵⁶² İlyas, Çelebi *İslâm İnancında Gayb Problemi*, İstanbul, 1991, s.75

⁵⁶³ Ahkaf 46/ 9

⁵⁶⁴ Al-i İmran 3/49; Yusuf 12 /37,96, 102

⁵⁶⁵ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.278.

⁵⁶⁶ Nisa 4/136; Tevbe 9/91; Nur 24/62; Fetih 48/ 8-9,13; Hucurat 49/15, Teğabün 64/8.

Peygamberlerin görevlerinin neler olduğunu ayetlerle sıralayan Muhammed Ali es-Sâbûni bu konuda şunları söyler: Peygamberlerin öncelikle görevleri insanları sadece tek olan Allah’a kulluğa çağırmak, O’nun emir ve yasaklarını insanlara bildirmek, onları doğru yola davet etmek, ümmetleri için bir örnek teşkil etmek, dünya ve ahiret hayatını, ölümden sonraki halleri hatırlatmak, insanların ilgilerini fani dünyadan ebedi hayata yöneltmek ve kendilerine karşı her hangi bir uyarıcının gelmediği şeklinde ileri sürecekleri mazeretleri bertaraf etmektir⁵⁶⁷.

Ayrıca Kur’an’da, dini tebliğ ederken mesajın kapalı olan kısımlarını anlaşılır hale getirmek de peygamberlerin görevleri arasında sayılmıştır. Burada sözkonusu olan açıklanacak şeylerin insanlar için gayb olan hususlar, helal-haram kabilinden şeylerle öncekilerin kitaplarından tahrif edip değiştirdikleri şeyler olduğu şeklinde de bir görüş beyan edilmiştir. Kur’an’da dinin itikadî yönünü teşkil eden konular beyan edilirken peygambere iman bu itikadî esasların temelini oluşturmaktadır. Sözkonusu olan itikadî esaslar, Kur’an’la sabit olduğu için bu noktada peygamberin görevi onları izah etmek şeklindedir⁵⁶⁸.

İslâm’da ameli konularda ise peygamberin fonksiyonu çok daha ön plana çıkmaktadır. Mesela namazın nasıl kılınacağı, orucun nasıl tutulacağı, haccın nasıl yapılacağı, zekatın hangi mallardan verileceği gibi daha bir çok konu ile ilgili bilgileri müslümanlar ancak Hz. Peygamberin açıklamalarıyla yerine getirebilirler. Nitekim İslâm’a göre dini bir meselede Kur’an’dan sonra gelen ikinci kaynağın “sünnet” yani Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri olduğunda İslâm alimleri müttetikirler. Sadece onun fiillerinden hangilerinin bağlayıcı olup, hangilerinin olmadığı noktasında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Biz burada bu tür ihtilaflardan bahsetmeyeceğiz. Neticede burada bizim için önemli olan İslâm açısından peygamberin fiillerinin örneklik bakımından bağlayıcı olduğunun bilinmesidir.

Ayrıca Kur’an’da peygamberin tebliğ ettiği hükümlere kendisinin de uyması yönünde

⁵⁶⁷ Sâbûni, *en-Nübüvve*, s.25-27

⁵⁶⁸ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.281.

çeşitli emirlerin verildiğini görmekteyiz. Nitekim “Rabbinden sana vahyedilene tabi ol”⁵⁶⁹ ve yine “Kafirlerle ve münafıklara itaat etme!Sana Rabbinden ne vahyolunuyorsa ona uy!”⁵⁷⁰ ayetleri buna örnektir. Konuyla ilgili son olarak Kur’an’ın sünnete, dolayısı ile peygambere verdiği değerin daha iyi anlaşılabilmesi için söz konusu Kur’an ayetlerini şu şekilde tasnif edebiliriz⁵⁷¹:

1. Hz. Peygamber’in inananlar için, Allah’ın büyük bir lutfu olduğunu bildiren ayetler⁵⁷²,
2. Hz. Peygamber’e imanın farz olduğunu bildiren ayetler⁵⁷³,
3. Hz. Peygamber’i örnek bir insan olarak gösteren ayetler⁵⁷⁴,
4. Hz. Peygamber’e Kur’an’ın dışında da vahiy geldiğine işaret eden ayetler⁵⁷⁵,
5. Hz. Peygamber’e Kur’an’ı açıklama görev ve yetkisinin verildiğini gösteren ayetler⁵⁷⁶,
6. Hz. Peygamber’in hakemliğini ve verdiği hükümlerin kabulünü öngören ayetler⁵⁷⁷,
7. Hz. Peygamber’e haram ve helal koyma yetkisini veren ayetler⁵⁷⁸,
8. Hz. Peygamber’e itaati emreden ayetler⁵⁷⁹,
9. Hz. Peygamber’e isyan etmeyi ve ona her türlü eziyeti yasaklayan ayetler⁵⁸⁰,
10. Hz. Peygamber’e saygıyı ve sevgiyi öngören ayetler⁵⁸¹,

⁵⁶⁹ Enam 6/106

⁵⁷⁰ Ahzap 33/1-2

⁵⁷¹ Mevlüt Güngör, “Kur’an’ın Hz. Peygamber’in Sünnetine Verdiği Değer” adlı makalesinde konuyla ilgili olarak tesbit ettiği Kur’an ayetlerinin sayısının 115 olduğunu söyler. Bkz. Mevlüt Güngör, “Sünnetin Dindeki Yeri”, *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, (İsav.), İstanbul, 1997, s.73

⁵⁷² Tevbe 9/ 61,128-129; Al-i İmran 3/164; Enbiya 21/107.

⁵⁷³ Tevbe 9/91; Nisa 4/136; Nur 24/62; Hucurat 49/15; Fetih 48/13

⁵⁷⁴ Ahzap 33/21; Kalem 68/1-4

⁵⁷⁵ Şura 42/51; Nisa 4/113; Bakara 2/129,151,231. Güngör, bu ayetlerde zikredilen “hikmet” kavramından hareketle bu tür bir yorumda bulunmuştur. Daha geniş bilgi için bkz. Mevlüt Güngör, a.g.e s.61-64

⁵⁷⁶ İbrahim 14/4; Nahl 16/44,64; Bakara 2/151; Nisa 4/105.

⁵⁷⁷ Nisa 4/59,65; Ahzap 33/36;

⁵⁷⁸ A’raf 7/157; Tevbe 9/29

⁵⁷⁹ Nisa 4/13,59, 61, 64, Al-i İmran 3/31-32,132,172; Muhammed 47/33; Fetih 48/17-18 Ahzap 33/ 33,36-37

⁵⁸⁰ Ahzap 33/57; Tevbe 9/ 61-62 ;Nisa 4/42, 80-81;Muhammed 47/32; Fetih 48/ 10,17

11. Hz. Peygamber'in insanları doğru yola götürdüğünü belirten ayetler⁵⁸².

f. Örnek Ahlak Sahibi Oluşları

İlahi dinlerin nihai amaçlarından biri de insanlara ahlakı öğütlemeleri, müntesiplerinin ahlaklı kişiler olmalarını istemeleri ve böylece toplumun çoğunluğunun ahlaklı ve erdemli kişilerden oluşmasını sağlamalarıdır. Zira dinlerin gönderiliş gerekçelerinden birisi de toplumun ahlaki bakımdan kokuşmuşluğu ve ahlaki değerlerin dejenere olmasıdır.

Kur'an açısından bakıldığında İslâm'da iman, ibadet ve ahlak'ın bir bütün olduğunu ve bunları birbirinden ayrı düşünmenin mümkün olmadığı görülür. Dolayısı ile Kur'an'ın, bu üç unsuru yaşayarak olgunluğa erişen bir insan tipini öngördüğü anlaşılır. Bu konularda da Hz. Peygamber'in pratikleri müslümanlar için önemli ve bağlayıcıdır. Kur'an-ı Kerim gayet açık ifadelerle Hz. Peygamber'in, müminler için örnek alınması gereken en ideal bir insan ve her yönüyle model bir şahsiyet olduğunu bildirmektedir. Konuyla ilgili olan ayet-i kerimelerde şöyle buyurulmaktadır:

“Andolsun, Allah'ın Rasûlü'nde sizin için, Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır”⁵⁸³. Yine bir başka ayette “Muhakkak ki sen, büyük bir ahlak üzeresin”⁵⁸⁴ buyurulmuştur.

Söz konusu ayetlerde şu veya bu konuda sizin için örnektir, şeklinde bir kayıt koyulmamış olması onun peygamberliği ile ilgili her konuda inananlar için örnek alınması gereken bir rehber olduğunu göstermektedir.⁵⁸⁵

Hz. Muhammed (sav), Kur'an'daki her hükmü bizatihi kendi hayatında yaşamış ve tatbik etmiş ve bunları kendi sözüyle, ameliyle, ahlakıyla bütün insanlara beyan etmiştir. Nitekim

⁵⁸¹ Hucurat 49/1-5; Nur 24/62 ;Ahzap 33/53

⁵⁸² Nur 24/54; Nisa 4/83; A'raf 7/158; Yusuf 12/108; Yasin 36/1-4

⁵⁸³ Ahzap 33/21.

⁵⁸⁴ Kalem 68/4

⁵⁸⁵ M.Güngör, “Peygamber'in Sünneti” a.g.e., s.60

ashaptan bazıları Hz. Aişe'ye gelerek Hz. Peygamber'in ahlakını sormuşlar, O da onlara "Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz. Rasûlullah'ın ahlakı Kur'an'da'dır"⁵⁸⁶ cevabını vermiştir. Dolayısı ile onun amel ve ahlakı Kur'an'ın tefsiridir, yine o bu yönüyle yaşayan, canlı bir Kur'an'dır⁵⁸⁷. Yine Hz. Peygamber (sav) "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim"⁵⁸⁸ buyurarak ahlaka verdiği öneme dikkatleri çekmek istemiştir⁵⁸⁹.

İslâmı sadece Hz. Muhammed (sav)'i değil bütün peygamberlerin aynı şekilde ahlaklı, örnek ve önder insanlar olduğunu kabul eder. Nitekim ayet-i kreimede şöyle buyrulur: "Ve hepsini (İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u) emrimizle doğru yolu gösteren imamlar (önderler) yaptık. Kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı, zekat vermeyi vahyettik. Onlar hep bize ibadet ediyorlardı"⁵⁹⁰ Yine Kur'anın bir çok yerinde önceki peygamberlerin de hikmet sahibi olduklarını, salih kişiler olduklarını ve bu tür sıfatlarla diğer insanlara karşı üstün kılındıklarından bahsedilir⁵⁹¹.

Görüldüğü gibi İslâm açısından tüm peygamberler birtakım üstün özellikleri ile -diğer insanlardan farklı olarak -Allah'ın seçilmiş kullarıdır. Onlar güzel ahlak sahibidirler ve ümmetleri için birer örnekler.

III. Peygamberlerin Vasıfları

Peygamberler insan olmaları sebebi ile yerler, içerler, hasta olurlar, evlenirler, zira onlar da yarıtılları gereği birer insandırlar. Bu fiiller onların beşeri şahsiyetlerini temsil etmektedir. Bunların dışında peygamberlerin bir de meleklerle irtibata geçip vahiy almaları sebebi ile "nebevi" şahsiyetleri vardır. Bu nebevi fonksiyonları sebebi ile onlarda

⁵⁸⁶ Müslim, *Salatü'l-Müsafirîn*, 139

⁵⁸⁷ Nedvî Süleyman, *Hz. Muhammed Hakkında Konferanslar*, Çev. Osman Kesioğlu, ts., s. 132.

⁵⁸⁸ Malik b. Enes, *Muvatta*, Hüsni'l-hulk I.

⁵⁸⁹ Hz. Muhammed'in ahlakı hakkında daha geniş bilgi için bkz. *Ebu'l Hasan en-Nedvi, Kura'n Işığında Peygamberlik ve Peygamberler* Çev. A. Lütü Kazancı, İstanbul, 1974.

⁵⁹⁰ Enbiya 21/73

⁵⁹¹ Bkz. Enam 6/83-87; Ahzap 33/38; Ahkaf 46/35.

bulunması gerekli olan birtakım zaruri sıfatlar vardır⁵⁹². Bunlar:

- a. Sıdk,
- b. Emanet,
- c. Tebliğ,
- d. Fetanet,
- e. İsmet'tir.

İslâm itikadı açısından sözkonusu olan bu sıfatlar peygamberlerde bulunması zaruri, vacip olan sıfatlardır⁵⁹³. Bunlar onlara peygamber olmaları sebebi ile bahşedilmiştir. Şimdi bu sıfatları açıklamaya çalışacağız.

a. Sıdk

“Sıdk” kelime olarak doğruluk, doğru olmak demektir⁵⁹⁴. Kur'an'ın bir çok ayetinde peygamberlerin doğru kişiler olduğundan bahsedilir. Peygamberin hem kendisinin hem de tebliğinin inandırıcılığı ve güvenilirliği çok önemlidir. Bu konuda Kur'an'da Hz. Muhammd'e (sav) hitab eden ayet-i kerime çok dikkat çekicidir. Ayette;

“O Kur'an, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer o peygamber bazı sözler uydurup bize iftira etseydi, elbette biz onun sağ elini (veya kuvvetini) yakalar, sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse buna engel olamazdı”⁵⁹⁵. Müfessirler bu ayet “onu yalanından dolayı kuvvetle yakalayıp yalanını başına çalar ve kalp damarını veya iliğini kesip atardık yani ödürürdük. Fakat gerçekte o yalandan ve yalan yere yeminden uzak bir rasûldür.” diye tefsir etmişlerdir⁵⁹⁶.

Ayrıca diğer peygamberlerle ilgili olarak da, Hz. İbrahim, İsmail, ve İdris'in “dosdoğru

⁵⁹² İbrahim Canan, “Sünnetin Dindeki Yeri” ,*Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi.*, İstanbul 1997, s.285

⁵⁹³ Sâbûni, *En-Nübüvve* s. 42; A. Saim, Kılavuz, *Ana Hatlarıyla İslâm Akaidi Ve Kelam'a Giriş*, s.137-141,

⁵⁹⁴ İsfahani, *el-Müfredat*, “sdc” md.

⁵⁹⁵ Hakka 69/ 43-47.

⁵⁹⁶ Yazır M. Hamdi, *Hak Dini*, 8/5345-5346.

peygamberler” olduğu belirtilmiştir⁵⁹⁷. Yine “her ümmet’ten bir şahid, seni de bunlara şahid getirdiğimiz zaman (onların halleri) nice olur” ayetinde belirtildiği üzere peygamberler insanlar üzerinde Allah’ın şahidleri gibidirler. Dolayısı ile yalancı insanların şahid olarak kabul edilmesi hiçbir zaman mümkün olmayacağına göre, peygamberlerin de yalancı olmaları asla düşünülemez. Allah peygamberlerin doğruluğunu isbat için de kimi zaman onları değişik mucizelerle desteklemiştir.⁵⁹⁸

Sâbûni de konuyla ilgili olarak, şunları söyler: “Peygamberlerden hiç birinden kendi şahsiyetlerini zedeleyecek yalan hıyanet, haksız yere birinin malını yemek ve benzeri çirkin davranışların sudur etmesi mümkün değildir. Kaldı ki bunlar, normal insanlar için bile uygun olmazken Allah’a yaklaştırılmış ve kendisine Allah tarafından ikramlarda bulunmuş insanlar için layık görülmesi nasıl uygun olur? Çünkü bazen yalan söylediği vaki olan peygamberin halkının gözünde inandırıcılığı kalmayacaktır. Böylece Allah’tan vahiy getiren peygamberin ne zaman ve hangi konularda doğruyu söyleyip ne zaman yalan söylediğini tesbit etmek mümkün olmayacaktır. Halbuki peygamberler için bu mümkün değildir. Nitekim Ebû Cehil ve Ebû Süfyan gibi Hz. Muhammed’in en büyük düşmanları bile karşılaştıkları çeşitli olaylarda onun doğruluğunu itiraf etmek zorunda kalmışlardır.”⁵⁹⁹.

b. Emanet

Emanet, peygamberlerin vahiy konusunda güvenilir olmaları anlamına gelir. Onlar Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ ederken hiçbir ekleme veya çıkartma, azaltma veya çoğaltma yapmaları, ya da tahrif veya tebdil (değiştirme) etmeleri mümkün değildir. Nitekim bu konu Kur’an’da şöyle ifade edilmiştir:

“Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler: “Ya bundan başka bir Kur’an getir veya bunu değiştir” dediler. De ki : Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben sadece bana

⁵⁹⁷ Bkz. Meryem 19/41,54,56.

⁵⁹⁸ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.291.

⁵⁹⁹ Sâbûni, *en-Nübüvve*, s.43-44

vahyolunanlara uyarım. Çünkü Rabbim'e isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım".⁶⁰⁰

Peygamberlerin ihanet etmeleri ve kendilerine emredileni gizlemeleri asla mümkün değildir. Çünkü emanet ile ihanet bir arada bulunamaz. Şayet onlar emin kimseler olmasalardı mutlaka peygamberlik değişir ve bozulurdu. İnsanlar hiçbir zaman vahiy konusunda doğru bilgiye ulaşamazlardı. Eğer peygamberler kendilerine geleni gizleyecek olsalardı bizzat kendilerini muhatab alan "itab" ayetlerini gizlerlerdi⁶⁰¹.

Yine Kur'an'da Hz. Nuh, Salih, Lût, Şuayb ve Musa⁶⁰² peygamberlerden her birisi; "Ben size (gönderilmiş), güvenilir bir elçiyim"⁶⁰³ demişlerdir. Dolayısı ile ayet-i kerime bize bütün peygamberlerin aynı sıfatla muttasıf olduklarını göstermektedir.

Nitekim Hz. Muhammed (sav)'e duyulan bu güven, henüz ilahi vahye muhatap olmadan evvel kendisinin "Muhammedü'l-Emin" lakabıyla anılmasına sebep olmuştur. Yine Kur'an'dan, Salih peygamberin de aynı şekilde risaletten evvel kavminin güvenini kazanmış olduğunu öğreniyoruz⁶⁰⁴.

c. Tebliğ

Tebliğ, peygamberlerin en başta gelen özelliklerinden birisidir. Onlar ilahi vahyin aracısı olarak aldıkları emir ve nehiyleri hiçbir değişiklik yapmaksızın gönderildikleri ümmetlere tebliğ etmek zorundadırlar⁶⁰⁵. Bu konuda Kur'an-ı Kerim "Ey Rasul! Rabbinden sana indirileni tebliği et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır"⁶⁰⁶ buyurarak bu görevin peygamberliğin bir gereği olduğu

⁶⁰⁰ Yunus 10/15.

⁶⁰¹ Sâbûni, *en-Nübüvve*, s.44-45.

⁶⁰² Şu'ara 26 /107,143,162,178

⁶⁰³ Duhan,44/18

⁶⁰⁴ Hud 11/62.

⁶⁰⁵ Aydemir . *Peygamberler*, s.12

⁶⁰⁶ Maide 6/67.

bildirmekte, kendisinin bu konuda her hangi bir muhayyerliğinin de söz konusu olamayacağı ve bu tebliğini yaparken de hiç kimseden korkmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda emir siğasının kullanılması da bunun yapılması gerekli bir emir olduğunu göstermektedir⁶⁰⁷.

Kur'an'da "Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece uyarmaktır".⁶⁰⁸ "Allah dileseydi onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onlar üzerine bekçi kılmadık. Sen onların vekili de değilsin".⁶⁰⁹ "Çünkü sen ancak öğüt vericisin onların üzerine bir zorba değilsin."⁶¹⁰ buyurularak peygamberin sadece tebliğ etmekle görevli olduğu, muhataplarına bunu zorla kabul ettirmek gibi bir görevinin olmadığı vurgulanmıştır.

Yine Kur'an'da "Sen Rabbi'nin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et"⁶¹¹ ayetinde olduğu gibi benzer ayetlerde peygamberlerin tebliğde nasıl bir usul içerisinde bulunacakları belirtilmiştir. Peygamberler bunu yaparken de asla dünyevi bir karşılık beklememişler ve mükafatlarını da ancak Allah Teala'nın vereceğini ifade etmişlerdir⁶¹².

Sonuç olarak peygamberlerin asıl gönderiliş nedeni ilahi emir ve yaskları gönderildikleri toplumlara tebliğ etmektir. Bu konuda onlar için bir muhayyerlik söz konusu değildir. Onlar, tebliği hiçbir değişiklik yapmadan doğrudan insanlara ulaştırmakla mükelleftirler. Bu çok zor olan görevde onlar zaman zaman birtakım zorluklarla karşılaşmışlardır, ancak Allah onların yardımcısı olmuştur.

⁶⁰⁷ Sâbûni, *en-Nübüvve*, s.46-47.

⁶⁰⁸ Şura 42/48.

⁶⁰⁹ En'am 6/107.

⁶¹⁰ Ğaşiye 88/21-22

⁶¹¹ Nahl 16/125.

⁶¹² Yunus 10/72; Yasin 36/21; Yusuf 12/104; Hud 11/29

d. Fetanet

“Fetanet” peygamberlerin zeki ve uyanık olmaları demektir. Gönderilen her peygamber mutlaka kamil bir akıl, keskin bir zeka ve büyük bir sezgi gücüne sahip olarak gönderilmiştir. Nitekim Hz. İbrahim’in putları kırıp baltayı büyük putun boynuna asması ve kavmiyle girdiği tartışmada keskin zekasıyla onları gülünç duruma düşürmesi, yine Nemrut’la yaptığı tartışmanın sonunda onun rabblik iddiası karşısında onu susturması peygamberlerin kendi toplumlarının en zeki insanları olduğunu göstermektedir⁶¹³.

Şayet peygamberler bu özelliklere sahip olmasalardı tebliğ faaliyetlerinde başarılı olamazlar ve insanları ikna edemezlerdi. Oysa Allah onları hem ahlaken hem de anlayış ve zeka açısından insanlardan üstün kılmıştır. Dolayısı ile peygamberler için ahmak, ebleh, akli dengesizlik gibi birtakım eksiklikler ve zaafı söz konusu değildir⁶¹⁴.

f. İsmet

Peygamberlerle ilgili en önemli vasıflardan biri olan ve konumuzla da çok yakın ilişkisi bulunan “ismet” sıfatı, önemine binaen “peygamber-günah ilişkisi” adıyla ayrı bir başlık altında daha geniş işlenecektir. Ancak burada ismet sıfatının da içerisinde zikredebileceğimiz peygamberlerin bir diğer özelliği olan ayıp ve kusurlardan uzak olma vasfına değineceğiz.

Peygamberlerin fizikî ve ahlakî yapılarında davetlerini dinlemekten, kendilerine uymaktan ve etrafında toplanacak insanları bundan alıkoyacak olan nefret ettirici ve tiksindiri birtakım vasıfların peygamberlerde bulunması mümkün değildir. Örneğin cüzzam hastalığı, şaşılık, ama olmak gibi vücut azalarında hoş olmayan durumların bulunması peygamberlerin hiç birisinde bulunmaz. Gerçi insanlara isabet eden birtakım arızı şeyler onlara da isabet eder ama Allah Teala onları bu tür nefret ettirici ayıplardan korur.

Eyüp (as) ile ilgili olarak onun hastalanması ve o hastalığından dolayı vücudunun

⁶¹³ Sâbûni, *en-Nübüvve*, s.48.

⁶¹⁴ Aydemir, *Peygamberler*, s.16.

tiksiniyecek hale gelmesi, bedeninden kurtların döküldüğü, bu nedenle de hanımının dahi ondan tiksindiği şeklindeki rivayetler israiliyattan geçme olup gerçek dışıdır⁶¹⁵. Bunlar peygamberlerin yüce şahsiyetleriyle bağdaşmayan şeylerdir. Bu konuda dinleyicileri ve okuyucuları acındırmak için aşırı söz söyleyenler Eyüp (as)’ın sabır derecesini gösterelim derken İslâm’ın peygamberler hakkındaki görüş ve inanışlarına ters düşmektedirler⁶¹⁶. Nitekim Kur’an’da da bunlardan bahsedilmez. Kur’an sadece onun bir hastalığa yakalandığı ve birtakım sıkıntılar çektiği, ancak Allah’a dua ettiği ve böylece hastalığının ve sıkıntısının giderildiği ifade edilir⁶¹⁷.

IV. İsmet Bağlamında Peygamber ve Günah İlişkisi

a. Genel Anlamda İsmet

“İsmetü’l- Enbiya” olarak bilinen bu vasıf hakkında Allah Teala’nın peygamberlerini kendilerine tahsis ettiği saf cevherlerle, sonra cismî ve nefsî üstünlüklerin en üstününe çıkarmakla, sonra da sekinet indirmekle ve kalplerini muhafaza etmek ve kendilerine yardım etmek suretiyle onları korumasıdır.” şeklinde tarifler yapılmıştır⁶¹⁸.

Kur’an öncelikle peygamberlerin de diğer insanlar gibi beşer olduklarını⁶¹⁹, kendi tebliğ ettikleri şeylerden sorumlu bulunduklarını⁶²⁰, ancak Allah Teala’nın onları hidayete erdirerek peygamberlik görevine seçtiğini bildirmektedir⁶²¹. Nitekim Kur’an’da Hz. İbrahim, İsmail Yakup (as) peygamberler hakkında: “Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kimseler kıldık. Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin iyi

⁶¹⁵ Sâbûni, a.g.e.,s. 50.

⁶¹⁶ İsmail L.Çakan - Mehmed N.Solmaz , *Kur’an’ı Kerim’e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, İstanbul, 1994, s.180.

⁶¹⁷ Enbiya 21/83-84.

⁶¹⁸ Ragıb El-İsfahâni, *el-Müfredat* “asm” md, Sâbûni, en-Nübüvveh, s.53

⁶¹⁹ İsra 17/94-95; Enbiya 21/8; Hac 22/75

⁶²⁰ A’raf 7/6-7; Ahzap 33/7-8.

⁶²¹ Al-iİmran 3/74; En’am 6/88

kimselerdir”⁶²². buyurulmuştur.

Kur’anda peygamberlerin ismetine delalet eden birtakım ayetler mevcuttur: “Senden önce hiçbir rasul ve elçi göndermemiştik ki, o, (bir şey) arzu ettiği zaman, şeytan onun arzusu içerisine mutlaka (onu dünya ile meşgul edecek bir düşünce) atmış olmasın. Fakat Allah şeytanın attığını derhal iptal eder, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır”⁶²³. Bu ayette Peygamberin birtakım temennilerde bulunduğu anda şeytanın buna müdahale etmek istediği, buna karşı Allah’ın onu bertaraf ettiği bildirilmektedir⁶²⁴.

Yine bir başka ayette “Müşrikler sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnat etmen için seni, neredeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi. Eğer seni sabit kılmasaydık, gerçekten neredeyse onlara birazcık meyledecektin”⁶²⁵ buyurularak Hz. Peygamber uyarılmıştır. Dolayısı ile bu ayetten peygamberin hata ve günaha karşı Allah tarafından korunmuş olduğu neticesini çıkartıyoruz.

Peygamberler bütün kötülüklerden ve hususiyetle de küfürden korunmuşlardır. Günah işlemezler ve küfür halinde bulunmazlar. Zira küfür en büyük günahdır. Çirkin işlerden maksat ise; adam öldürmek, zina etmek, sihir yapmak, çalmak, iftira etmek, yalan konuşmak, söz gezdirmek, yetim malı yemek, kullara zulmetmek, ülkede fesat çıkarmak gibi hallerdir⁶²⁶. Nitekim Hz. İbrahim babasının yaptığı ve kavminin tapmış olduğu putlara hiçbir zaman tapmamıştır. Yine Hz. Muhammed (sav) amcası Ebû Taliple Şam’a yaptığı yolculukta hristiyan rahip ona Lat ve Menat adına yemin etmesini istediğinde o buna şiddetle karşı çıkmıştır. Yine o, çocukluğunda ve gençliğinde putlara asla meyletmediği gibi onlara takdim edilen yemeklerden bile yememiştir. Yine İslâm itikadına göre peygamberler, akide planında korundukları gibi yukarıdaki ayetlerde de ifade edildiği

⁶²² Sad 38/46-47.

⁶²³ Hac 22/52.

⁶²⁴ Elmalılı a.g.e. V, 22

⁶²⁵ İsra 17/73-75.

⁶²⁶ *el-Fıkhu'l-Ekber ve Şerhuhu Aliyyü'l Kari*, s. 50, Mısır, 1323.

üzere tebliğlerinde de korunmuşlardır. Aldıkları vahyi olduğu gibi tebliğ etmişlerdir⁶²⁷.

Konuyla ilgili olarak tüm kelim mezhepleri de Kur'an ayetleri ışığı altında peygamberlerin korunmuşluğunu kabul etmişler, ancak bunun mahiyeti ile ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mâturidi, müminlerin ihtilaf ettikleri konularda Hz. Peygamberi hakem yapıp onun verdiği hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan teslim olmadıkça inanmış sayılmayacaklarını ifade eden ayetten⁶²⁸ hareketle eğer korunmuş olmasaydı peygamberin hükmettiği konuda diğerlerinin burukluk hissetmelerinin caiz olacağını söylemiştir.

Yine Allah ve Rasulü'nün bir işte hüküm verdiğinde müminlerin o işi kendi isteklerine göre seçme hakkının olmadığını bildiren ayete göre de, şayet Peygamber masum olmasaydı hükmettiği konuda diğer insanlar için muhayyerlik hakkının söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. Son olarak da Allah ve Rasûlüne eziyet edenlere Allah'ın dünya ve ahirette lanet etmiş olduğunu belirten ayetten hareketle de masum olmayan birine eziyet edilmesi ve eziyet edenlerin de lanetlenmemesi gerektiğini söylemiştir⁶²⁹.

Mâturidî'ye göre peygamberlerdeki ismet sıfatı mihneti, yani ibtila ve imtihanı yok etmez. Bu onları taate mecbur kılmadığı gibi isyandan da aciz kılmaz. Belki ismet Allah Teala tarafından bir lûtuftur. Peygamberi hayır işlemeye sevk edip kötülükten men eder. İbtila ve ihtiyar manasını gerçekleştirmek için peygamberlerin irade ve ihtiyarları b0aki kalır. Çünkü onlar da sorumludurlar⁶³⁰

Mu'tezile de Mâturidilerle aynı görüştedir. Eş'ariler, farklı olarak Allah'ın peygamberler için taati yaratıp masiyeti yaratmadığını söylerler. Bu görüşleri sebebi ile Eş'ariler eleştirilmişlerdir. Çünkü bu durum da Allah'ın emir ve yasaklarının anlamsız hale

⁶²⁷ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s.305-307

⁶²⁸ Nisa 4/65.

⁶²⁹ Mehmet Bulut, *Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı*, Risale Yay. İstanbul, 1991, s.86-87; Sinanaoğlu, *Nübüvvet*, s.300.

⁶³⁰ Aliyyül- Kâri, *a.g.e.* s. 53

geleceğini söylemişlerdir⁶³¹. Dolayısı ile Ehli Sünnet alimleri peygamberlerden bile bile yasaklanmış bir fiilin sadır olamayacağını, ancak yanlış ve unutma yoluyla böyle bir hatanın sudur edebileceğini söylemişlerdir ki buna da, günah değil “zelle” denilebileceğini ifade etmişlerdir⁶³².

Ancak bu tür zellelerin onların üstün özelliklerine ve vazifelerine bir gölge düşürmeyeceğini söylemişlerdir. Bunun da hikmeti onların da birer beşer olduklarının bilinmesi ve kendilerine beşeriyet üstü birtakım özelliklerin atfedilmemesi içindir demişlerdir. Müteahhirin uleması da onların bir kısmının günaha düştüklerini Allah Teala’nın bizzat nassla bunu haber verdiğini⁶³³, peygamberlerin de bundan dolayı tevbe ettiklerini söylemişlerdir. Ancak bunların, onların şereflerine hanel gerirecek şeyler olmadığını ifade etmişlerdir⁶³⁴.

Konuyla ilgili olarak bazıları peygamberlerin bir nebevî, bir de beşerî yönlerinin olduğu şeklinde bir ayırma gitmişlerdir. Peygamber nebevî yönü itibarıyla korunmuştur. Beşerî yönü ile de insanlara örnektir denilmiştir. Buna göre Hz. Muhammed’e (sav) bir beşer olarak bazı hususların Allah tarafından unutturulduğu, bundan maksadın da, bu gibi durumlarda ümmetin nasıl hareket edeceğini peygamberin bizzat göstermesi olduğunu söylemişlerdir. Mesela namaz kılariken/kıldırırken bu tür durumlarla karşılaşmış böylelikle sehiv secdesinin nasıl yapılacağı öğretilmiştir. Bu ve benzeri durumlarda amaç hem dinin kemale erdirilmesine, hem de insanlara bu yönüyle de örnek olmasına yöneliktir, denilmiştir⁶³⁵. Aynı şekilde Peygamber’in hurma aşılama hadisesi, savaş esnasında ümmetiyle istişaresi vb. durumlar onun beşerî yönüne dikkat çekmesi açısından önemlidir⁶³⁶.

⁶³¹ M. Bulut, *İsmet İnancı* s. 84-85

⁶³² Aliyyül- Kârî, *a.g.e.* s. 53.

⁶³³ Kasas 28/15; Taha 20/21

⁶³⁴ Sâbûnî, *en-Nübüvve*, s.44-45 ;.

⁶³⁵ Canan İbrahim, “Peygamberin Yanılma Meselesi,” *a.g.e* s.287-288.

⁶³⁶ Aydemir - *Peygambeler*.s. 15 16

Ayrıca Kur'an'da bazı peygamberlerin birtakım fiillerinden ve "ıtab" ayetlerinden bahsedilir. Bunlardan bazılarında ileride mukayese bölümünde atıflarda bulunacağız⁶³⁷. Mesela Hz. Adem'in yasak ağaçtan yemesi bunlardan biridir. Hz. Adem bundan dolayı pişman olup tevbe eder ve tevbesi kabul edilir⁶³⁸. Konuyla ilgili yapılan izahlarda bunun hikmetinin beşeri zaafıdan dolayı insanların Allah'ın mağfiretine muhtaç olduğunu ortaya koymak olduğu söylenmiştir⁶³⁹.

Peygamberlerin korunmuş olmalarının hikmetine gelince onlar Allah tarafından insanlara gönderilmiş numune-i imtisal'dirler. Eğer masiyete düşüp helak edici günahları işlemeleri caiz olsaydı masiyet meşru olurdu ya da onlara itaat etmek bize vacip olmazdı. Bu da peygamber gönderme gayesine uygun olmazdı, böylece onların gönderilmeleri de anlamsız hale gelirdi.

Peygamber bir önderdir, önder olan birisinin fazileti öğütleyip kötülükleri yasakladığı halde kendisinin de birtakım kötülükleri işlemesi nasıl mümkün olur?. Nitekim bir kimse hem peygamber olacak hem hırsızlık yapacak, içki içip sarhoş olacak, zina edecek, bunun gibi diğer kötü fiilleri yapacak, hayatı günahlarla kirlenip, istikameti bozuk olacak, sonra da insanlara bunların günah olduğunu söyleyip bunlardan insanları vazgeçirmeye çalışacak. Nitekim akıl da din de onların temiz, faziletli, şerefli, güzel ahlaklı kimseler olmasının gerekliliğinde birleşir ki ancak o zaman diğer insanlara tesir edebilsinler⁶⁴⁰.

Görülüyor ki peygamberler akide planında küfür, şirk gibi büyük günahlardan korunmuşlardır. Yine tebliğlerinde de bu korunmuşluk söz konusudur. Ancak beşer oluşlarının hikmeti gereği birtakım küçük fiiller olmuşsa bile onlar "zelle" diye tabir edilmiş, ama bunlar onların yüksek şahsiyetlerine ve tebliğ vazifelerine gölge düşürecek nitelikte olmamıştır.

⁶³⁷ Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Sâbûni a.g.e. s.65 –100; Bulut, *İsmet İnancı*, s.111-130

⁶³⁸ Bakara 2/35-37; Taha 20/17, 120-122; A'raf 7/20-23

⁶³⁹ Aliyyül- Kâri, a.g.e. s. 52.

⁶⁴⁰ Sâbûni, a.g.e. s. 54

b. İsmetin Kapsamı

İslâm uleması peygamberlerin nübüvetten önce de korunmuş olup olmadıkları konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ulemeden bir kısmı ismetin hem nübüvetten evvel, hem de sonra olduğunu ileri sürmüştür⁶⁴¹. Delil olarak da Kur'an'da onların seçilmiş ve hayırlı kimseler olduğunu ifade eden ayetleri ve risaletten evvel Hz. Muhammed (sav)'in Mekke'de güvenilir (Emin) bir kimse olduğunu bildiren rivayetleri göstermişlerdir⁶⁴². Aliyyü'l Kâri, Fıkh-ı Ekber şerhinde Tahâvi'nin de bu görüşü desteklediğini ve onların masumiyetle beraber açık mucize ve ayetlerle takviye edildiklerini söyler⁶⁴³.

Bunların dışında Kur'an'da Hz. Salih, Hz. Musa ve Muhammed (sav) gibi kimi peygamberlerin nübüvvetten önce de birtakım güzel ahlaki değerler sahip oldukları da anlatılmaktadır.

Ehli Sünnet alimlerinin çoğunluğun görüşüne göre ise İsmet, nübüvetten sonra vaciptir. Dolayısı ile Peygamber olmadan nadiren günah işlemeleri caizdir. Vahiy öncesi peygamberlerden büyük günah çıkmayacağına dair bir delil yoktur⁶⁴⁴. Bunu söyleyenler, günah işlemenin ve emre muhalefet etmenin ancak şeriat geldikten sonra mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Çünkü henüz daha herhangi bir şeyle mükellef değildirler. Bunun da sebebi Hz. Musa'nın nübüvvetten önce kasıt olmaksızın mısırlı bir kıptiyi öldürmesi -eski Ahid'e göre ise öldürme kasdı vardır- Hz. İbrahim'in kavminin putlarından nefret ettiği için, hasta gözüküp bayrama gitmemesi ve putları kendisinin kırmadığını söylemesi gibi peygamberlerde nübüvvet öncesi meydana gelen birtakım davranışlarıdır. Fakat her iki grup da onların hem nübüvvet öncesi hem de sonrası ileride tebliğlerini zora sokacak birtakım kötü işleri yapmaktan uzak olduklarını kabul etmişlerdir.⁶⁴⁵

Dolayısı ile peygamberlerin, bi'setlerinden önce de yüksek ahlak sahibi saygın kimseler

⁶⁴¹ Bulut, *İsmet İnancı*, s.79

⁶⁴² Sâbûni, a.g.e. s. 58

⁶⁴³ Aliyyül- Kâri, a.g.e. s. 51

⁶⁴⁴ Bulut, *İsmet İnancı*, s.78.

⁶⁴⁵ Sâbûni, a.g.e. s. 58

b. İsmetin Kapsamı

İslâm uleması peygamberlerin nübüvetten önce de korunmuş olup olmadıkları konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ulemadan bir kısmı ismetin hem nübüvetten evvel, hem de sonra olduğunu ileri sürmüştür⁶⁴¹. Delil olarak da Kur'an'da onların seçilmiş ve hayırlı kimseler olduğunu ifade eden ayetleri ve risaletten evvel Hz. Muhammed (sav)'in Mekke'de güvenilir (Emin) bir kimse olduğunu bildiren rivayetleri göstermişlerdir⁶⁴². Aliyyü'l Kâri, Fıkh-ı Ekber şerhinde Tahâvî'nin de bu görüşü desteklediğini ve onların masumiyetle beraber açık mucize ve ayetlerle takviye edildiklerini söyler⁶⁴³.

Bunların dışında Kur'an'da Hz. Salih, Hz. Musa ve Muhammed (sav) gibi kimi peygamberlerin nübüvvetten önce de birtakım güzel ahlaki değerler sahip oldukları da anlatılmaktadır.

Ehli Sünnet alimlerinin çoğunluğun görüşüne göre ise İsmet, nübüvetten sonra vaciptir. Dolayısı ile Peygamber olmadan nadiren günah işlemeleri caizdir. Vahiy öncesi peygamberlerden büyük günah çıkmayacağına dair bir delil yoktur⁶⁴⁴. Bunu söyleyenler, günah işlemenin ve emre muhalefet etmenin ancak şariat geldikten sonra mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Çünkü henüz daha herhangi bir şeyle mükellef değildirler. Bunun da sebebi Hz. Musa'nın nübüvvetten önce kasıt olmaksızın mısırlı bir kıptiyi öldürmesi -eski Ahid'e göre ise öldürme kasdı vardır- Hz. İbrahim'in kavminin putlarından nefret ettiği için, hasta gözükp bayrama gitmemesi ve putları kendisinin kırmadığını söylemesi gibi peygamberlerde nübüvvet öncesi meydana gelen birtakım davranışlarıdır. Fakat her iki grup da onların hem nübüvvet öncesi hem de sonrası ileride tebliğlerini zora sokacak birtakım kötü işleri yapmaktan uzak olduklarını kabul etmişlerdir.⁶⁴⁵

Dolayısı ile peygamberlerin, bi'setlerinden önce de yüksek ahlak sahibi saygın kimseler

⁶⁴¹ Bulut, *İsmet İnancı*, s.79

⁶⁴² Sâbûni, a.g.e. s. 58

⁶⁴³ Aliyyül- Kâri, a.g.e. s. 51

⁶⁴⁴ Bulut, *İsmet İnancı*, s.78.

⁶⁴⁵ Sâbûni, a.g.e. s. 58

oldukları, ileride tebliğ faaliyetlerini zora sokacak tarzda nefret oluşturacak, güvenilirliklerini zedeleyecek kötü huylarının bulunmadığı görülmektedir. Ancak onların bu dönemde henüz vahye muhatap olmamaları sebebiyle her hangi bir şekilde uyarılmaları söz konusu olamayacağından peygamberlik dönemlerindeki gibi bir korunmuşluklarından bahsetmek zor görünmektedir⁶⁴⁶.

B. ESKİ AHİD DE VE KUR'AN'DA ADI GEÇEN PEYGAMBERLER

Bu başlık altında kronolojiye uygunluk açısından , önce Eski Ahid'in kabul ettiği peygamberlerin adları sıralanacaktır. Sonra Kur'anda zikredilen peygamberler ve sayıları hakkında bilgi verilecek, daha sonra ise Kur'an'ın ve Eski Ahid'in müşterek olarak kabul ettikleri peygamberlere yer verilecektir.

I. Eski Ahid'de Adı Geçen Peygamberler

Yahudi geleneğinde de sayısız peygamberlerin geldiğinden bahsedilir. Ancak onlara göre sadece gelecek nesillere bir mesaj getiren peygamberlerin isimleri kaydedilmiştir. Rabbilerin listesine göre kırk sekiz erkek peygamber, yedi kadın peygamber, yedi gentileli yani, yahudi olmayan peygamber gelmiştir⁶⁴⁷.

Onlara göre Tanrı Yehova ilk ahdi İbrahim'le yaptığı için o ilk peygamber sayılmış dolayısı ile yahudilere göre peygamberlik İbrahim'le başlamış ve Malaki ile son bulmuştur⁶⁴⁸. Ancak, Eski Ahid'in son kitabı olan ve Peygamber Malaki'nin kendi adıyla anılan bu bölümün son cümlesi Malaki'nin kendisinden sonra Peygamber İlya'nın geleceğini müjdeleyen ifadeleri ile son bulur.⁶⁴⁹

Eski Ahid'de Adem, Nuh, Lut, Yusuf gibi şahsiyetler birer peygamber değil sadece göçebe

⁶⁴⁶ Sinanaoğlu, *Nübüvvet*, s 304.

⁶⁴⁷ Brinner, "Prohets and Prophet", a.g.d., s.65

⁶⁴⁸ Brinner, "Prohets and Prophet", a.g.d., s.65

⁶⁴⁹ Bkz. Malaki 4/5-6.

kabile reisi (patriyark) olarak kabul edilirler⁶⁵⁰. Yine İbrahim, İshak ve Yakup da birer patriyarktır ve İsrailoğulları'nın atalarıdır⁶⁵¹. Ancak Tanrı diğerlerinden farklı olarak onlarla diyaloga girip bir şekilde vahiy alışverişinde bulunmuştur. İsrailoğullarının en büyük peygamberi Hz. Musa'dır. Yine Harun bir kahindir, Dâvud ve Süleyman ise kraldırlar. Bazıları onları peygamber olarak görmezler. Ancak kimi yahudi düşünürleri düşük derceli de olsa onların da nebevi bir fonksiyonu olduğunu kabul ederler⁶⁵². Çünkü bizzat Eski Ahid'de Tanrı'nın onlarla vahiy şekillerinden herhangi biriyle bir çeşit diyaloga girdiğini görmekteyiz⁶⁵³. Eski Ahid'de yer alan bu peygamberler şunlardır:

İbrahim⁶⁵⁴, İshak⁶⁵⁵, Yakup⁶⁵⁶, Musa⁶⁵⁷, Harun⁶⁵⁸, Miryam⁶⁵⁹, Eldad ve Medad⁶⁶⁰, Yeşu⁶⁶¹, Deborah⁶⁶², Hakimler döneminde yaşayıp ismi verilmeyen bir peygamber⁶⁶³, Samuel⁶⁶⁴, Gad⁶⁶⁵, Natan⁶⁶⁶, Dâvud⁶⁶⁷, Süleyman⁶⁶⁸, Şemaya⁶⁶⁹, İddo⁶⁷⁰, Azarya ve Oded⁶⁷¹, Hulda⁶⁷²,

⁶⁵⁰ Brinner, *a.g.e.*, s.

⁶⁵¹ Demirci, *Dini Çoğulculuk*, s.34-35.

⁶⁵² İbn Meymun, *Delâltü'l- Hâirin* s. 423-425.

⁶⁵³ Vahiy şekilleri için bkz. tez metni I.Bölüm, ayrıca bkz.II. Samuel 23/2-3; I. Krallar 3/5, 11/11.

⁶⁵⁴ Tekvin 20/7.

⁶⁵⁵ Tekvin 26/1-3.

⁶⁵⁶ Tekvin 28/10-15.

⁶⁵⁷ Çıkış 3. Bab.

⁶⁵⁸ Çıkış 6/20, 7/7.

⁶⁵⁹ Sayılar 26/59.

⁶⁶⁰ Sayılar 11/26-30.

⁶⁶¹ Sayılar 27/18-23; Yeşu 20/1; 24/29.

⁶⁶² Hakimler 4/4.

⁶⁶³ Hakimler 6/8.

⁶⁶⁴ I. Samuel 3/19-21; 9/9.

⁶⁶⁵ I. Samuel 22/5.

⁶⁶⁶ II. Samuel 12.

⁶⁶⁷ II. Samuel 23/2-3.

⁶⁶⁸ I. Krallar 3/5, 11/11.

⁶⁶⁹ I. Krallar 12/22-24.

⁶⁷⁰ II. Tarihler 13..

⁶⁷¹ II. Tarihler 15/8; 28/9.

Ahiya⁶⁷³, Yehu⁶⁷⁴, Mikaya⁶⁷⁵, Noadya⁶⁷⁶, İşaya'nın hanımı⁶⁷⁷, İlya⁶⁷⁸, Elişa⁶⁷⁹, Amos Hoşea, Yunus, İşaya, Mika, Tsefenya, Nahum, Habakkuk, Obadya, Yeremya, Hezekiel, Yoel, Haggay, Zekarya ve Malaki'dir⁶⁸⁰.

II. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler ve Sayıları

Kur'an'a göre yaratılan ilk insan Hz. Adem olduğu gibi ilk peygamber de odur. Kur'an'da onun hakkında "Allah Adem'i seçti" buyrularak buna işaret edilmiştir⁶⁸¹. Son peygamber de, "Hâtemü'n-Nebiyyin" sıfatıyla Hz. Muhammed (sav)'dir. Kur'anda buna işaretle "Muhammed, (sav) sizin erkeklerinizden hiç birinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur"⁶⁸² ve "Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı. O'nun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz dediler"⁶⁸³. buyurulmuştur. Buradan hareketle bir müslüman Hz. Adem (as)'dan, son peygamber Hz. Muhammed (sav)'e kadar gelmiş ve geçmiş bütün peygamberlere iman etmekle yükümlü olmuşlardır.

İslam alimleri yukarıda geçen ayete dayalı olarak Hz. Muhammed (sav)'in peygamberler zincirinin son halkası olduğunu, onunla birlikte nübüvvet müessesesinin sona erdiğini ve

⁶⁷² II. Krallar 22/14.

⁶⁷³ I. Krallar 11/29-40; 12/15.

⁶⁷⁴ I. Krallar 16/1,7.

⁶⁷⁵ I. Krallar 22/9.

⁶⁷⁶ Nehemya 6/14.

⁶⁷⁷ İşaya 8/3.

⁶⁷⁸ I. Krallar 17-18.

⁶⁷⁹ I. Krallar 19/15.

⁶⁸⁰ Amos'tan Malaki'ye kadar sıralanan peygamberlerin tümünün Eski Ahid'te kendilerine ait kitapları bulunmaktadır. Daha geniş bilgi için bu bölümlere bakılabilir.

⁶⁸¹ Al-i İmran 3/33.

⁶⁸² Ahzap 33/40.

⁶⁸³ Bakara 2/285.

onun şeriatının kıyamete kadar baki kalacağını söylemişlerdir.⁶⁸⁴

Peygamberlere iman etme açısından hiçbir fark yoktur. Ancak yine ayetin ifadesiyle görev ve sorumluluklarının büyüklüğüne göre derece farkı vardır. Hz. Muhammed (sav) en son peygamber olmasıyla tüm peygamberlerden üstün kabul edilmiştir⁶⁸⁵. Yine Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz Muhammed (sav) aldıkları görev ve sorumluluk karşısındaki azim ve sebatları dolayısı ile “ülü’l-azm peygamberler” olarak görülmüşlerdir⁶⁸⁶.

Peygamberlerin sayısına gelince Kur’anda adı geçen peygamber sayısı yirmi beş tanedir ki ilerde bunlardan isim olarak bahsedilecektir. Ancak insanlığın uzun tarihi boyunca bir çok peygamberler gelip geçmiştir, Kur’an’ı Kerim buna şu ayetle dikkat çekmektedir:

”Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var”⁶⁸⁷. Görüldüğü gibi Kur’an bize isimleri zikredilmeyen daha başka peygamberlerin de gönderilmiş olduklarını haber vermektedir. İslam alimleri Ahmed b Hanbel’in Müsned’inde geçen ve enbiyanın sayısının yüzyirmi dört bin olduğunu, bunlardan da üçyüz on üçünün resûl olduğunu⁶⁸⁸ bildiren rivayetinden hareketle değişik sayılardan bahsetmişlerdir. Ancak bu sayı ile ilgili olarak kesin bir bilgi yoktur.

Sonuç olarak müslümanlar ilk peygamber Hz. Adem’le, son peygamber Hz. Muhammed (sav) arasında gelip geçen tüm peygamberlerin hak ve gerçek olduğuna iman etmekle mükelleftirler. Sayısı önemli değildir. Eğer muradı ilahi bu sayının bilinmesini isteseydi zaten Kur’anda bu belirtilirdi.

Kur’an’da adı geçen peygamberlerin isimlerinden on sekiz tanesinin adı bir yerde peşpeşe

⁶⁸⁴ Mâtürîdî, *Kitabü’t-Tevhid* s. 190.

⁶⁸⁵ Sâbûnî, *en-Nübüvve*, s. 18

⁶⁸⁶ İbn Kesir, *Tefsir’ül- Kur’an* III,477.

⁶⁸⁷ Mü’min 40/78; Nisa 4/164; Zuhuf 43/6.

⁶⁸⁸ Ahmed b Hanbel *Müsneid* V, 266.

gelen ayetlerde toplu olarak⁶⁸⁹ zikredilirken, diğer yedi tanesi farklı farklı yerlerde zikredilmektedir. Şimdi biz burada bu peygamberleri isim olarak zikredeceğiz. Ancak dip notlarda, sözü edilen peygamberin adının geçtiği tüm ayetleri değil, sadece bir kısmına yer vereceğiz⁶⁹⁰. Hz. Adem'den itibaren Kur'an'da adı geçen peygamberler şunlardır:

Adem⁶⁹¹, İdris⁶⁹², Nuh⁶⁹³, Hûd⁶⁹⁴, Salih⁶⁹⁵, İbrahim⁶⁹⁶, Lût⁶⁹⁷, İsmail⁶⁹⁸, İshak⁶⁹⁹, Yakup⁷⁰⁰, Yusuf⁷⁰¹, Eyyûb⁷⁰², Zülkifl⁷⁰³, Şuayb⁷⁰⁴, Musa⁷⁰⁵, Harun⁷⁰⁶, Dâvud⁷⁰⁷, Süleyman⁷⁰⁸, İlyas⁷⁰⁹, Elyasa⁷¹⁰, Yunus⁷¹¹, Zekeriyâ⁷¹², Yahya⁷¹³, İsa⁷¹⁴ ve Muhammed⁷¹⁵

⁶⁸⁹ En'am 6/84-86

⁶⁹⁰ Tümü için, M.Fuad Abdulbaki'nin , “*el-Mu'cemü'l-müfrehes li elfazı'l- Kur'ani'l-Kerim*” adlı serine müracaat edilebilir.

⁶⁹¹ Bakara 2/31, 33-35,37; Al-i İmran 3/33,59; Maide 5/27.

⁶⁹² Meryem 19/57-58; Enbiya 21/85.

⁶⁹³ Ahzap 33/7; Ahkâf 46/35.

⁶⁹⁴ A'raf 7/65; Hûd 11/50.

⁶⁹⁵ A'raf 7/73; Hûd 11/61.

⁶⁹⁶ Bakara 2/124, 126; Al-i İmran 3/33,65, 84; En'am 6/74-75; Hûd 11/69, 74-75; Meryem 19/41,46,58.

⁶⁹⁷ A'raf 7/80- 84.

⁶⁹⁸ Bakara 2/127; İbrahim 14/39; Meryem 19/54; Saffat 37/102.

⁶⁹⁹ Hûd 11/71-72 ;Saffat 37/112; Nisa 4/163.

⁷⁰⁰ Enbiya 21/72-73; Yusuf 12/4-5.

⁷⁰¹ Yusuf 12/3-102.

⁷⁰² Enbiya 21/83-84; Nisa 4/163; En'am 6/84; Sad 38 /41-44.

⁷⁰³ Enbiya 21/86.

⁷⁰⁴ A'raf 7/85; Hûd 11/84-95; Şuara 26/176-191.

⁷⁰⁵ Bakara 2/51,53,87; Meryem 19/52; Kasas 28/10-11,14-15

⁷⁰⁶ Meryem 19/53; Kasas 28/33-35.

⁷⁰⁷ Enbiya 21/38-39; Bakara 2/51; Nisa 4/163; İsra 17/55; Sad 38/20.

⁷⁰⁸ Enbiya 21/81-82; Sad 38/30,35; Nisa 4/163.

⁷⁰⁹ Saffat 37/123,132; En'am 6/85.

⁷¹⁰ Sad 38/48; En'am 6/85.

⁷¹¹ Saffat 37/140-146; Yunus 10/98; Enbiya 21/87,88.

⁷¹² Meryem 19/2-11 ;Al-i İmran.3/18,19,25, 57-41.

⁷¹³ Meryem 19/2-15; Al-i İmran 3/38-41; Enbiya 21/89,90.

⁷¹⁴ Al-i İmran 3/45,54-55; Nisa 4/157-158; Maide5/17,63,75; Tevbe 9/30,31.

(sav)'dir.

Ayrıca Kur'anda isimleri geçtiği halde peygamber oldukları kesin olmayan, daha çok Allah'ın birer salih kulu olduğu söylenen kimseler de vardır. Bunlar Lokman⁷¹⁶, Zülkarneyn⁷¹⁷ ve Üzeyir'dir⁷¹⁸.

III. Eski Ahid'in ve Kur'an'ın Müşterek Kabul Ettiği Peygamberler

Bu konunun İslam ve Yahudilik'teki nübüvvet inancının incelenmesinde, birbiri ile ilişkisinde ve mukayese edilmesinde önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu kısımda İslam'da peygamber kabul edilenlerin niçin yahudilerce de peygamber kabul edilmediğini tartışacak değiliz. Bunun ayrı bir çalışma gerektirdiği kanaatindeyiz. Önceki bahislerde satır aralarında kısmen de olsa -özellikle Hz. Musa'dan önceki peygamberler için -buna atıflarda bulunduk. Burada Kur'an'da ve Eski Ahid'de müşterek olarak peygamber kabul edilenleri sıralayacağız:

Hız. İbrahim⁷¹⁹, İshak⁷²⁰, Yakup⁷²¹, Musa⁷²², Harun⁷²³, Dâvud⁷²⁴, Süleyman⁷²⁵, İlyas (İlyâ)⁷²⁶, Elyasa (Elişa)⁷²⁷, ve Yûnus⁷²⁸ peygamberlerdir⁷²⁹.

⁷¹⁵ Al-i İmran 3/164; A'raf 7/158; Tevbe 9/128; Rad 13/7; Ahzap 33/40; Saffat 37/37; Cum'a 62/3.

⁷¹⁶ Lokman 31/32.

⁷¹⁷ Kehf 18/83-98.

⁷¹⁸ Bakara 2/259.

⁷¹⁹ Bakara 2/124; Al-i İmran 3/33; En'am 6/74; Tekvin 20/7.

⁷²⁰ Hûd 11/71-72; Saffat 37/112; Tekvin 26/1-3.

⁷²¹ Enbiya 21/72-73; Yusuf 12/4-5; Tekvin 28/10-15.

⁷²² Bakara 2/51,53,87; Meryem 19/52; Çıkış 3. Bab.

⁷²³ Meryem 19/53; Kasas 28/33-35; Çıkış 6/20, 7/7.

⁷²⁴ Enbiya 21/38-39; Bakara 2/51; II. Samuel 23/2-3.

⁷²⁵ Enbiya 21/81-82; Sad 38/30,35; Nisa 4/163; I. Krallar 3/5, 11/11.

⁷²⁶ Saffat 37/123,132; En'am 6/85; I. Krallar 17-18.

⁷²⁷ Sad 38/48; En'am 6/85; I. Krallar 19/15.

⁷²⁸ Saffat 37/140-146; Yunus 10/98; II. Krallar 14/25; Yunus 1-4.

⁷²⁹ Sinanoğlu, Nübüvvet, s. 410-412.

Kur'an'da ismi geçtiği halde peygamber olup olmadığı tartışmalı olan Üzeyir de yahudilerce Ezrâ olarak bilinir. Eski Ahid'de kendi adıyla anılan bir kitabı olmasına rağmen, o bir peygamber olarak görülmez⁷³⁰.

730 Ancak Ezra yahudilerce çok önemli bir şahsiyettir. Kâhin ve yazıcı olarak bilinen Ezra kaybolan Tevrat'ı yeniden yazmış ve bu sebeple de "ikinci Musa" olarak adlandırılmıştır. Onlar Ezra'yı o kadar yüceltmişlerdir ki bu nedenle Kur'an onların Ezra'ya (Üzeyir'e) Allah'ın oğludur demelerini şiddetle eleştirir ve bunu bir sapma olarak nitelendirir. Bkz. Tevbe 90/30 Ayrıca bkz. Harman Ö. Faruk İnanç, İbadet Ansiklopedisi IV, 409-411

IV. BÖLÜM

ESKİ AHİD'DEKİ İSNATLARIN KUR'AN'IN NÜBÜVVET ANLAYIŞI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde önce genel anlamda peygamberlik anlayışı ile ilgili bir mukayese yapılacaktır. Sonra Eski Ahid'de peygamberler hakkında yapılan isnatları, peygamberin Rab'le olan ilişkisi açısından, sonra da kendi şahsı ve toplumu ile olan ilişkisi açısından ele alacağız. Bunlarla ilgili olarak Kur'an'ın yaklaşımlarını göz önüne alıp mukayeseli bir şekilde incelemeye çalışacağız. Daha önceki ilgili konularda verdiğimiz bilgileri burada tekrarlamayacağız. Sadece gerektiği yerlerde hatırlatmak gayesiyle atıflarda bulunmakla yetineceğiz.

A. PEYGAMBERLİK ANLAYIŞI İLE İLGİLİ GENEL BİR MUKAYESE

Yahudilerin ve Müslümanların peygamberleri ifade etmek için kullandıkları ortak bir terim vardır. O da “nebi” dir. Arapça da “nebi” şeklinde kullanılırken, İbranice de ise “nevi” şeklindedir. Her iki kelimenin de ortak bir semitik kökene dayanması muhtemeldir. Ancak bunlar çok açık ve net değildir. Akadça ve diğer semitik dillerle ilgisi olduğu söylenmektedir⁷³¹. Yine yahudilikte peygamberi ifade için kullanılan “elçi”, “resul” kelimesi ile Arapçada peygamberi ifade etmek için kullanılan “resûl” kelimesi ile aynı anlamda kullanılmaktadırlar⁷³².

Her iki dinde de peygamberlik, tanrının kendi iradesini insanlara tebliğ etmek üzere yine insanlar içinden seçtiği kimselere bildirmesi, vahyetmesi prensibine dayalıdır ve vehbidir. Ancak bu vahiy mahiyeti itibarıyla aynı olsa da Tanrı-peygamber ilişkisi içerisinde değerlendirildiğinde usul bakımından farklılıklar arzeder⁷³³.

Yine Eski Ahid'de peygamberlik asıl anlamıyla İbrahim'le başlar, ancak ondan öncekilere

⁷³¹ Bkz. William M. Brinner, “Prophet and prophecy in the Islâmic and Jewish Traditions”, *Studies of Islamic and Judaic Traditions II*, Atlanta 1989.s 63, 79

⁷³² Harman , “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s.135

de bir takım ilahi bilgilerin verildiği kabul edilir. Peygamberlik Malaki ile son bulur. Oysa İslam'ın nübüvvet anlayışı Hz. Adem'le yani insanlık tarihi ile başlar ve kesintisiz olarak devam eder. Bu süreç Hz. Muhammed (sav)'in risaleti ile sonsuza kadar devam eder.⁷³⁴

Yine yahudilikte gaybi haberler çok daha önem arzetymekte ve peygamberliğin en önemli özelliklerinden biri olarak görölmektedir⁷³⁵. Yahudilikte kahinlerin, kralların ve hikmetli kişiler olarak kabul edilenlerin dini otoriteyi peygamberlerle birlikte paylaştıkları görölr. Kimi zaman bunlar peygamberden daha çok ön palan çıkmaktadırlar. Yine Yahudi peygamberleri içinde “grup peygamberleri” denen aynı zamanda ve mekanda bir çok peygambere rastlanmaktadır. Bazen halktan kimilerinin de geçici olarak peygamberlik yaptıkları görölr. Bu nedenle yahudiliğin peygamberlik anlayışı İslam'la mukayese edildiğinde çok net değildir. Ayrıca Eski ahid'de kadın peygamberlerin varlığından da bahsedilir⁷³⁶.

Kur'an'da ve Eski Ahid'de Peygamber kıssalarının anlatımında da önemli farklılıklar vardır. Eski Ahid kıssalarında hakim olan unsur, Tanrı'nın seçilmiş kavmi olan İsrailoğulları'nı esas almasıdır. Dolayısı ile Eski Ahid'de tarihsel anlatım mesajın önüne geçmiştir. Teferruatlı olaylar sıkıcı, uzun soy kütükleri bunun örneklerinden bir kaçıdır. Oysa Kur'an'da tevhid merkezli bir tarih anlayışı vardır. Kur'an kıssalarına hakim olan ana tema tarihteki tevhid mücadelesinin bir yansımasıdır⁷³⁷.

⁷³³ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s. 390

⁷³⁴ Sinanoğlu, *Nübüvvet*, s. 391.

⁷³⁵ Harman , “Peygamberlik ve Peygamberler” a.g.d. s.144

⁷³⁶ Bkz. *Tez Metni, I. Bölüm*

⁷³⁷ Burada Eski Ahid'le Kur'an mukayese edilirken, ikisini de kaynaklarının sıhhati açısından aynı kategoride değerlendirmemek gerekir. Zira kaynağı, derleniş dönemi, ihtiva ettiğı konular ve günümüze kadar geliş öyküsü göz önüne alındığında Kura'nın Eski Ahid gibi bir otantiklik ve aidiyetlik sorunu yoktur. Kur'an Hz. Muhammed (sav) dönemindeki özgünlüğünü korumuş ve sahihliği açısından hiçbir ciddi sorunla karşılaşmamıştır. Fakat aynı şeyi Bugünkü Eski Ahid için söylemenin mümkün olmadığı ilmi bir gerçekliktir. Örneğin Hz. Musa'ya atfedilen ilk beş kitap (Tevrat), yaklaşık Musa'dan 1300 yıl sonra Jamnia sinodunda bir çok nüsha arasından seçilmek suretiyle Bugünkü anlamda standart hale getirilmiştir Gündüz “*Torah Kıssaları*” a.g.e., s. 52, 87

Bu farkı en güzel bir şekilde hem Eski Ahid’de, hem de Kur’an’da anlatılan Hz. İbrahim’in kıssasında görmekteyiz. Torah’da yer alan İbrahim kıssasına hakim baştan sona hakim olan ana unsur, İbrahim’in soyundan gelecek olan Tanrı’nın kavmi İsrailoğulları’na yönelik Yahve’nin planıdır. İbrahim’le yaptığı tüm Ahidlerde Yahve Filistin-Ürdün yöresindeki toprakları İbrahim’in zürriyetine verdiğini vurgular⁷³⁸. Torah’daki kıssada İbrahim’in önemi İsrailoğulları’nın atası olmasında yatar.

Kur’an’da ise Hz. İbrahim Tevhid’in yılmaz müdafii ve savaşçısı olarak tasvir edilir. O Tevhid mücadelesi uğrunda babasıyla tartışan, putları kıran ve bu uğurda ateşe atılmayı göze alan bir savaşçıdır. Bu uğurda ülkesini bile terk eder. Oğlu İsmail’le birlikte Tevhid’in bir ifadesi olan Kâbe’yi inşa eder. O kendi neslinden gelenleri nimetlendirmesi için Allah’a yalvardığı zaman, Allah, onun soyundan ancak iyi olan muvahhidlerin nimetlendirileceğini, zalimlerin ise Allah’ın nimetinden uzak olduğu bildirilir⁷³⁹. Bu esası Kur’an’ın tüm kıssalarında görmek mümkündür.

Kur’an’da, İsrailoğulları’nın kıssası da yukarıda anlatılan esaslar içerisinde değerlendirilir. İsrailoğulları veya başka bir kavim olsun Kur’an’ın onlara karşı takındığı tavrı, onların tevhid’e karşı takındıkları olumlu ya da olumsuz tutumları belirler. Kur’an’da Allah eğer bir topluluk Tevhid’in gereklerine riayet konusunda gevşeklik gösterirse, onların yerine Tevhid ilkesine riayet açısından daha dikkatli olan başka topluluğun getirileceği ifade edilir.⁷⁴⁰

Bunlardan başka peygamberlerin şahsiyetleri ile ilgili ve Rabb’le olan ilişkileri açısından da oldukça önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunları biraz daha detaylı olarak aşağıdaki başlıklarla inceleyeceğiz.

B. RAB’LE İLİŞKİLERİ AÇISINDAN MUKAYESE

Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi Yahudi peygamberleri Tanrıyla değişik şekillerde diyaloga girmektedirler. Onlar bu ilişkilerinde, tebliğle görevlendirildiklerinde çekimser

⁷³⁷ Bkz. William M. Brinner, “Prophet and prophecy in the İslamic and Jewish Traditions”, *Studies of İslamic and Judaic Traditions II*, Atlanta 1989.s 63, 79

⁷³⁸ Tekvin 12/2-3,13; 14 vd. 15/18-21; 17/10-14

⁷³⁹ En’am 6/75-83; Enbiya 21/ 52-70

davranmakta ve Rabb'e karşı itirazda bulunmaktadırlar. Mesela Musa'nın, Yeremya'nın ve Hakim Gideon'un görevlendirilmelerinde bunu açık olarak görmekteyiz."⁷⁴¹.

Kimi zaman daha da ileri gidip Rabbi sorgulamaya bile kalkıştıkları ve karşılaştıkları müşkil durumlarda sık sık pişman olup dünyaya geldikleri için ölümü istediklerine şahit olmaktadır.⁷⁴²

Bunlardan başka Tanrı Lût kavmini helak etmeye karar verdiğinde İbrahim'in Tanrıyla pazarlık yaptığını ifade eden kısımları da aynı kategoride değerlendirmemiz mümkündür.

İslam'la Yahudilik'te peygamber anlayışını mukayese eden Brinner bu konuda şunları söyler: Kitabı Mukaddes'te ve Midraş'ta İbrahim Tanrı ile tartışır. Ancak İslam kaynaklarında Taberi ve Salebi'nin Kisasında da ayrıntılı olarak İbrahim'den bahsedilir. Ancak aralarında şöyle bir fark vardır: Yahudi geleneğinde İbrahim direkt olarak bizzat Tanrı'yla tartışırken, İslami gelenekteki bu tartışma, İbrahim'le, yaşlılığında ona çocuğu olacağı haberini getiren ve yine şehirleri mahvedeceği haberini bildiren haberci melek arasında olur⁷⁴³.

İslam da peygamberler bir beşerdir ve konumları itibariyle birer kuldurlar. Onların Rabbe karşı gelmeleri, itirazda bulunmaları mümkün değildir. Tersine Allah Teala kendisinin bir kulu olan peygamberleri "ıtab ayetleri"⁷⁴⁴ ile sık sık uyarmıştır. Pazarlık etme, itirazlarda bulunma birbirine denk ve müsavi olan şeylerde söz konusu olabilir. Halbuki Allah Teala İhlas suresinde belirttiği gibi birdir, tektir, eşi ve benzeri yoktur, O hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde her şey O'na muhtaçtır.

İslam insan-Tanrı, yaratan - yaratıcı arasındaki sınırı kesin olarak birbirinden ayırmıştır.

⁷⁴⁰ Tevbe 9/38-39

⁷⁴¹ Çıkış 4/10-17.

⁷⁴² Bk. Sayılar, 11/4-6;11/10-15

⁷⁴³ Brinner, "Prophet and prophecy" a.g.d., s. 72.

⁷⁴⁴ Kalem 68/ 48-50; Enfal 8/67-68

Bu ilişki çerçevesinde peygamberin konumunu da belirlemiştir. Rabb'e karşı tavır alıp onunla tartışmaya girmek bir yana, insanların peygamberlerle olan ilişkilerine bile bir çizgi koymuş, ona karşı nasıl davranılması gerektiğini bildirmiştir. Nitekim ayeti kerimelerde bu durum şöyle ifadelendirilmiştir:

“Ey inananlar! Allah'ın ve elçisinin önüne geçmeyin... Seslerinizi peygamberin sesinin üstüne çıkarmayın, birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi, onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın. Yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısırlar, öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini takva için imtihan etmiştir. Onlar için mağfiret ve büyük bir mükafat vardır. Odalarının arkasından sana bağıranların çoğu, düşüncesiz kimselerdir”⁷⁴⁵.

İslam, ilahi emanetin taşıyıcısı olan peygambere böyle bir ayrıcalık tanırken onu ne Hristiyanlıktaki gibi beşeri özelliğinden soyutlayıp Tanrı seviyesine çıkarmış, ne de Yahudilik'teki gibi sıradan, normal bir insan seviyesine indirgemıştır. Böylelikle İslam, Rab-peygamber-insan arasındaki hiyerarşi korumuştur. Bu hiyerarşik yapıda yaratılmış bir beşer olan peygamberin yaratıcı Rabb'le –Yahudilik'te olduğu gibi- bir ilişki çerisinde olması kabul edilemez

İslam, yahudilerin Tanrı'ya atfettikleri antropomorfik bir düşünceyi kesinlikle reddeder. İslam'ın en çok vurgu yaptığı husus da bu tevhidi anlayıştır. Bunu tüm peygamber kıssalarında görmek mümkündür. İslam'a göre tüm peygamberler kavimlerine yalnız Allah'ı ilah olarak kabul etmelerini, ona hiçbir şeyi ortak koşmamalarını ve yalnız ona ibadet etmelerini öğütlemiştir. Peygamberlerin kavimlerine bu üç hususu ilettiklerini, bu konuda uzun ve yorucu mücadelelere giriştiklerini vurgular. Bu da Kur'an'ın Tevhid merkezli mesajı esas aldığını göstermektedir.

Sonuç olarak ibrani peygamberlerinin Tanrı'nın seçilmiş bir kavmi olan İsrailoğulları'nı düşünerek Tanrı ile tartışmaları ve sonuçta da Tanrı'ya isteklerini kabul ettirmeleri, Tanrı ile bir nevi pazarlığa girişmeleri ve yine Tanrı'yı sorgulamaları Kur'an açısından kabul

⁷⁴⁵ Hucûrat 49/1-4

edilemez şeylerdir. Gerçekte yaratılmış bir beşer olan insanın peygamber bile olsa Tanrı ile bu şekilde bir ilişkiye girmesi, yaratan ile yaratıcı arasındaki hiyerarşik yapıyı alt-üst etmektedir. Oysa İslam, Allah ve onun yarattığı beşer arasındaki ilişkiyi tamamen ayırmış ve tüm öğretilerini bu esas üzerine temellendirmiştir.

C. PEYGAMBERLERİN ŞAHSI İLE İLGİLİ İSNATLAR AÇISINDAN MUKAYESE

Eski Ahid peygamberlerinin toplumla olan ilişkilerinde birtakım ahlaki zaaflar söz konusudur. Eski Ahid metinlerinde esas alınan asıl konu, İsrailoğulları'nın kronolojik olarak tarihi geçmişleri olduğundan dolayıdır ki bu tür ahlaki olmayan durumların bu kitaplarda yer alması onlar için pek problem teşkil etmemektedir. Bu husus ön plana çıkarıldığından ahlak ve öğretiye bunun yanında inanca ilişkin mesajlar genellikle uzun tarihsel bilgiler arasına serpiştirilmiş, gizlenmiş bir bilgi kırıntıları izlenimini vermektedir⁷⁴⁶.

Ancak hangi gerekçe ile olursa olsun Eski Ahid metinlerinde görülen bu tür ahlaki zaaflar onun kutsallığına gölge düşürmektedir. Bunları daha önceki bölümlerde uzun uzun zikrettiğimiz için burada sadece hatırlatmakla yetineceğiz. Bunlar, kimi peygamberlerin doğruyu söylemekten kaçınmaları, Musa'nın Mısır'dan çıkarken kavmine "Mısırlıları soyun" diye hırsızlığa teşvik etmesi, Lut'un kızlarıyla zina etmesi, Hz. Dâvud'un hem adam öldürmesi, hem zina etmesi, Hz. Süleyman'ın putlara tapması, Harun'un kavmine put yapması, peygamberlerin sarhoş olmaları ayrıca peygamberlerin – özellikle de Yakup ve Dâvud'un - . yakınlarında görülen zina isnatlarıdır. Bunlardan özellikle Hz. Lut, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'la ilgili olanlarına biraz daha geniş yer vereceğiz.

Yukarıda ifade edildiği gibi, normal bir insana dahi hiç yakışmayacak türde birtakım ahlaki zaafların toplumun seçilmişleri olarak görülen peygamberlerde bulunmasını Kur'an kesinlikle reddeder. İslam'a göre peygamberlerde zorunlu olarak bulunması gereken birtakım vasıflar vardır. Önceki bölümlerde daha detaylı olarak incelediğimiz gibi bunlar,

⁷⁴⁶ Gündüz, "Torah Kıssaları" s.55

doğruluk, emanete sahip çıkma ve güvenilir olma, akıllı ve zeki olma, sabırlı olma ve ismet, yani günah işlemekten korunmuş olma gibi vasıflardır⁷⁴⁷ Bunlar, bizzat onların kendilerine ve onların getirmiş oldukları tebliğe, insanların inanmaları ve güvenmeleri açısından çok önemlidir. Çünkü dinlerin hedeflerinden birisi de insanları, doğruya ve güzel ahlaka ulaştırmaktır. Bunun için de insanların önünde kendileri için somut örnek olmalıdır. İşte İslam’da örnek alınacak şahsiyetler peygamberlerdir. Çünkü onlar Allah katında seçilmiş kimselerdir.

Şimdi Kur’an ayetlerinin ışığı altında kendilerine Eski Ahid’de birtakım isnatlarda bulunan peygamberleri Allah Teala’nın nasıl tezkiye ettiğine bir göz atalım; Kur’an-ı Kerim’in En’am suresinde, bir çok peygamberin peşpeşe zikredildiği ayetler de onların üstünlükleri şöyle ifade edilmektedir:

“İşte bunlar kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz huccetlerimizdir. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz...Biz ona İshak’ı ve (İshak’ın oğlu) Yakub’u da hediye ettik; hepsine de doğru yolu gösterdik. Nitekim daha önce Nuh’a ve onun soyundan Dâvud’a, Süleyman’a, Eyyub’a, Yusuf’a, Musa’ya ve Harun’a da yol göstermiştik. Biz güzel davrananları böyle ödüllendiririz. Zekeriyya’ya, Yahya’ya ve İlyas’a da (yol göstermiştik.) Hepsi iyilerden idi. İsmail’e, el-Yasa’a, Yunus’a ve Lut’a da (yol gösterdik), hepsini alemlere üstün kıldık. Babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını da...Onları seçtik ve doğru yola ilettik. İşte bu Allah’ın hidayetidir, kullarından dilediğini bununla doğru yola iletir. Eğer (onlar) Allah’a ortak koşsalardı, yaptıkları güzel şeyler hiç olur giderdi...İşte onlar Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy”⁷⁴⁸.

Başka bir ayette ise “Kuvvet ve basiret sahipleri olan İbrahim’i, İshak’ı, Yakub’u da zikret. Çünkü biz onları ahiret yurdunu anma özelliğiyle temizleyip, kendimize halis kul yaptık. Onlar bizim yanımızda seçkinlerden, hayırlılardandır. İsmail’i, Elyas’ı, Zülkifl’i de

⁷⁴⁷ Bkz Tez metni III. Bölüm

⁷⁴⁸ En’am 6/83-90

an. Hepsi de iyilerdendi.” buyurulmaktadır⁷⁴⁹.

Eski Ahid’de ki bu isnatlardan en kötü ve çirkin olanları, peygamberlerin şahsiyetlerini zedeleyen Lut’un kızları ile, Dâvud’un da komutanının hanımı ile zina etmesi ve Süleyman’ın putlara meyletmesi hadiseleridir. Kur’an bunları asla kabul etmez. Hz. Lût, Dâvud ve Süleyman da diğerleri gibi Allah’ın üstün vasıflarla seçmiş olduğu peygamberidirler. Dolayısı ile onlar da diğer peygamberler gibi ismet sıfatıyla korunmuşlardır.

Kur’an’a göre Lût (as) sapıklığın, ahlaksızlığın, edepsizliğin yaygın olduğu Semud kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Lût, Hz. İbrahim’e ilk defa iman eden kişi olup, ilim ve hikmet sahibi, rahmete erdirilen iyi kişilerden biri olarak zikredilmiştir⁷⁵⁰. Nitekim diğer peygamberlerle birlikte onun hakkında “İsmail’e, el-Yasa’a, Yunus’a ve Lut’a da (yol gösterdik), hepsini alemlere üstün kıldık”⁷⁵¹. buyurulmaktadır.

Hz. Lût kavmini bu iffetsizlik ve namussuzluk ve sapkınlıklardan kurtarmak için çok uğraşır. Sapık kavim onu “bunu kasabamızdan çıkarın, zira o temiz kalmaya çalışan insanlardanmış” diye temiz ve iffetli kalmayı adeta bir suç gibi görürler. Lût’a iman etmezler ve sapıklıklarına devam ederler. Alla bu kavmi helak etmek için melekleri o memlekete gönderir, onlar da Hz. Lut’a misafir olurlar. Hz. Lût’un kapısına gelenler ondan misafirlerini kendilerine vermelerini isterler. Bunun üzerine Hz. Lût onlara “kızlarım sizin için daha temizdir”⁷⁵² diyerek bu kötü fiilden vazgeçmelerini öğütleyip, kendi kızları ile helal yoldan nikahlanıp evlenmelerini ister, ancak kavmi bunu da kabul etmez⁷⁵³. Sonunda Allah bu kavmi helak eder⁷⁵⁴.

⁷⁴⁹ Sad 38/45-48

⁷⁵⁰ Enbiya 21/74-75 ;Ankebut 29/26

⁷⁵¹ En’am 6/86

⁷⁵² Hud 11/ 77-80

⁷⁵³ Fahrettin Ebu Abdullah M. er-Râzi, *Mefâtihü'l- gayb* , Kahire, 1934, XVII, 32-33

⁷⁵⁴ Ankebut 29/28,29; Neml 27/54-55; Şuara 26/171

İslam açısından Eski Ahid’de Lut’un kızları ile zina yaptığı iddiası gerçek dışıdır. Kur’an bu konuya hiç değinmez, yukarıda verdiğimiz ayetlerde de görüldüğü gibi Hz Lût’u birtakım güzel davranışları, ahlaki özellikleri ve sapık kavmine karşı yaptığı tevhid mücadelesinden bahseder. O, şerefli, salih, güzel ahkal sahibi, doğru bir insan, Allah’ın peygamber olarak seçtiği örnek bir şahsiyettir⁷⁵⁵.

Kur’an, Hz.Lût’ta olduğu gibi, Hz. Dâvud’a isnad edilen zina olayından da hiç bahsetmez. Kur’an-ı Kerim Hz. Dâvud’u, Rabbi’nin kendisine vermiş olduğu birtakım üstün özellikleri ile anar ve insanlara örnek olarak gösterir. Kur’an’a göre Hz. Dâvud daima Allah’a yönelen, Allah katında makam ve yakınlık sahibi olan, kendisine hikmetler verilen, dağların, kuşların, cinlerin kendi emrine verildiği, fazilet sahibi bir peygamberdir⁷⁵⁶

O, Allah’ın vahyine mazhar olmuş ve kendisine dört kitaptan biri olan Zebur verilmiştir. O Rabbi’ne çokça ibadet eder, bir gün oruç tutar, bir gün de yerd. Ayrıca ona peygamberliği yanında hükümdarlık da verilmiş, zırh yapması öğretilmiştir. O, insanlar arasında adaletle hükmetmiş⁷⁵⁷, sonunda tevhid mücadelesinde kendisine sürekli zorluklar çıkaran israiloğullarından birtakım günahkarları da lanetlemiştir⁷⁵⁸.

Hız. Dâvud’la ilgili olarak birtakım menfi tarzda anlatılan olaylar kimi zaman İslam kaynaklarına da sızmıştır. Fakat bunlar israiliyat kabili şeylerdir, birtakım kıssacıların uydurmasıdır⁷⁵⁹. Nitekim Hz. Ali’nin bu şekilde Hz. Dâvud ile ilgili kıssa anlatanlara 160 sopa vurulmasını emrettiği rivayet edilir⁷⁶⁰. Hz. Dâvud tüm bu iftira ve isnatlardan uzak olup, Allah’ın seçtiği ve kendisine birtakım üstün özellikler verdiği bir peygamberdir.

Eski Ahid’de bir başka isnatta Hz. Süleyman peygamberle ilgilidir. Eski Ahid’de Kral

⁷⁵⁵ Çakan-Solmaz, *Tevhid Mücadelesi*, s.78

⁷⁵⁶ Sad 38/17-19,25; Neml 27/15; Enbiya 21/79; Sebe’ 34/10-11

⁷⁵⁷ Enam 6/84; Nisa 4/163;İsra 17/55

⁷⁵⁸ Mâide 5/78

⁷⁵⁹ Benzeri rivayetlerle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Aydemir, *Peygamberler*, 160-173

⁷⁶⁰ Râzi, a.g.e., XXVI 192

olarak belirtilen Hz. Süleyman'ın yaşlılığında hanımlarının etkisiyle putlara taptığı söylenir. Kur'an'a göre ise Hz. Süleyman bir peygamberdir ve yahudilerin bu isnatlarından uzaktır. O da diğer bütün peygamberler gibi ismet sıfatına sahiptir

Hz. Süleyman Dâvud (as)'ın oğlu olup ona varis olmuş, daha çok mülk ve saltanatı ile tanınmış ve ilahi vahye muhatap olmuş bir peygamberdir.⁷⁶¹ O Allah katında yüksek bir makama sahipti. Ayet-i kerimede "Doğrusu onun katımızda yüksek bir makamı ve güzel bir istikbali vardır"⁷⁶² buyurularak Allah katında onun değeri ifade edilmiştir. Allah Hz. Süleyman'a da babası Dâvud (as) gibi birtakım özellikler vermiştir. O, Allah'ın izniyle insanlara, cinlere ve şeytanlara hükmeder, hayvanların dilinden anlardı. Ayrıca rüzgar da onun emrine verilmişti. Tüm bunlardan müteşekkil bir ordusu vardı. Ayrıca o ilim ve adalet sahibi idi. O, bu ve benzeri bir çok güç ve kuvvetle Allah tarafından lütuflandırılmış bir peygamberdi⁷⁶³. Bir ara bu imkanlar dolayısı ile bir imtihan geçirmiş ve bu imtihanı başarıyla kazanmıştır⁷⁶⁴. Ayrıca Kur'an'da Hz. Süleyman'ın Sebe Melikesi ile aralarında geçen hadiseye ve Süleyman'ın onu hak dine davet edişine yer verilir⁷⁶⁵.

Eski Ahid'de anlatıldığı ve yahudi geleneğinde de kabul edildiği gibi Süleyman'ın kadınlarının etkisinde kalarak putlara tapması Kur'an'da yer almadığı gibi İslam itikadı açısından da inanılması mümkün değildir. İsmet bölümünde ifade ettiğimiz gibi İslam alimleri peygamberlerin büyük günahlardan korunmuş oldukları konusunda mütefikirler⁷⁶⁶.

Kimi kaynaklarda geçen Süleyman'ın kadınlarından Cerade'nin, savaşta öldürülen babasını hatırlamak için onun heykelini yaptırtması ve gizli gizli ona tapması şeklindeki rivayetler, ayrıca yüzüğünün kaybolması neticesinde gelişen değişik olaylar da tamamen

⁷⁶¹ Sad 38/30; Neml 27/16; En'am 6/84

⁷⁶² Sad 38/40

⁷⁶³ Sebe 34/12; Neml 27/16; Sad 38/36-38; Enbiya 21/78-79

⁷⁶⁴ Bkz. Aydemir, *Peygamberler*, s 200-210

⁷⁶⁵ Neml 27/ 20-44

⁷⁶⁶ Bkz. Tez metni III. Bölüm

İsrailiyattır.⁷⁶⁷ Bir peygamberin evine put diktirmesi ve buna tapıldığından gafil olması peygamberlik makamı ile zıt olup İslam inancı açısından kabul edilemez şeylerdir.

Yine Eski Ahid’de Hz. Harun’un, kavmin isteği üzerine onlara bir put yaptığı ifade edilir. Oysa Kur’an’da bunu yapanın Hz. Harun değil Samiri adında birisinin olduğu ve onun Musa tarafından kavimden kovulduğu bildirilir. Hz. Harun, kavmi bu buzağıya tapmaktan vazgeçirmeye çalışmış, fakat kavmi onu dinlememiştir. O bir peygamberdir, bu tür iftiralarından uzaktır⁷⁶⁸.

İslam’daki peygamberlik inancına göre peygamberler sürekli olarak ilahi iradenin kontrolü ve gözetimi altındadırlar. Peygamberler, beşer olmanın gereği olarak “zelle” dediğimiz birtakım küçük hatalar dışında büyük günah işlemekten korunmuşlardır. İhtilaf bu korunmuşluğun nübüvvetten önce mi, yoksa sonra mı olduğu noktasındadır.

⁷⁶⁷ Aydemir, *Peygamberler*, 201 -202

⁷⁶⁸ Tâha 20/ 85-99

SONUÇ

İlahi dinlerde peygamberler, Tanrı'nın isteklerini onun kullarına ileten aracı insanlardır. Tanrı'nın bu şekilde seçmiş ve görevlendirmiş olması onların diğer insanlar arasında, özel konuma sahip olmaları sonucunu doğurmuştur. Bu seçilmişlik öncelikle onların bu mesaja tabi olmalarını ve insani ve ahlaki birtakım değerlere daha çok bağlı olmalarını gerektirmektedir. Zira bu, hem onların hem de getirdikleri mesajın doğruluğu ve güvenilirliği açısından önemlidir.

Ancak Eski Ahid'de peygamberlere birtakım ahlaki zaaflar isnat edildiğini görmekteyiz. Bunlar, ilahi dinlerin hedeflerinden biri olan ahlakilik ilkesiyle çelişmektedir. Üstelik bunlar dini değerler bir yana, tüm insanlığın kabul ettiği evrensel ahlak ilkeleri ile de bağdaşmamaktadır. Nitekim bunun farkında olan yahudi bilginleri bu zaafları yorumlamada ve tevil etmede oldukça zorlanmışlardır. Bu bilginlerin büyük çoğunluğu, peygamberlerin de normal insanlar gibi bu tür davranışlarda bulunabileceğini söylemişlerdir.

Kur'an-ı Kerim Eski Ahid'de geçen bu isnatlardan bahsetmez. Peygamberleri örnek alınacak insanlar olarak takdim eder. Bu nedenle peygamberlerin şahsiyetlerini zedeleyici bu tür ahlaki zaaflar İslam açısından kabul edilemez. İslam itikadına göre Peygamberler – özellikle nübüvvetle görevlendirildikten sonra- ilahi iradenin gözetim ve kontrolü altındadırlar. Bu nedenle kimi zaman yaptıkları küçük hatalardan dolayı da hemen uyarılırlar.

Sonuç olarak Eski Ahid'deki bu isnatlarla ilgili olarak şunları söyleyebiliriz:

1. Öncelikle bu isnatların arkasında Eski Ahid'in otantikliği sorunu olduğunu düşünüyoruz..Bugün Eski Ahid'in otantik olmadığı bir çok ilmi çevrelerce de kabul edilmektedir. Dolayısı ile geç dönemde bu metinleri kaleme alan farklı yazarların, içinde bulundukları dönemin sosyal, siyasi, kültürel ortamlarından ve yine çevrelerindeki birtakım dini inançlardan etkilenmiş olmaları mümkündür. Nitekim Yahudilerin özellikle

Tanrı'ya birtakım antropomorfik özellikler atfetmelerinde, zaman zaman başka kavimlerin putlarına tapmalarında veya kendilerine benzeri putları yapmalarında bunu görmekteyiz.

2. Yine bu isnatların geri planında yahudilerin tarihi süreç içerisinde yaşadıkları olayların psikolojik bir yansımasını görüyoruz. Yahudiler sürekli kontrol altında olma ve ezilmenin getirdiği trajik yaşamın etkisiyle siyasal planda eşit, dinsel planda ise üstün olma iddialarını gündeme getirmişlerdir. Kontrol altında bulunma, yahudileri kendilerini tanımlamada ve anlamlandırmada referans noktası olarak “diğerlerini” esas almaya itmiştir. Bu nedenle diğerlerini kötü gösterme anlayışı kutsal kitaplara da yansımıştır. Nitekim başta Nuh peygamberin oğlu için yaptığı lanetleme hadisesi olmak üzere benzeri diğer isnatların bununla çok yakın ilişkisi olduğu kanaatindeyiz.

3. Bu isnatlarla ilgili bir diğer sebebin de kendi aralarındaki (sıptlar arasında) siyasi çekişmelerin olması ihtimalidir Nitekim Dâvudoğulları ile Haruniler, Yahuda ile İsrail devleti arasında öteden beri bir çekişmenin olduğu bilinmektedir. Tevrat metnlerinin kaybolmasından sonra Harun soyundan olan Ezra'nın Dâvud soyu için bu tür menfi şeyleri metne eklediği şeklinde yorumlar da yapılmaktadır.

4. Bütün bunlardan sonra, geç dönemlerde şekillenen yahudi teoljisi peygamberleri de normal insanlar gibi görmüş ve onların da bu tür günahları işleyebileceklerini kabul etmiştir. (İslâm'daki “ismet” anlayışı ile karşılaştırılırsa konu daha iyi anlaşılacaktır.) Bugün Eski Ahid'de, bu isnatların varlığı onların inancı açısından bir problem teşkil etmemektedir. Çünkü onlara göre peygamberlerin örnek alınacak birer şahsiyet olma özellikleri yoktur, onların fiilleri bağlayıcı değildir.

Bu çalışmamız daha çok Eski Ahid metinlerinden hareketle genel bir tesbit mahiyetinde oldu. Bu nedenle konuyla ilgili alanda daha dar kapsamlı, mesela belli bir dönemi/dönemleri veya peygamberleri ele almak suretiyle daha detaylı ve geniş araştırma ve incelemelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

ABDÜ'LBAKI, M. Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Kahire, 1408/1988.

ADAM, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Seba Yay.Ankara, 1997.

....., *Dinler Tarihi*, (Anadolu Üniversitesi İlahiyat Önlisans Programı) Eskişehir, 1999.

AHMED, b. Hanbel, *Müsned*, I-VI, İstanbul, 1982.

ALİYYÜ'L Kari, *el-Fıkhu'l-Ekber ve Şerhuhu Aliyyü'l Kari*, Mısır, 1323.

ANDRE, Lacocque, *"Sin And Guilt" Encyclopedia Of Religions*, XIII, 327- 3330 London, ts.

AYDEMİR, Abdullah, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara, 1996.

AY, Eyüp, *İlahi Mesajın Kadim Medeniyetlerdeki İzdüşümleri*", İslami Araştırmalar Dergisi, IX, 185-196, 1996

el-ÂZAMİ, Muhammed Mustafa, *Qur'anic Text Recording and Collection (A comparative Study with the Old and New Testament)* İstanbul, 2001.

BAIGNET Michael, LEİGH Richard, LİNCOLN Henry, *Kutsal Kan, Kutsal Kâse*, çev. Mehmet Topdaş, İstanbul, 1996.

BOWKER, John, *The Oxford Dictionary Of World Religions*, London, ts.

BRİNNER, William "Studies of İslamic and Judaic Traditions II", Scholars Press Atlanta Georgia, 1989.

BRİSTOW, George, *Eski Antlaşma'da Tanrı'nın Değişmez Amacı Vaat*, İstanbul, 2000.

BUCAİLLE, Maurice, *Müsbet Bilim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, Çev. M. Ali Sönmez, Ankara, 1998.

- BULUT, Mehmet**, *Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı*, İstanbul, 1991,
- CANAN, İbrahim**, “Sünnetin Dindeki Yeri” ,Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi,
(İsav.), İstanbul, 1997.
- CHALLAYE, Felicien**, *Dinler Tarihi*, Çev. Sami Tiryakioğlu, ts.
- ÇAKAN, İsmail Lütfi – SOLMAZ, Mehmed**, *Kur'an'ı Kerim'e Göre
Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, İstanbul, 1994.
- ÇELEBI, İlyas**, *İslam İnancında Gayb Problemi*, İstanbul, 1991
- DAVİS, Eli**, “Lot”, *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, XI, 507-508.
- DAVUD, Abdul-Ahad**, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, Çev. Nusret Çam,
İzmir 1990.
- DEEDAT, Ahmed**, *Kitab-ı Mukaddes Allah Sözü müdür?* Çev. Abdullah Yünsel,
İstanbul, 1998.
- DEMİRCİ, Kürşat**, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, İstanbul, 2000.
-, *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul 1996.
-, *Dinler Tarihinin Meseleleri*, İstanbul 1997.
- DİNLER Tarihi Ansiklopedisi**, (Gelişim Yayınları), I-III, İstanbul ts.
- ELİADE, Mircea - Ioan P. Coulian**, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, çev. Ali Erbaş,
İstanbul 1997
- ELİADE, Mircea**, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, çev. Mehmet Aydın,
Konya 1995
-, *Ebedi Dönüş Mitosu*, çev. Ümit Altuğ, İstanbul 1994.
- GINZBERG, Louis**, *The Legends of the Jewish I-VII*, Philadelphia 1955.
- GREENBERG, Moshe**, “Moses”, *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, XII,
378- 388.
- GÜNDÜZ, Şinasi**, “Kur'an Kıssalarının Kaynağı Eski Ahid mi, Yapı, Muhteva ve
Kaynak Açısından Torah Kıssaları”, IV. Kur'an Haftası Kur'an.

- Sempozyumu, 43-75, (17-18 Ocak 1998), Ankara, 1998.
-, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, 1998.
- GÜNGÖR, Mevlüt**, “Kur’an’ın Hz. Peygamber’in Sünnetine Verdiği Değer Sünnetin Dindeki Yeri”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (İsav.), İstanbul, 1997.
- HAMİDULLAH, Muhammed**, “Abd” , DiA
- HARMAN Ömer Faruk** , *Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları*, İstanbul., 1988 (Neşredilmemiş Doçentlik Tezi)
-, “Ahd-i Atik”, DiA
-, “Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler”, İslam Tetkikleri Dergisi, İÜEF, IX, İstanbul, 1995 (Ayrı basım)
-, “Yahudi ve Hristiyan Kutsal Metinlerinde Peygamberlik ve Peygamber Evlilikleri”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İSAV, İstanbul, 1989.
- İSFAHANI, Ragıp**, *el-Müfredat fî Garibü'l-Kur'an*, neşr. M. Halil Yiteni, Beyrut 1418/1998
- İSLAM HAN, Zafer**, “Talmud’un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri”, Çev. M. Aydın, AÜ. İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara 1981.
- KAHRAMAN, Ahmet**, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, İstanbul, 1999.
- KARATAŞ, İsa**, *Ağacı Yaşken Eğdiler*, İstanbul, 2000.
- KAUFMANN, Francine - EİSENBERG, Josy**, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, *Din Fenomeni*, Çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995.
- KILAVUZ, Ahmet Saim**, *Ana Hatlarıyla İslâm Akaidi ve Kelam’a Giriş*, İstanbul, 1995.
- KILIÇ, Sadık**, *Mitoloji Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim*, İzmir, 1993.
- K. MUKADDES**, *Kitabı Mukaddes Şirketi*, İstanbul, 1995.
- KUTLUAY, Yaşar** *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965.

- el-MAĞRİBÎ, Samuel B. Yahya**, *Yahudiliği Anlamak*, Çev. Osman Cilacı
İstanbul, 1995.
- MALCOLM, Derek – ÜÇAY, Turgay**, *Hristiyan Ahlakı*, İstanbul, 2000.
- MALİK, b. Enes**, *el-Muvattâ*, I-II, İstanbul 1981.
- MASDUSI, Abdullah**, *Yaşayan Dünya Dinleri (Sosyo-politik bir inceleme)*
İstanbul, ts.
- MATURÎDÎ, b. Muhammed**, *Kitabü't-Tevhid*, neşr. F. Huleyf, Beyrut, 1970.
- MEYMUN, İbni**, *Delâletü'l-Hâirin*, nşr. Hüseyin Atay, Ankara, 1974.
- MÜSLİM, b. el-Haccac**, *el-Camiu's-Sahih*, I-III, İstanbul, 1981.
- en-NEDVÎ Ebu'l Hasan**, *Kura'n Işığında Peygamberlik ve Peygamberler*, çev. A.
Lütfi Kazancı, İstanbul, 1974.
- en-NEDVÎ, Seyyid Süleyman**, *Hz. Muhammed Hakkında Konferanslar*, çev. Osman
Keskioglu, İstanbul, 1955.
- ODED, Bustanay**, "David", *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, V, 1328-1331.
- ÖZEN, Adem**, *Yahudilikte İbadet*, İstanbul, 2000.
- PAUL, Shalom**, "Prophet and Prophecy", *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, XIII,
11151-1175.
- PFANDER, C.G., D. D.**, *Gerçeğin Ölçütü I-II*, (Tevrat ve İncilde Tahrif Yoktur)
İzmir. ts.
- POPE, Marvin**, "Adam", *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, II, 235-240.
- RAD, Gerhard Von**, *The message of the prophets*; London , SCM Press, 1982.
- RAHMETULLAH, Delhili**, *İzhar-ül Hakk Tercümesi*, trc. Ömer Fehmi Efendi,
İst. 1972.
- I. RENNAP**, *Anti-Semitizm ve Yahudi Sorunu*, çev. Şen Süer Kaya, İstanbul, 1991.
- SABÛNÎ, M. Ali**, *en-Nübüvve ve'l Enbiya fî Kur'ani'l-Kerim* , Beyrut, 1390/1970.

- SAMİ, Şemsettin, *Kâmusi Türki*, İstanbul, 1317.
- SARI, Mevlüt, *El-Mevarid*, İstanbul, 1984.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, *Başlangıstan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 1999.
-, “Kur’an ve arkeoloji ışığında Hz. Nuh ve tufan olayına Yeni Bir Yaklaşım”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 1-4, 1996.
- SARNA, Nahum, “Abraham”, *Encyclopaedia Judaica*, İsrail, 1988, II, 111-115.
- SCHİMMEL, Annamarie, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul, 1999.
- SEYDİŞEHİRİ, Mahmud Esat İbn-i Emin, *Tarih-i Edyan*, İstanbul, ts.
- ŞİNANOĞLU, Mustafa, *Kitab-ı Mukaddes 'de ve Kuran 'da Nübüvvet*
(Basılmamış Doktorara tezi) MÜSB.Enstitüsü, İstanbul, 1995.
- TANYU, Hikmet *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, İstanbul, 1976.
-, “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi”,
AÜİF 95-24, 1966/14.
- ÜMER, Günay, *Biruni'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, Ankara, 1975.
- ÜMER, Günay - Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1997.
- VİCKWİRE, Daniel, *Yahudi, Hristiyan ve İslam Kaynaklarına Göre Kutsal Kitabın Değişmezliği*, İstanbul 1999.
- AVUZ, Salih Sabri, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İstanbul, ts.
- AZİR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, İstanbul, 1982.

ÖZGEÇMİŞ

15.11.1975 Kütahya-Aslanapa doğumludur. İlkokulu Pazarcık Köyü'nde bitirdikten sonra Kur'an Kursu'na giderek hıfzını tamamlamıştır. 1994 yılında Kütahya İmam-Hatip Lisesinden mezun olmuştur. Aynı yıl Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazanmıştır. 1999 yılında bu fakülteden mezun olduktan sonra, aynı yıl içinde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalının Dinler Tarihi Bölümünde yüksek lisans öğrenimine başlamıştır.

2001 yılında Enstitünün, Dinler Tarihi Bölümünden, "Eski Ahid'de Peygamberlere İsnat Edilen Ahlaki Zaaflar ve Günahlar" adlı yüksek lisans tezini tamamlayarak mezun olmuştur.

